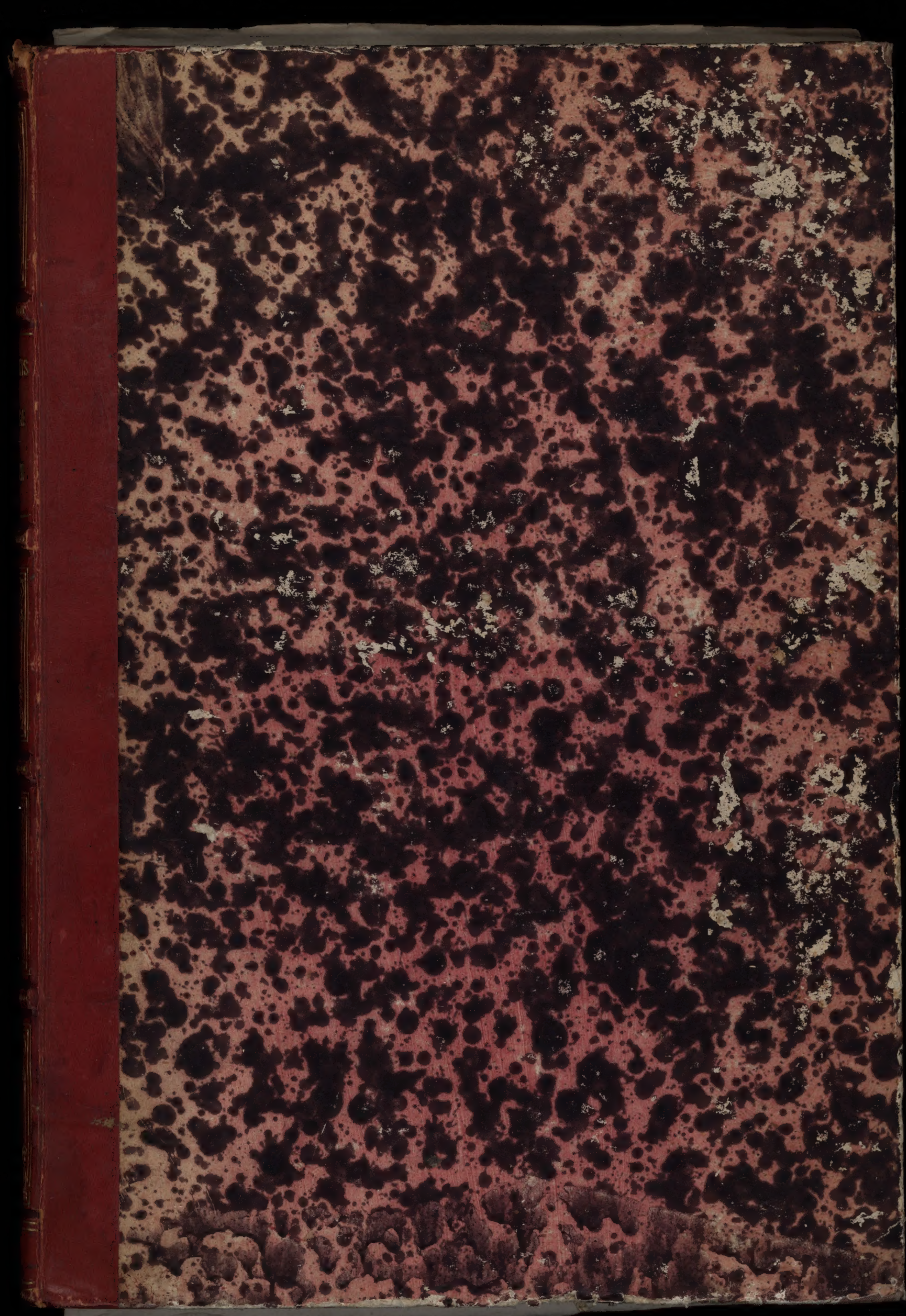

OTIUM SINE LITTERIS MORS EST
1 3.50
JOAQUIN GARCIA ICAZBALCETA

DESCRIPTIONIS
PTOLEMAICÆ
AVGMENTVM.
siue
OCCIDENTIS Notitia
Breui commentario
illustrata, et hac se:
cunda editione magna
sui parte aucta
Cornelio Wytfliet Louaniensi
auctore.
DVACI
Apud franciscum fabri
Bibliopolam iuratum,
Anno .1603.

PHILIPPO III.
HISPANIARVM, ET INDIARVM
PRINCIPI.

AVgmentum hoc Ptolemaicum PHILIPPE *Principũ maxime, ab initio ſuſcepti operis, aut nemini, aut Sacratiſſimo Nomini tuo inſcribendum duxi. In quam cogitationem cùm multa alia me impellerent, tùm res ipſa & ſuſcepti operis argumentum, vt id facerem facilè peruicêre, quandoquidèm totius huius noſtræ deſcriptionis ſeries, Occidui Cardinis tuique feliciſſimi principatus terminis abſoluatur: Cuius quidèm situs multis retrò ſæculis in diuini consilij arcano occultatus, atque extra omnem humanæ cogitationis terminum ſepositus, veteribus prorſùs incognitus mansit, donec auorum noſtrorum memoriâ veniente plenitudine temporis, emenſo exploratoque longè latéque magnis itineribus Oceano, harum terrarum poſſeſſio maioribus tuis potiſſimùm delata eſt, tanquàm perpetuis veræ auitæque Religionis ſequeſtris aut propugnatoribus, inter aliorum regnorum defectionẽ aut ſeceſſionem. Nam* FERDINANDVS *&* ISABELLA *illius ſæculi lumina, defuncti Betico bello, eiectis totâ Hiſpaniâ Numidarum reliquijs, auctiſque Chriſtianorum ſacrorum limitibus, tanquàm in præmium rei benè geſtæ, primi in cognitionem Hiſpaniolæ, Cubæ, Iamai-*

cæ, Continentis Indicæ, & Australis pelagi venerunt, nouisque & assiduis in Oceanum missis classibus, vltrà Romanas aquilas notique orbis terminos progressi, totius ferè Occidentis penetralia reserarunt. Hinc auspicijs CAROLI QVINTI *aui tui, cuius virtutũ memoriam grata posteritas nunquam satis commendabit, patuêre vasta & immensa Mexicanorum & Peruanorum regnorum spatia. Quæ omnia sub* PHILIPPI *patris tui imperium accepta, veræque fidei professione stabilita, & Lusitanici regni accessione orientalisque pelagi opibus, nuper te nascente aucta, felici tecum ætate crescunt, & pij parentis voto tibi reseruantur, ad nouam efflorescentemque hanc tuam potentiam stabiliendam. Quas itaque* PRINCIPVM MAXIME *supplementi Ptolemaici debitâ obseruantiâ tibi nuncupo tabulas, placidè suscipias rogo, quod ingenij mei tenuitatem agnoscens nunquam in animum induxissem, nisi heroicum huius operis subiectum, aduersus Zoilorum impetitiones magni quoque protectoris patrocinium desiderasset. Diuinæ hic contemplaberis bonitatis munera, propitio numine maioribus tuis concessa, olim tibi obuentura, materiem tuæ clementiæ, vt populos qui tuum venerantur imperium, auulsamque hanc nostro ab orbe gentem, foueas & protegas,*

Pacatúmque regas patrijs virtutibus orbem.

AEtatem fortunamque tuam Optime Princeps, in immensum prouehat Deus. Bruxellæ Atuaticorum, Calendis Maij. M. D. XCVII.

BENIG-

BENIGNO LECTORI.

PTOLEMÆI nouam hanc editionem Benigne lector, inde auſpicandam iudicaui, vnde ipſemet Ptolemæus ſi ad hæc noſtra perueniſſet tempora deſcriptionis ſuæ initium ſumpſiſſet: primum namque ſuorum Meridianorum in Occidẽtis limite conſtituit, inde dextrouerſum progreſſus inſtitutæ deſcriptionis ſeriem ad extremam vſque tùm cogniti Orientis metam produxit. Mihi ſanè quando nunc aſsiduis in oceanum emiſſis claſsibus latiſsima totius Occidentis regna detecta patent, ſine iuſtâ cuiuſquam reprehenſione licuiſſet defixum hunc terminum in vltimo Occidentis limite defigere, vt initium finemque noſtrorum Meridianorum Occidens aut Oriens aſpiciat aut terminet, quod ſine vllo errore aut confuſione tolerari merito potuiſſet, minúſque ſtudioſis ingenijs negotij feciſſet, quam illorum curioſa induſtria, qui ſpretis antiquorum receptis ſententijs, mutatum Ptolemæi limitem, ſine cauſâ ad ortum promouêre, aut conuerſi curſus retrogradâ progreſsione ad occidẽtem perrexêre: perturbata & inuerſa quippe hæc tranſlatio aut cõuerſio, nuſquam deſignato certæ dimenſionis initio, multis de cauſis improbatur, nam præterquam quod in multa impingant, Cymeriáſque ac penè inexplicabiles tenebras, rei per ſe claræ offundant, cœlorum

ipſe ordinarius motus(cuius adminiculo in cognitionē longitudinum deuenitur) ab occaſu ad occidentem fertur: Satius itaque duxi retento vetere more in occidente incipere, & futuri operis tanquam lineamenta quædam proponere. Ne tamen nuda tabularum exhibitio quenquam moretur aut ingrata ſit, breui commentario inuentionem, ſitum, mores ac naturam harum terrarum deſcripſimus, & tanquam Theſæi filo in generalem occidui continentis notitiam duximus, tenui facilique ſtilo: Geographia enim doceri & demonſtrari contenta, ſublimi dicendi genere, Pomponio Mela teſte, non veſtitur. Si tibi hæc noſtra probabuntur, Benigne Lector, alacriores nos ad ſequentia feceris.

IN CORNELII VVYTFLIET
Secretarij Regij in Senatu Brabantiæ, Ptolemaicum ſupplementum, Iacobi ab Oy Sicambri,

EPIGRAMMA.

PRædicet Æneæ laudes Maro, Homerus Vlyſſis,
Lucanuſue virûm fortia facta canat.
Nil monimenta minus, veteres imitata, miniſtrant
Wytflieti; hæc proprium laudis & artis habent.
Horrida iuris amans noſtro non cognita mundo
Terra ſiue mari prælia geſta refert;
Nec retuliſſe ſatis, tabulis ſed iura Philippi
Explicat Antipodum maxima Regna ſequi.
Blanda ſuos habuit ſophiæ Regina magiſtros
Qui rebus formas addere quaſque ſolent.
Poſtera progenies ignotum gentibus orbem
Dimenſum radio tota videbit ouans.
Artibus extremos qui ſubdidit impiger Indos,
Quod moriens viuat, gratia magna tui eſt;
Nam monimenta ſui donans à funere viuet,
Nec mors dira ſuum nobile lædet opus.
Non mortalis opus; licet hoc ſibi ſumat Iberus,
Addita tot regnis regna labore ſuis;
Plus peperit ventis, minus armis, Herculis inſtar
Indos qui docuit ſubdere colla iugo;
Sola quidem populos diuiſos orbe potentes
Dextra Dei ſubdit Magne Philippe tibi.
Hinc regum Domino ſit gloria, lauſque Monarchæ,
Quem nouus hic mundus, quem noua regna colunt.

CENSVRA.

HIſtoria hæc de noui orbis inuẽtione, continens quoque eiuſdem breuem deſcriptionem, lectu iucundiſsima, nihil habet quod quemquam meritò offendat. Actũ Bruxellis, die XV. Maij. M. D. XCVII.

Cornelius Worzel. S. Th. Licentiat.
D. Gudulæ Plebanus.

INfraſcriptus, Cenſuram Venerabilis Domini S. Gudilæ Bruxellenſis Plebani ſequutus, hanc hiſtoriam vtiliter denuò excudi poſſe, ſiue latinam, ſiue in vulgares linguas fideliter conuerſam, iudicaui. Duaci 15. Aprilis Anno 1603.

Bartholomæus Petrus S. Th. Doct. & in
Vniuerſitate Duacenſi Profeſſ.

CORNELII WYTFLIET LOVANIENSIS,

DESCRIPTIONIS PTOLEMAICÆ AVGMENTVM, SIVE OCCIDENTIS NOTITIA.

INCERTAM & fluctuantem adhuc de situ orbis doctrinam Claudius Ptolemæus geographorum princeps, emendatis aut correctis Marini Tirii, & priorum traditionibus, adiectis insuper certis longitudinis & latitudinis notis, primus ad rationalem modum reduxit, & quàm potuit cōmodissimam luculentissimámque posteris terræ cognitæ descriptionem reliquit. Sed cum historiis fidisque nauigantium narrationibus destitueretur, descriptionem suam octogenis latitudinis partibus conclusit, neque vltra centesimum octogesimum longitudinis gradum extendere potuit, quod antiquitas existimaret, residuum, oceano, aut terrâ incognitâ claudi; multisque seculis rata stetit Ptolemæi sententia, donec patrum nostrorum memoriâ, Castellani in occidente nouas terras inuenêre, & Lusitani om- *Ptolemaicæ descriptionis termini.*

nibus Africæ littoribus ſuperatis, oriẽtalem Aſiæ partem continuis nauigationibus detexêre: tũ demum inueteratus priſcorum error deprehenſus, & immenſa patuit detecti machina mundi, tum certatim pleræque gentes ſuperatis nouis incognitiſque maris tractibus, ad inacceſſos antea populos, ingenti auſu penetrarunt. Phœnices olim ante bis mille ãnos & vltra, Hiſpanias claſsibus adiêre. Carthaginienſes ſimiliter nauigatione ad Auſtrum extra columnas Herculeas inſtitutâ, nouas terras inuenêre, ſed illæ nauigationes exiguæ aut ſtatim intermiſſæ; Hiſpanorum & Luſitanorum nauigatio, toto iam ſeculo, annuis claſsibus frequentatur, nouoſque indies populos detegit aut domat. Aliæ nationes parum fœlici ſucceſſu idem aliquando tentarũt, quando eiectæ profligatæque victricibus Hiſpanorum armis, vacuam illis horum regnorũ poſſeſsionem reliquêre. Sed quia pro complemento noſtri Ptolemæi, ignotarum & nuper repertarum terrarum deſcriptionem inſtitui, non abs re fore arbitror, rem ab exordio repetere, nã cognitio rei tam memorabilis, narrationem mihi videtur exigere pleniorem, propterea quod harum terrarum detectio, prioribus omnibus memorabilior fuerit, & vtilior. Tantæ expeditionis Dux & author fuit Chriſtophorus Columbus, vir omniũ ſæculorum memoriâ digniſsimus: Quem benignâ ſalutarium ſyderum radiatione natum eſſe, exiſtimare fas eſt, vt præfulgidũ iubar naſceretur ſeculo noſtro, quod priſcorum heroum Herculis & Liberi patris famam

Chriſtophorus Columbus.

obſcu-

obſcuraret, quorum memoriã grata olim poſteritas, æternis literarum monumentis conſecrauit. Chriſtophorus Columbus natus in Cucurienſi, ſeu vt alii malunt, aſpero ignobilique Arbizolo Liguriæ vico, à primâ adoleſcentiâ diuerſis nauigationibus exercitus, relictâ patriâ in Luſitaniam, aut, vt alii volunt, Maderam commigrauit, vbi conficiendis hydrographicis nauigationum membranis, præcipuè littoralis Africæ oræ (quæ tunc temporis nondum ſatis cognita erat) nauigantibus operam dabat, cúmque extra columnas Herculeas nauigans, frequentiores occidentales vẽtos obſeruaſſet, reputans ſecum ventos venire ex terreſtri aliqua orbis parte, quæ niſi in illo cardine extaret, nulli vnquam ab occaſu ſpirarent, quæ ipſi in occidente terras eſſe coniiciẽdi, quod res ipſa docuit, vera fuit ratio. Fortè ſub id tẽpus nauis ex Hiſpanico littore anchorã ſoluerat, quæ oceanũ ingreſſa, improuisâ orientalium ventorũ procellâ poſt aliquot dierum iactationẽ ad terras quaſdã incognitas delata eſt. Nauclerus reflãtibus ſecundis ventis, amiſsis penè omnibus naualibus ſociis, quos aut fames, aut morbus abſumpſerat, in reditu à Columbo perquàm humaniter hoſpitio exceptus, eidẽ totius nauigationis ſeriem expoſuit, terræque incognitæ ad quam procellis abreptus fuerat, gradum & parallellum indicauit, ac nauigatoriæ membranæ adſcribi curauit, ſed gubernator ille ſiue nauarchus, lõga iactatione aliiſq; incommodis fractus poſt paucos dies exceſsit è viuis, relinquẽs aliis materiam immortalis glo-

Columbi patria.

Prima Occidentis notitia.

riæ: hæc prima occidentis notitia, sed pressa est satis insignis facti gloria, quod neque naucleri vsquã nomẽ extet quo eius memoria posteris cõmendaretur: fama est fuisse Andalusiũ, Cantabrum seu Biscaiinũ alii fuisse tenẽt. Exinde Colũbus incensus rerum nouarũ studio, spes nouas agitare, & cupidine visendi parallellum incognitum duci cœpit. Genuẽsibus itaque suis (qui omnia quondam maria peruagati præclaram maritimæ rei opinionem reportarant) primùm rem aperit, affirmãs si nauibus instructis iuuaretur, se extra Herculeas columnas, vltra occidentem solem ad aromatum aurique feraces terras perrecturum, sed Genuẽsibus hæc omnia (vti erant) noua, & in illum vsque diem inaudita, etiam impossibilia videbantur. Ideoque Colũbi petitionem rationibus quantum videbatur non subnitentem, tanquam ridiculam reiecerunt; quare conceptus consiliique sui perficiendi spem in aliis ponens quid tamen faceret incertus hærebat; nam Portugaliæ Rex Africanis rebus implicabatur, & Castiliæ Reges Granatensi bello impediebantur: quòque ardentius profectionem animo volutaret hoc in incertum magis implicabatur, recordatione suæ tenuitatis, sentiens siue ad instruendam classem, siue ad demerendam externi Regis aut purpuratorum gratiam, minùs sibi potẽtiæ viriumque superesse, quàm destinatæ profectionis & diuitiarum quas animo præceperat magnitudo deposceret. Inter has cogitationes ad Henricum septimum Anglorum Regem, qui tum opum opinione cæteros

Columbi assidua & constãs sollicitatio.

Columbi desiderium inquirẽdi nouas terras.

anteibat,

anteibat, & pacificè ſine vllis bellorum motibus, regnum moderabatur, Bartholomæum fratrẽ miſit, qui pro detegendo occidente ſubſidia peteret; cumque ab Henrico nihil impetratum eſſet, Alphonſum eius nominis quintum Luſitaniæ Regem, eodẽ conſilio adiit, ſed nihil hic quoque perfici potuit, propter pertinaces cõtradictiones doctoris Calciadigliæ Epiſcopi Viſenſis, & Magiſtri Roderici, qui tum celebres coſmographi apud Luſitanos habebantur: nã cum coſmographiæ ſeſe omnes partes adamuſsim tenere arbitrarentur, veterum erroribus inſiſtentes, negabant in occidẽte aurum, vniones, gemmas, aut aromata prouenire, ridiculum & temerarium eſſe aſſerentes, exiſtimare in vacuo terris occidente, inter continui vaſtique æquoris fluctus, quidquam eorum quæ Columbus promitteret inueniendũ. Columbus hac ſpe deiectus in Hiſpaniam contendit, communicatóque negotio cum Martino Alonſo Pinzonio nauarcho egregio, & Ioãne Perezio, fratre inſtituti ſancti Franciſci, Coſmographo perquam erudito, in ſuſcepto ſollicitationis conſilio mirificè confirmatus eſt. Perezius hortabatur Henricum Cuſmanum Medinæ Sidoniæ, & Ludouicũ de Cerdâ Medinæ Cœli duces adiret, quãdo vterque in ſuæ ditionis portu, nauigia inſtructa deductáque habebat: Sed oblatam à Columbo conditionem, tanquam vana & inania afferret, reſpuêre. Tandem hortatu Perezii Catholicos Reges adire conſtituit, quos Perezius huiuſmodi nouis propoſitionibus delectari prædica-

bat, addidit & commendatitias ad Ferdinandum Teleueram Reginæ Iſabellæ à cõfeſsionibus. Anno itaque à Chriſto nato octogeſimo ſexto ſupra milleſimum quadringenteſimum, Columbus porrectâ Catholicis regibus ſupplicatione, petiit ne tam præclaro ſuo voto deeſſent, fore enim (ſi claſſe & neceſſariis rebus inſtrueretur) vt breui voti compos, in occidente trans noti orbis terminos, ingentia ampliſsimarum terrarum ſpatia diuitiaſque detegat: ſed reges minùs quàm voto ſuo conueniret, aut rei magnitudo depoſceret, attentos nactus eſt, quod Granatenſi bello diſtinerentur: nihil tamen remittens de ſolitâ diligentiâ, inuicti animi conſtantia propoſitum nauigationis conſilium vrgebat, præcipuoſque aulæ proceres, quos apud regem authoritate & gratiâ pollêre intelligebat, indies compellabat: ſed vt erat alienigena, & humili veſte indutus, vniuſque tantùm fratris obſeruantiæ commendationi innixus, toto penè ſeptennio exacto vorandis repulſis, aulicis riſui eſſe cœpit, quaſi inania meditaretur, & penſi nullius foret, cœpitque petitio eius (vt ipſemet teſtatur in ſuis commentariis) in fabellam verti & conuiuiis ſubſeruire; quæ res illum ſupra modum ſollicitum habuit. Iamque ſolus Alphonſus Quintauiglius præfectus magiſtris rationum, lãguentem Columbum ſuſtinebat, & diſputantem interdum de profectione ad incognitas occidentis inſulas, diuitiiſque, quas animo conceperat, per iocum lubens audiebat. Perfecit tamen Quintauiglius negotio toties reiecto,

& in octauum annum extracto, vt Columbo patêret acceſſus ad Petrum Gonſalem Mendozam Archiepiſcopum Toletanum, tum regii concilii Præſidem, cui cum cogitationes ſuas & antedicti naucleri caſum aperuiſſet, efficaciſsimis in medium adductis rationibus oſtendit, in occidente terras eſſe, & nonnullam de iis apud veteres, licet obſcuram famam extare. Archiepiſcopus Columbi rationibus expenſis, eundem deduxit ad regiam audientiam, vbi re iterum ventilatâ & excuſsâ, benignius a Catholicis regibus quam anteà propoſita accipiebantur, ſpem facientes abſoluto Bætico bello ſeſe rem totam maturo conſilio penitius diſcuſſuros: Inde rurſus Columbo ſpes creſcere & antiquæ cogitationes redire, iamque a Palatinis à quibus vt homo vanus irriſus fuerat, ſuſpici cœpit. Bætico bello finito, relatâ denuo re ad concilium, placuit ad inſtantiam reginæ Iſabellæ, fortunam tentare, & Columbi ingenium experiri: Columbo itaque Catholici reges gratioſè conceſſerunt decimam omnium bonorum, reddituum, & prouentuum, terrarum in occidente, ſine præiudicio aut damno regis Luſitaniæ (qui iam antea ad Auſtrum ſecundum Africæ littora nauigationem inſtituerat) per ipſum inueniendarum aut detegendarum. Liburnicam deſuper vnam & duas Celoces cum CXX. epibatis & propugnatoribus ad Hiſpalim probe inſtructas præbuerunt, in quam rem (exhauſto Catholicorum regum ærario, decennali illo Bætico bello) Ludouicus

Sancti Angeli eorundem regum Secretarius, prærogauit mille sexcentos ducatos Castillanos. Hic mihi pro se quisque animum acriter intendat, quàm laboriosa & difficilis fuerit Columbo huius expeditionis promouendæ sollicitatio, illud etiam aduertat, quàm exiguâ sorte & periculi pretio ingentibus quotannis pecuniarum accessibus regum Hispaniæ ærarium in immensum auctum creuerit. Lubet etiam illud considerare, finem Bætici belli initium fuisse huius expeditionis, quasi bonus & immensus Deus præteritos Catholicorum regum decennali illo bello susceptos pro fide Christianâ labores, Indiarum adiectione remunerare, eiectisque idolis, illorum operâ Indianos ad suum cultum vocare destinauerit. Sed Columbus exultans cœpta hactenus bene cecidisse, trium nauium classe primâ septembris, aut vt alii volunt, tertiâ Augusti anno post natum Christum millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, à Gadibus in altum prouectus, diu optatum iter ingressus est; vnam nauium Martinus Alphonsus Pinzonius, alteram regebat Franciscus Martinus, ipse Columbus cum fratre suo Bartholomæo præfectus & nauarchus in prætoriâ naue substitit. Sic versus Canarias, quas antiqui Fortunatas dixerunt cursum dirigens, in Gomarâ harum vna aquatum descendit, vbi diebus aliquot substitit, vt nauales socios longiori itineri assuefaceret, & aliquâ quiete refocillaret: hinc flexis ad dextram velis, sulcato per octo dies continuos versùs occidentem oceano,

Primum Columbi iter ad occidentales oras.

tanta

tanta herbarum copia aquæ innatare cœpit, vt per viridantia prata ferri, & in herbido campo verſari viderentur, quæ res vt inſolita, nautarum militumque animos ita conſternauit, vt dubitarent an vlterius progrediendum foret. Sed Columbus ſuos exhortatus, ſpem illis fecit nullo negotio viride hoc æquor poſſe ſuperari; promiſſa mox ſequebatur effectus, ſed nihilominus ſulcando maria per plures dies, nullum vſpiam terræ veſtigium apparebat. Itaque Columbus conſpiratione epibatarum nautarúmque, deſperatione longioris & irritæ nauigationis, penè oppreſſus eſt. Inconditis naualibus clamoribus poſtulabant, dum commeatus ſupereſſet, vela conuerti, & Hiſpaniam repeti, inſanum eſſe vaſti oceani (qui in infinitum pateret) penetralia reſerare ac naturæ clauſtra perrumpere velle, vniuſque peregrini hominis temeritati omnium ſalutem obijcere, & ſi ſero pœnitentibus redeundum ſit, non ſuffectura alimenta per ignota maria ventorum libidine errantibus. Sed Columbus ſacramenti militaris admonitos, de alimentis & commeatu ſecuros eſſe iuſsit, quando ad multos menſes affatim adhuc ſuppeteret, tum vt erat diſertus, multis efficaciſsimíſque rationibus oſtendit quàm ignominioſũ illis foret, ſi incertæ mortis metu, vacuis manibus vela Hiſpaniam verſus conuertiſſent, vbi procul dubio temerariæ puſillanimitatis pœnas darent, quin bono potius animo ſecum eſſent, & quod bene verteret cœptam nauigationem alacres ad optatum finem per-

ducerent, vt voti compotes maximis præmijs aucti, triumphantes in patriam aliquando cum honore reuertantur, ad se quod attinet, decretum sibi esse in hac expeditione mori, & nisi cum gloriâ domũ remeare, si tamen perstent, & tant redeundi sit insania, petere sese vt cœptæ nauigationis cursum ad aliquot dies prosequantur, quod si nullæ interim vspiam appareant terræ, sese in illorum gratiam quantumuis inuitum, conuersis velis in Hispaniam rediturum; ita pacatis naualium sociorum animis, nauigatio instituta rursus continuatur; sequenti die conspectis nonnullis auiculis, Columbus hoc pro rato propinquantis terræ signo tenuit. Postridie cum omnes intenti terrã oculis conquirerent, vndantem in aêre fumum conspexêre, mox terram conclamant. Quis tamen prior terrã aduerterit, aut notauerit, incertũ est, & ad nostrum institutum parũ momẽti habet, nam siue Columbus, siue Rodericus de Triana, siue nauta quispiam Lepiensis primus terrã in conspectu habuerit, satis est Colũbum totius expeditionis ducem & authorẽ fuisse. Visâ terrâ incredibili gaudio perfusi, more nautico, cæteris conspectæ terræ signũ dedêre, tum præ gaudio in lachrymas omnes profusi, flexis genibus diuinas laudes ingeminarunt: gratiarũ actione peractâ venerabundi Columbũ circumsistunt, dextrãque exosculantur, patronum, parentémque appellantes, priorum veniã petebant: haud facilè omnium lætitiam expresserim, tum enim sibi quisque primùm nasci, depositoque quem

præ

præ oculis habuerat, mortis metu, liberiore aurâ frui videbatur. Tam letæ fœlicitatis dies incidit in Nouēbris vndecimũ, dicti Anni milleſimi quadringẽteſimi nonageſimi ſecundi, poſt centũ dies quàm ex Hiſpaniâ ſoluerant. Terræ itaque pauliſper ſuccedentes, appulerunt ad inſulam Cuanabi ſeu Guanahani vnam ex Leucaijs, quarum numeroſa multitudo inter Cubam & Floridam occurrit. Hîc in terrã deſcendit Columbus, & erecto glorioſæ crucis ſigno harũ nouarũ terrarum poſſeſsionẽ ad vſum Catholicorũ Hiſpaniæ regũ ſeſe capere teſtatus eſt. Inde Barucenſem Cubæ inſulæ portum tenuit, inſulam Fernandinam nominauit, in gratiã Ferdinandi regis. Cũque mare vẽtis turbari, & ſtationem nauium infidam eſſe conſpiceret, perpetuis prouectus Zephyris, ad inſulã ingẽtem Hayti, quam Hiſpaniolã vocauit, delatus eſt. Portũ quem primum ſubijt claſsis, in hodiernũ vſque diem Regium vocãt. Hic prætoria nauis ſcopulis illiſa dehiſcebat, ſed accurrẽtibus cymbis alterius celocis in aduerſum littus omnes incolumes euaſêre. Incolæ ad conſpectum claſsis, virorumque ſplendentibus armis in terram deſcendẽtium, vno agmine protinus ad mõtes, deuiaſque ſyluas perfugêre; ſed Hiſpani fugentium tergis inſiſtentes, vnam mulierum corripuêre, quam cibo potuque refectam, & veſte donatam, Colũbus ad ſuos remiſit. Incolæ hac aduenarum humanitate, & liberalitate prouocati, certatim ad littus decurrêre, & ſcaphis ſiue patrijs lintribus quas Canoas vocant, Hiſpanorũ

Primus Columbi in terram exſcenſus.

Hiſpaniolæ detectio.

naues circumuecti, nauium magnitudinem, Hiſpanorum ornatum, & promiſſas barbas admirabantur. Hiſpani viciſsim incredibili gaudio micantes inaures, aureaſque armillas inſularium contẽplabantur. Cumque incolæ Hiſpanis aurum, aureaque emblemata haud grauatè adferrent; pro quibus viciſsim cultellos, crepitacula, tintinabula, ſpecula, & alia exigui momenti, gaudentes recipiebant; facilè, quod res erat, conijciebant, regionem auri venâ diuitem eſſe. Columbus vigentibus hiſce commercijs, fiduciâ plenus, cum aliquot Hiſpanis in terram exilijt. Hiſpaniola tum temporis quinque præfecturis tenebatur, Septen-

Guacanarillus.

trionali parti præerat Guacanarillus Regulus: is venientem Columbum comiter excepit, inque fidem futuræ beneuolentiæ muneribus xenijſque vtrinque certatum; Indiani mandato Cacici, ſcaphis ſuis mobilia prætoriæ nauis, quam ſcopulis illiſam diximus, comiter ſeruauêre, adeóque benignè gentem hanc aduenam fouerunt, vt præſentire viderentur, ſeſe aliquando in huius nationis ius atque poteſtatem conceſſuros. Ad veſpertinæ cãpanæ pulſum Hiſpanos, Chriſtiano ritu genua flectentes, ſeque cruce ſignantes, venerabundi imitabantur, & in genua prouoluti palmas iungebant, imitandi (vt reor) ſtudio potius, quàm aliâ certâ cauſâ. Quantumuis non deſint qui cenſeant,

Crucis veneratio apud Indos ante Columbi aduentum.

Indianos crucem multis temporibus ante Columbi aduentum in honore habuiſſe. Gomara libro. 3. cap. 32. refert, apud Cumanos, Burgundionũ, ſiue Sancti

Andreæ

Andreæ crucem in peculiari honore fuiſſe, quódque cruce ſeſe munirent aduerſus incurſionem lemurum, eáſque infantibus recens natis imponere conſueuerint. Quæ res admiratione digna quibuſdam meritò videtur, neque intelligi poteſt, quomodo eiuſmodi ritus apud homines ſylueſtres inualuerit, niſi crucis hanc adorationem didicerint à nautis, aut peregrinis, qui vi ventorum eò delati, longioris peregrinationis & erroris tædio, in illis partibus perierunt, aut ſepulti ſunt, ſicuti nauarcho Andaluſio, qui apud Columbum obijt, proculdubiò accidiſſet, niſi rei maritimæ peritiſſimus, curſum, quem vi tempeſtatis abreptus tenuerat obſeruaſſet; cuiuſmodi caſu credibile eſt multos illic ſepultos, quos vulgus pelago hauſtos exiſtimauit. Aliã crucis adorandæ rationem, veròque propiorem Accuſamilenſes adferunt, qui per has quondam terras, virum ſole lucidiorem tranſiiſſe, & in cruce paſſum, ſeſe Cabalicis maiorum parentúmque ſuorũ relationibus, accepiſſe teſtantur. Vt vt ſit, nullam veri ſimilitudinem habet, quod crucis adorationem à Carthaginenſibus mercatoribus, cùm ante bis mille annos extra Herculeas columnas progreſsi, ad has terras delati eſſent, quidam manaſſe ſentit: nam præterquam quod Carthaginenſium nauigatio non ad occidentem, ſed ad auſtrum directa fuerit, nullus tum ante natum, paſſúmque in cruce Chriſtum Dominum, vſpiam crucis erat honos aut cultus; multò minus apud Carthaginenſes, qui ſontes & atrociſsimorum criminum

reos, in crucem agebant: nam & Hannonem Carthaginenſium ducem, proditionis inſimulatum, in crucem actum, claſsicorum hiſtoriographorum relationibus conſtat. *Hiſpaniolæ incolæ Idololatræ.* Cæterum Hiſpaniolæ habitatores, vicinarumq; terrarum, Idololatræ erant, & gentilium more inanium deorum cultum cæci amentéſque ſequebantur. Iamque olim humani generis hoſtis miſellis aliquoties prædixerat, venturam ex orientali mundi plagâ gentem, promiſsis barbis, rutilantibúſque armis conſpicuam, quæ finem ſatanico ſuo imperio faciat, ablatúmque indigenis imperium, vſurpet: horrendi huius carminis memoriam Indiani flebilibus elegis poſteris mandarunt, quas ſtatis, anniuerſarijſque feſtis lugubri querulâque voce occinebant. Sed *Columbi reditus.* Columbus omnis moræ impatiens, primo ſtatim vere, in Hiſpaniam redire, & Catholicis regibus ſuæ nauigationis ſucceſſum referre properabat. Quapropter inito, aut renouato fœdere cum præpotentibus inſulæ regulis, arcem in littore ædificauit, cui Natiuitatis nomen indidit; relictóque Roderico de Arana Cordubenſi ad arcis cuſtodiam, cum octo & triginta militum præſidio, ipſe aſſumptis ſecum decem Indis, cum duabus celocibus, & octoginta claſsicis militibus in Hiſpaniam velis contendit, fœlicibúſque Zephyris ſpatio quinquaginta dierum adnauigauit. Ferdinandus cum coniuge Iſabellâ, Barcinonæ tum ſtatiua habebat, eò Columbus terreſtri itinere contendit. Quod vt difficile propter viarum tædium, & impedimentorum multi-

multitudinem, honorificentiſsimum tamen illi fuit, effuſis non modò vrbibus, ſed agreſtium quoque turbâ ad famam ſui aduentus concurrente, viáſque vndique obſidente. Stupebant ad nomen noui mundi, mirabantúrque Indorum luteum colorem, pſittacos, & auri pondus immenſum, & quæ alia ferebant miranda, aut noua. Veniẽtem Columbum rex & regina perquàm honorificè ſuſceperunt, & (quod aulicæ beneuolentiæ haud dubium eſt ſignum) in præſentiâ ſuâ ſedere iuſſum magna attentione audiuerunt, quæ de nouis populis eorúmque terris comperta memorabat, prolatóque auro, pſittacis, alijſq; nouis, aut ignotis, ſummâ voluptate perfuſi ſunt; ſolum aurum extra nouitatis admirationem erat: immenſum tamen auri pondo & illarum terrarum diuitem venam pariter laudabant, & admirabantur. Quatuor ex decem Indianis quos ſecum adduxerat Columbus, inſoliti cœli mutatione, & maris nauſeâ debilitati, in viâ fatis conceſſerant; ſex reliquos, Catholici reges cum Iohanne principe, feſto ornatu, & ſolemni pompâ luſtralibus aquis admouêre, ad initiandum in nouis hiſce terris Chriſtianæ religionis cultum, conceptíſque votis, in omnibus regionibus quas ductu, auſpicijſque ſuis in poſterũ detegi contingeret (extirpato abominabili idolorum cultu) Chriſtiana ſacra, & veri Dei cultum ſeſe introducturos profeſsi ſunt.

Indianorum primus baptiſmus.

Relatio Columbi, iuſſu regum Catholicorum accuratè deſcripta, per celeres nũcios ad Alexandrum ſextũ Pontificem delata, Pontificem, totũque Cardi-

Relatio aperti occidentis ad Alexand. pontificem missa.

Cardinalium Senatum ingenti lætitiâ perfudit, mirabantur peregrinam & rarissimam eorum quæ afferebantur narrationem, mirabantur Hispanos ductu Liguris hominis eò potuisse penetrare, quò ne Romanorum quidem fama peruenire potuisset. Pontifex hortatus Catholicos reges, vt religionis Christianæ terminos quàm longissimè proferrent, diuiso in duas æquales partes, ex arctico in antarcticum circulum terrestri globo, quidquid terrarum centum passuum millibus vltra Azores siue Flandricas insulas occurreret, totidémque à Gorgadibus capitis viridis insulis in occidētem procurreret, Catholicis regibus eorúmque successoribus gratiosè concessit, dummodo à nullo Christianorum principum quidquam ex his terris possessum fuisset in festo natiuitatis Dominicæ anni CCCC.XCII. tunc proximè elapsi. Catholici reges qui depulsis totâ Hispaniâ Numidis, Christi cultum in Beticâ renouarant, intellecta Pontificis voluntate, nūc quoque pro eadem religionis fideíque causa, classibus suis maria tentare, ignotásque regiones procul à nostro orbe remotas detegere, auitâ nominis sui gloriâ, tropheísque nuper partis dignum existimabāt, Columbum repetita nauigatione, ad occidentis insulas mittendum censuerunt; nihil itaque prætermittentes quod ad cultum decúsque illius pertinere arbitrarentur, insignibus, honorúmque titulis auctum, & designatum Oceani Præfectum, Admirantis titulo condecorarūt. Bartholomæo fratri, Hispaniolæ insulæ

præfectura

præfectura honorifico Adelantadi siue præfecti titulo delata est. Magnus dehinc Columbus esse, & inter proceres suspici cœpit, multúsque vbique de illo sermo, dicentibus nonnullis Carthaginensium decreto prohibitam nauigationem ab illo inuentam, alij augurabantur illum ad ingentem Platonis insulam (quam tamen in Critiâ perijsse, & submersam scribit) peruenisse, nonnulli Senecæ vaticinium quod poëtico oestro in Medeâ effuderat, à Columbo adimpletum, haud inaniter testabantur, & mirabantur. Columbo itaque decretæ sunt naues septendecim, inter quas liburnicæ tres, & celoces, siue Carauellæ quatuordecim erant, cum mille ducentis propugnatoribus. Expensis regijs comparabantur equæ, vaccæ, tauri, sues, asini, capræ, & alia vtriúsque sexus animalia, ad fœturæ propagationem illis in partibus procurandam. Aduexit etiam omnis frumenti generis grana, hordeum, triticum, frumentum, vites, saccari cannas, & alia leguminum, & plantarum genera, quæque alia necessaria ad ædificandum, & sustinendum impetum quorumcumque aduersantium. Decreto regio vltra milites, classiariósque, additi & Euangelij præcones duodecim presbiteri, viri pij & litterati, quibus præerat Frater Buyl Catelanus, ordinis Sācti Benedicti, in occidentis partibus vicarius Summi Pontificis. Ad huius classis, nouarumque terrarum famam, multi viri nobiles excîti accurrebant, multi insuper mechanicorum operum artifices, Columbum hac

Secunda Columbi nauigatio.

nauigatione ſequuti ſunt, opinione ingentis compendij, quod quiſque (vt vaſta omnia ſibi proponit humanus animus) exigui temporis curriculo facilè ſibi promittebat. Claſſe inſtructâ, Columbus vela ſecundis inflantibus ventis, Feritam Canariarum vnam prætervectus, curſu æquinoctialem propiùs directo, Deſideratam ſiue Deſſeadam Antillarum vnam, poſt vnius & viginti dierum nauigationem, in conſpectu habuit: enauigatóque harum inſularum archipelago, nuſquam deſcenſione factâ, breui Argenteum Hiſpaniolæ, indè Regium portum tenuit. Sed longè alio atque crediderat ſtatu omnia inuênit, nam Indi Hiſpanos ad vnum omnes trucidarant: dolorem quem ex illorum morte concepit, excuſante ſeſe Guacanarillo, egregiè diſsimulauit, egreſſúque in terram facto, *Iſabella Colonia.* Iſabellam in gratiam Reginæ Iſabellæ (quæ haud obſcurè huic nauigationi fauerat) Coloniam deduxit, detectíſque auri fodinis Cibauijs, duodecim celoces multo auro nouíſque & incognitis rebus graues in Hiſpaniam remiſit. Munimentum deinde diui Thomæ extruxit, addito præſidio ad defenſionem metallicarum fodinarum, & Bartholomæum fratrem inſulæ proregem reliquit. Ipſe cum tribus celocibus, quærendis, detegendíſque nouis terris intentus, mari ſeſe comittens, ſulcando Hiſpaniolæ extrema, Cubæ latus orientale attigit; cúmque occidenti hîc orientem coniungi putaret, inſulæ initiū A. & O. vocauit. In auſtrali huius inſulæ latere Iamaicam, vicináſque inſulas detexit.

detexit. De hinc Hiſpaniolam repetens, in vltimo occidentis angulo, commodum nactus portum, diui Nicolai nomine inſignem fecit, ibíque ſubſtitit, vt refectis è longa iactatione ſocijs nauibúſque, expeditionem aduerſus Caribes ſiue Canibales moueret. Sed ingẽti febre correptus, profectionem hanc intermiſit, & Iſabellam ſe deferri curauit. Vt primùm à morbo conualuit, multos Hiſpanorũ aut infirmos aut mortuos, reliquóſque contemptis & neglectis Bartholomæi fratris imperijs, tam fœdè Indianos expilaſſe comperit, vt inſulæ reguli arma circumſpectarent, magnáque inſularium pars agrorum cultum deſereret, & nuſquam ſemente factâ, in intimam inſulæ partem ſecederet, vt Hiſpanos quos armis ſuperare non poterant, fame ſubigerent aut expellerent. Columbus de noxijs ſupplicium ſumpſit, regulóſque ad officium reductos admonuit, ne agrorum, aut Maizi culturam omitterent, quando procurata hæc ſterilitas ipſiſmet noxia foret, & magna illis poſtmodùm incommoda infligeret. Interim Columbo ſupra modum infenſi erant milites, eúmque vt crudelem & inhumanum, varijs rumoribus deferebant. Columbus vt maleuolorum delationibus occurreret, alteram verſùs Hiſpaniam nauigationem parabat, iámque in anchoris ſtabat trium Carauellarum claſsis; ſed tam fœda per eos dies nymborum ac turbinum oborta eſt tempeſtas, vt exagitato aëre cœlum terræ miſceri videretur, pleno die denſæ (quauis nocte obſcuriores)

Columbus in Hiſpaniam reditum parat.

Tempeſtas horrẽda in Hiſpaniolâ inſulâ.

tenebræ inuectæ, oculorum vſum ademerant, cumque ingenti ſono cœlum ſtreperet, inter horrendos fragores crebri ignes cœlo diſiecti ingentem popularibus timorem iniecêre. Incumbentium furentiumque ventorum rabie, ædificia totâ paſsim inſulâ diſiecta, ingentiaque ſaxa à montium naturalibus crepidinibus auulſa, ingenti ſtrepitu inſulanorum militumque animos pariter conturbabant. Hac ædificiorum villarumque ſtrage multi mortales ſuffocati & oppreſsi. Incolæ tantâ tamque inuſitatâ cœli inclementiâ conſternati, derelictis mapalibus in montium & terræ cauernis ſeſe abdiderant, multi mortales tenebris præoccupati aut inuoluti, in agris errantes aut in domibus concluſi, cum totâ manſione, vi turbinum in ſublime rapti, aquis abſorpti, aut terræ illiſi in fruſta comminuti perierunt. Quibus malis victi aut inuoluti, mœſtos planctus, & horrendos clamores per tenebras edebant, ingentiáque paucis horis, totâ Inſulâ detrimēta accepta ſunt. Claſsis quoque quæ tutâ ſtatione in anchoris ſtabat, vi tempeſtatis abruptis aut confractis retinaculis, littoribus impulſa, cum vniuerſo nautico apparatu perijt, corruptóque commeatu, à fame etiã Hiſpanis periculum imminebat, niſi peropportunè diuino nutu naues ex Hiſpania commeatum abundè ſubuexiſſent. Sedatâ tempeſtate, incolæ, quique in montes propinquos aut cauernas perfugerant, ſenſim prodire, ſed rei & periculi nouitate attoniti exanimatis ſimiles, ſeſe inuicem intueri, præcluſiſque præ

timore

timore faucibus, vix animam trahere, fœdæque tempeſtatis caſum vnanimiter ſed diuerſis ex cauſis probabant, aut deteſtabantur. Indi extraneos idolorũ ſuorũ auxilio tota inſula breui depellendos, taciti gaudenteſque meditabãtur. Hiſpani verius reputabant præſtigias Sathanæ eſſe, terras haſce deſerentis, imperiumque in illis partibus abdicantis, propter Chriſtiana ſacra, baptiſmi vſum, ſanctæque crucis in ijſdem exaltationem. Sed Columbus vt prima tranquillitas data eſt, refectâ & inſtructa denuò claſſe emenſus Oceanum, Calicium Hiſpaniæ portum, velis tenuit. Dehinc citis equis ad regẽ contendẽs, detectas à ſe terras, fœdæque tempeſtatis triſtẽ caſum recenſuit, prolatíſque iudicialium actorum codicillis, conquiſitas obiectaſque ſibi æmulorum calumnias egregiè diluit. Ferdinandus intellectâ rei veritate, & Admirantis innocentiâ, actorumque iudicialium integritate, collaudans Columbum, Macte, inquit, virtute eſto, & conceptam omnium animis tam præclaræ expeditionis tuæ ſpem, quod bene vertat, ad finem perducito: admonens tamen ſubindè cum Hiſpanicæ nationis militibus in tranſmarinis, & longinquis expeditionibus, remiſſâ aliquantùm iudiciorum ſeueritate, leniùs agendum eſſe. Columbus aſſumptis Carauellis & celocibus duodecim quas Catholicorum regum ſumptibus deduxerat ornaueratque, anno a nato Chriſto nonageſimo ſeptimo, poſt milleſimum quadringẽteſimum, tertiam expeditionem Indicam alacer ſuſce- *Tertia Columbi nauigatio.*

pit, duabúſque celocibus præmiſsis, & recta Hiſpaniolam contendere iuſsis, ipſe verſùs caput Viride curſum direxit. Indè ad occidẽtem nauigans, ſub ipſo penè æquinoctiali, calores, & pericula grauiſsima paſſus eſt, propter malacias, ſummámque maris trãquillitatem. Tandem Indiæ continẽtem attigit, littoráque proſequutus ad multum terræ ſpatium conuerſis velis rectà Hiſpaniolã adnauigauit.

Cubagua detectio.

Tertia hac nauigatione Cubaguam vnionum piſcatione diuitem detexit.

Paria regio.

Cõtinẽtis pars quam hac profectione adijt, eſt Paria. Immẽſi fluminis oſtium hic ſubiens Colũbus, os Draconis nominauit, quod ſinuoſis vorticibus naues abſorbere videretur.

Cumana regio.

Subijt & Cumanæ regionis ripas, vbi comiter exceptus, de vniuerſâ vnionum piſcatione certior redditus eſt.

Hiſpaniolæ ſtatus turbatus.

Sed in Hiſpaniolâ omnia turbata conſternatáque inuenit; nam & celoces duæ, quas præmiſerat, vt Xaraguam occidentalem inſulæ partem tenuêre, à Roldano Ximenio qui ibi tùm caſtra metabatur, pridémque ab authoritate gubernatoris receſſerat, & haud obſcurè rebellarat, in partes tractæ,

Roldanus.

Bartholomæo Columbo opem ferre recuſarãt: Roldanum quoque comperit Incolas deprædatum eſſe, omniáque cæde & incendijs compleuiſſe; quibus malis irritati Indiani, communi gentis conſilio Hiſpanos inſulâ depellere decreuerant. Sed Chriſtophorus inconditam gentem facilè ſubegit, & tributariam reddidit. Roldanum quando ſaniora conſilia reſpueret, neque ab obſtinatâ pertinaciâ reſipiſceret, in montes,

auiáſque

Criminatio Roldani ad Cathol. reges perscripta.

auiásque solitudines cõpulit. Roldanus interim apud Regem criminatus actiones Columborum, multos de fratribus rumores aduersos perscripserat, quod homines Ligures Hispanico nomini infesti, crudeliter & auarè potestate supremâ abutebantur, Hispanicæ gentis milites pro re minimâ aut nullius momenti, vitâ mulctantes, quodque aurearum fodinarum curam ablegatis Hispanis, exterorũ Ligurum suorum operâ obibant, celandóque maiorem auri partem, fidelissimos & benemeritos milites suo iure, ipsósque insuper reges quintâ vectigali fraudabant: quod Cubaguæ detectionem non ex fide perscripserant, vt circumuento per pactum rege, Margaritarum piscationem sibi haberent, accumulatóque ingẽti auri pondere, insulam suo imperio subijciant & regiæ coronæ bellum moueant; In hanc solam curam incumbere Columbios fratres, idémque simulatæ adumbratæque iustitiæ specie exequi cõsueuisse, leuissimis de causis fortissimos viros lictorum securibus subijcendo, reliquos quos dubijs subsellijs & iudicũ sentẽtijs cõficere non poterant, periculosis desperatísque expeditionibus implicabant, vt Caribium telis confecti, & infandis crudelissimorum anthropophagorum faucibus discerpti, in fœdam ventris ingluuiem (quod fortibus viris indignum) demitterentur. Sed hæc omnia falsò afficta erant a Roldano eiúsque sequacibus, dum excusso iugo grassantur. Epistola Roldani magnum dolorem Catholicis regibus attulit, & quãdo eodem tempore

pore ex parte admirantis, de Roldani contumaciâ & apertâ rebellione certiores reddebantur (properandum, & perturbatis insulæ rebus tempestiuè prospiciendum rati)

Christophorus Bouadillus.

Christophoro Bouadillo ordinis Calatrauæ militi, Hispaniolæ præfecturam demandant, addito mandato vt noxios puniret. Christophorus Columbus vt erat occupatus pacandis insulæ regulis, qui arma sumpserant, nescius eorum quæ aduersarij moliebantur, venienti gubernatori honoris officijque causâ obuiàm processit. Sed Bouadillus Columbum cum fratre vinciri, nauibúsque impositos in Hispaniam deuehi iussit. Catholici Reges intelligentes Co-

Columbus cum fratre vinctus in Hispaniam mittitur.

lumbios fratres indignis modis vinctos adduci, per celeres nuncios, eorundem liberationem imperarunt. Columbus conquestus inprimis de inhumanitate gubernatoris, déque vi & ignominiâ sibi, fratrique illatâ, rationem a se in Hispaniolâ gestorum retulit, innocentiâmque suam regibus probauit, vt iam calumnijs petitos & penè oppressos à Roldano Columbios fratres appareret. vt tamen in posterum prouinciæ pax constaret, néue vlterius mutuis diuersæ gentis simultatibus turbaretur, abrogato Bouadilli imperio,

Ouandus Hispaniolæ præficitur.

Columbus in aulâ retentus.

Alphonsi Nunnij nauigatio.

Nicolaum Ouandum proregem Hispaniolæ miserunt. Columbum tamen per speciem honoris in aula retinuerunt. Alphonsus interea Nunnus & Pinzonij fratres à regibus adeundi inquirendíque terras incognitas potestatem obtinuere; edicto tamen proposito, ne quis intra quinquaginta passuum millia, Columbi naui-

nauigationes attingeret. Nunnus in altum prouectus, vt Indiæ continentem attigit, neglecto regio mandato, Pariæ Cumanæ & Amaracapanæ sinus subuectus, ingentem margaritarum & vnionum vim retulit: Sed in reditu rixâ super vnionum partitione exortâ, cum vitato Hispalensi portu, in Galiciâ exscensionem fecisset, nauales socij in terram egressi, ad Ferdinandum Vegam illius oræ præfectum detulerunt, Nunnum spreto regio mandato littora a Columbo antea detecta inuectum, regiâque vectigali quintâ defraudatâ, ingentem vnionum margaritarúmque vim interuertisse. Præfectus Nunnum in carcerem coniecit, vbi cum magnam vnionum partem consumpsisset, vinctus tandem ad Ferdinandum regem missus est.

Bouadilli in Hispaniam reditus.

Bouadillus accepto tam potenti successore, ijsdem nauibus quibus Ouandus venerat, in Hispaniam redire constituit, cum Roldano veteranisque militibus quos catholici reges euocarunt, aut Ouandus, vt pax prouinciæ staret, & contentiones è medio tollerentur, remittebat.

Bouadilli naufragium.

Sed coortâ ingenti tempestate, Bouadillus cum Roldano, & viginti quatuor nauibus, aurique magnâ vi aquis hausti periêre: perijt & ingens ille auri globus quem Petrus Martyr, termille trecentas & decem libras appendisse testatur.

Quartum Columbi iter ad occidentem.

Catholici reges nunciato Bouadilli & Roldani naufragio, Columbum denuò ad detegendas terras misêre, tribus itaque carauellis instructis anno à partu virgineo millesimo secundo post quingētesimum, occidentem versùs vela

intendit. Sed veniētem Columbum Nicolaus Ouandus, Hiſpaniolæ gubernator, ciuitate portúque prohibuit; Columbus indignatus illius ſe inſulæ portu arceri, cuius ipſe nuper fuerat inuentor & propagator, conuerſis velis portum abſconſum petijt. Inde deſiderio inueniendi fretum quod per occidentis limitem ad orientem duceret, rectà ad occidentem curſum dirigens, Guanaxam adijt, & ad portum Higueræ, quem caput Fonduræ vocant, delatus eſt. Inde reflexis ad orientem velis, huius tractus littora retrogradâ nauigatione ſequutus, Veraguam, inde Zorobaras inſulas tenuit. Cum in Zorobaris verſaretur, Veraguæ prouinciā multo auro affluere cognouit: inde delatus in ſinum Vrabienſem, venit in notitiā maris auſtralis. In hoc itinere duas ex quatuor Carauellis amiſit, reliquæ rimis fatiſcentes nauigationi penè inutiles erant, quapropter Hiſpaniolæ repetendæ conſilium ſumpſit, ſed hiſcentibus affatim nauibus, in inſulâ Iamaicâ per cauſam reficiendæ claſsis ſubſtitit. Dum hic hæret, militum corpora diuturnæ nauigationis, & maris nauſeâ, morbis tentabantur, reliqui quibus integræ adhuc vires, inter ſediſcordes, Columbo parum audientes, duce Franciſco Porreſio, tumultuosè per ſeditionem ſecedere, & in Hiſpaniam redire tentarunt. Columbo propter ægrorum multitudinem nauigare haud erat integrum: cúmque à validioribus militibus derelictus eſſet, inſulani per contemptum commeatum quoque recuſabant. Columbus in tanta rerum conſternatione

Seceſſio Porreſii.

ſternatione

ſternatione ex caſu conſilium ſumpſit, vocatíſque ad ſe inſulanorum primoribus, commeatum militibus ſuis vt præſtarent enixè petijt, ac ni faciant, totam breui a ſtirpe gentem ab irato numine peſtiferâ lue exterminandam iri denunciauit: In cuius rei euidens ſignum lunæ faciem (quod deliquij fere tempore euenit) ſanguinolento ore fœdatam infra biduum apparituram prædixit, Inſulani conſpicati lunæ deliquium, vt erant naturalium cauſarum ignari, timuerunt ne magnum aliquod ipſis malum impenderet, multíſque lachrimis erratorum præteritorum veniam poſcentes, abundè commeatum & neceſſaria ſubminiſtrarunt: ſic milites morbis & ediâ debilitati, infra paucos dies recreati, ſanitatẽ recuperarunt. Sed Franciſcus Porreſius vaſti oceani fluctus metuens, animoque reputans, nauem quam ſecedens a Columbo abduxerat inflati oceani fluctibus ceſſuram, & malè tutam in Hiſpaniam nauigationem promittere; aliam præterea celocem abducere in animo habebat: cuius rei occaſionem circumſpectans, vicinis in portubus hærebat. Sed Columbus de Porreſij aduentu certior factus, paucis ſuos adhortatus omnia vicina littora portúſque colluſtrans, Porreſium terrâ maríque conquiſitum commiſſo atroci prælio ſuperauit, & vtrumque fratrem cœpit, reliqui in ordinem redacti quieuêre. Portui in quo pugnatum eſt, Sanctæ Gloriæ nomen indidit, is portus conſpicitur in Siugliâ Iamaicæ. Primum illud ciuilium armorum in occidente initium

Primum Hiſpanorum in Indiâ ciuile bellum.

fuit, quæ ad insaniam postmodum exercita, tristissimæ lanienæ memoriam ad omnes gentes transmisêre. Columbus in insula Iamaicâ, aliquot mensibus subsitit, donec Mendocius, quem ad proregem Hispaniolæ miserat, duas celoces adduceret, quibus Hispaniolam adnauigauit, prouisoque commeatu, fœlici paucorum dierum nauigatione, in Hispaniam rediit, regibúsque nauigationis suæ casum, terrarúmque hac vltimâ suâ nauigatione detectarum situm exposuit, magnâ audientium regum voluptate. Tandem, vt erat multis laboribus corporis & animi confectus, in febrem incidit, quâ inualescente post non multos dies ex hac vitâ commigrauit, anno millesimo quingentesimo sexto. Corpus Hispalim delatum, in ecclesiâ Carthusianorum humatum est. Erat Columbus bonæ staturæ, membris decorè compositis, rubicundulus, ingenio subtili & perspicaci, sed ad iram procliui, laborum patientissimus: Inuentor proculdubio ingentium, & omni memoriâ incognitarum terrarum, quæ longè latéque in vasto latebant oceano, nostro orbi incognitæ, amplissimúmque Hispanico nomini imperium peperêre. Inuidorum tamen calumnias effugere non potuit, quo minus (quantumuis detecti noui orbis laudem auferret) fiscalibus actionibus implicaretur, quæ toto illum vitæ tempore exercitum tenuêre. Didacus Columbi natu maior filius, patris in maris præfecturâ successor, priùs decessit quam litis finem obtineret. Quatuor Indicis profectionibus diuersas & ingentes

Columbi reditus.

Columbi Mors

gentes

gentes prioribus ſæculis incognitas terras adiuit & detexit. Mortalium etiam primus Americæ Iſthmum vltimâ ſuâ nauigatione attigit, nullum tamen nomen impoſuit. debebatur credo, tantæ orbis parti, Americæ (quod poſtea conſequuta eſt) nomen. Inſignem etiam Columbi modeſtiam arguit quod in tanta terrarum à ſe detectarum multitudine nullam vrbem aut portum Columborum nomine inſigniuerit; Sed virtus ſui ipſius pulcherrima merces, id in quo Colũbus ſibi indulgere noluit, hoc eadem cumulatiſsimè illi reddidit, quando vno ore grata poſteritas, non Iſthmi aut portus alicuius, ſed totius occidui cardinis notitiam Columbo multis ſeſe nominibus debere, lubens teſtetur. Duos filios reliquit ſuperſtites, Didacum & Ferdinãdum. *Columbi filij.* Didacus viginti annos patri ſuperfuit: vxorem duxit Mariam Ferdinandi Toletani filiam, ex qua Ludouicum Columbum tertium Indici maris præfectum genuit. Ferdinandus inter domeſticos pueros principis Hiſpaniæ educatus, patrem tertiâ Indicâ profectione ſequutus cœlebs manſit, ſed vir ſtudijs deditus, varijſque diſciplinis excultus, coaceruato ingentis bibliothecæ theſauro mille ducentorum amplius codicũ, tali ſe patre dignum filium præſtitit. Sed Ferdinandum regem poſt Columbi obitum, ingens inceſſit cura, vt regiones nouiſsimâ hac Columbi expeditione detectas teneret ac præſidijs firmaret, nam & Columbus antequam fatis concederet, codicillos ea de re ad regem perſcripſerat, quibus prudẽter mone-

Alphonsus Hoieda & Didacus Niquesa Duces in Indiã destinantur.

Hoiedæ expeditio.

bat, vt primo quoque tempore Veraguam & Vrabam colonijs firmaret. Alphonsum itaque Hoiedam & Didacum Niquesam Anno à nato Christo millesimo nono supra quingentesimum Duces delegit. Niquesam Veraguæ, Hoiedam Vrabæ cum imperio præesse iussit, addito mandato vt ante omnia, Indianorum animos religionis opinione emollirent. Hoieda conscriptis quadringentis militibus, Martino Anciso Baccalaureo (qui iuredicundo prouincijs illis præesse iussus erat) cum reliquis militibus, equis, tormentis & commeatu subsequi iusso, nauibus Cartagenam delatus est, exscensuque in terram facto, pacem abnuentibus incolis, nudos palantesque adortus, multos interêmit, auri aliquantum ex prædâ collectum est. Dehinc mediterranea penetrans ducentibus commonstrantibusque captiuis, Barbarorum vicum, strenuè sese defendentibus incolis, magno suorum damno oppugnauit, desiderato Iohanne Cossa & septuaginta militibus; quos Indi ferali ritu deuorarunt. Sed superueniente Niquesa animum resumens communibus viribus oppugnatum denuò barbarorum vicum cœpit & incendit. Inde soluens Hoieda nouæ Carthaginis oram præteruectus Vrabiensem sinum ingreditur & ad Caribanæ littus in orientali Vrabiensis sinus parte exposito milite, & commeatu, nouæ Coloniæ (quæ prima fuit Hispanorum in Indiæ continente) fundamenta molitus, crebris excursionibus Indos infestabat. Tiripium deinde barbarorum municipium, opinio-

opinione opulentiæ celebre, irrito conatu oppugnauit. Cúmque commeatus inopiâ premeretur indicio cognouit, non procul abesse vicum omni commeatus genere abundantem, eò repentè contendens locum inuasit, vnde annona laxior & captiuorum ingens numerus, inter quos reguli quoque vxor abducta est, cuius redemptionem cùm maritus promisso auro impetrasset, die præstituto lytrū adferre simulans, Hoiedam cōtumeliosè compellat, & sagittâ veneno infectâ Capitanei femur, vltus iniurias amicorum vicique nuper ab Hoieda exusti, sauciat. Regulus cum vxore & octo socijs in conspectu Hoiedæ à circumfusis vndique militibus obtrūcati, barbaræ magnanimitatis pœnas dedêre. Sed cum multis militibus per acies aut vulnera absumptis, reliquorum corpora valetudo tētasset, cœlique intēperie vulgatis morbis multi indies interirēt, fremitu totis castris orto, gubernatorem probris incessebant, sed aduentu Bernardini Talaberæ qui militum supplementum & commeatum aduehebat recreati, paululum quieuêre, mox vehementior exarsit seditio, Hoieda per contubernia singulos consolatus hortabatur, bono fortique animo essent, quando relatione Talaberæ, Baccalaureum Ancisum cum commeatu magnisque subsidijs breui adfuturum scirent. Sed surdis hæc canebantur: iámque indicio cognouerat nonnullos destinasse occupatis nauibus fugam moliri: optimum itaque ratus eos præuenire, relicto propraetore Francisco Pizarro acerrimo iuuene, cui

Hoieda vulneratus.

Hoieda Hispaniolā repetit.

Franciscus Pizarrus.

Peru-

Peruuiæ amplissimæ opulentissimæque prouinciæ detectio reseruabatur, itineri se accinxit, promittēs, breui se reuersurum cum commeatu & recentium militum supplemento, ac nisi intra quinquagesimum diem rediisset, omnes iuramento liberare & quocumque illis visum esset abeundi potestatem sese facere testatus est. Sic Talaberæ nauem conscendit & Ancisum quærens multis circumuentus ærumnis vix tandem Hispaniolam tenuit, vbi ex vulnere nuper accepto, siue quod nulla subsidia militibus suis ad manum esse perspiceret, ingenti animi mœrore correptus post paucos dies moritur. Elapsis quinquaginta diebus cum ne sexagesimo quidem quisquam comparuisset, aut ab Hoiedâ quidquam nunciaretur, Pizarrus cum acri fame premeretur, reliquis tantùm septuaginta ex trecentis militibus, conscensis duobus nauigijs execratus diras terras, Hispaniolæ repetendæ consilium sumpsit: vix dum in altum prouectus vela dabat, cum sæuæ tempestatis iactatus procellis, nauium alteram cum omnibus militibus & armamētis aquis haustam amisit, alterius verò clauus à miræ magnitudinis pisce in frusta excussus est. Sic Pizarrus semi-naufragus in insulam Fortem è regione Cartagenæ & Vrabici sinus eiectus, ab insulanis etsi pacis amicitiæque signa præferret, quum aquatum descendisset armis ferisque vlulatibus prohibitus, littus aliud magis propitium quærere coactus est: continuatóque inter omnia cœlo terrâque infestâ, infaustæ nauigationis cursu, inter Cartagenā & Cachibacoam Bacca-

Hoiedæ mort.

Pizarrus cum reliquijs exercitus Vrabam deserit.

Baccalaureum Ancisum cum commeatu, & militũ supplemento quod Hoiedæ adducebat, obuium habuit. Pizarrus mirabiliter recreatus, sæuæ fortunæ aduersos casus & Hoiedæ discessum exponit, militésque omnium egenos, morbis, fame, ac siti penè subactos, permissu præfecti, iurisiurandi religione solutos, Hispaniolam repetere pronunciauit. Ancisus aliud atque erat suspicatus, more militiæ, tanquã desertores proditorésque sui legati corripuit, mox certiora edoctus, Hoiedæ militúmque casum miseratus, tamen pro iure imperij milites ponè subsequi sese iussit; Pizarrus commilitonum nomine supplex obtestabatur, vt miserrimi exercitus vltimas reliquias saluas esse vellet ac conseruaret, petendæque Hispaniolæ potestatem faceret: constanter idipsum recusante Anciso, milites oblato magno auri pondere communibus votis idipsum petere, & vt sui misereretur obtestari cœperunt. Tum Ancisus humaniter illos consolatus quòd nouo commeatu recreati pristinas vires breui recuperarent, ad antiquam militiam reduxit turbidos & inuitos. Prima in terram exscensio, aquandi gratiâ, facta est in Comagræ littus, vbi à barbaris sine maleficio dimissus est, cum neque Hoiedæ, neque Niquesæ naues agnoscerent, à quibus haud ita pridem casas suas succensas & deuastatas iracundi fremebant: Pace cum Caramarensibus firmatâ, Ancisus Vrabiensem prouinciam denuò petere instituit, sed naucleri inscitiâ in ipso portu vnde digressus erat

Pizarrus Baccalaureum obuium habet.

Ancisus Hoiedæ reliquias ad militiam reducit.

Hoieda, naufragium fecit, nauíſque prætoria ſcopulis illiſa, merſa ſimul cum armis, equis aliíſque animalibus propagationis cauſâ aduectis perijt, ipſi milites nullâ præter vitam re incolumi ægre ſeruati in littus euaſêre: *Anciſus Vrabã repetens in portu naufragium fecit.* Anciſus abſumpto reliquo commeatu quum iam milites præ inopiâ radicibus pomiſque ſylueſtribus veſcerentur, ad ſubleuandam diræ famis neceſsitatem, aſſumptis centum militibus, mediterranea penetrare ſtatuit, vix quatuor miliaria emenſis, ingens ſagittariorum globus Hiſpanos nihil tale timentes audacter incurſat, nauéſque repetere compellit. Anciſus in tantâ alimentorum penuriâ penè inops conſilij, cum ex captiuis didiciſſet non procul inde in aduerſo littore campeſtrem, frugibus vitæque alimentis abundantem eſſe regionem, eò proras conuertit, deſertóque orientali Darienis littore, occidentale latus occupauit, iamque propugnaculum & caſas moliebatur, cum hoſtiliter ingruens Indianorum manus, aduenas patriâ terrâ expellere nitebatur. Anciſus arma expediri iuſsit, acie inſtructâ, milites anteaquam ad teli iactum venirent, in genua prouoluti infenſi numinis iram deprecabantur. *Votum Anciſi.* Ipſe Anciſus nuncupato voto diuæ virgini cui celebre ab antiquitate Hiſpali cognomẽ eſt, ſi voti compos foret, ſe ædem ſacram è Cemaci Cacici domo exſtructurum, eiuſdémque Virginis antiquæ nomine conſecraturũ vouit. Commiſſo atroci prælio Hiſpanus victor diſceſsit, inuaſiſque eius gentis pagis, commeatus abundè ſuppetijt. Cumque biduo

duò post aduerso flumine nauigarent, Barbarorum supellectilem aurique ingentia pondera inuenerunt, quæ à Comaco rege ante conflictum eò comportata atque abdita fuerant, ne in Christianorum manus venirent, mirum in modum gaudentibus militibus, tantam sese commeatus vbertatem, tantámque auri copiam consecutos. Ancisus obtentâ hac præclarâ victoriâ, socios quos in aduersâ ripâ reliquerat accersit, molitúsque nouæ coloniæ fundamenta, ædem Diuæ Virgini consecrauit, & locum Antiquæ Darienis nomine celebrem fecit, Sed Niquesa digrediens ab Hoiedâ assumptâ Carauellâ vnâ & duabus biremibus, cæteris se subsequi iussis, versùs occidentem solem similiter cursum dirigit, quærens Veraguam littoribus occidentalibus Vrabæ contiguam. Sed intempestæ noctis tenebris abreptus, socios amisit: Lupus de Olando vnius biremis rector, ex incolis cognouit sese Veraguæ portũ à tergo reliquisse, repetitâ itaque ad orientem nauigatione, Petrum Vmbriam qui nocte à cursu aberrauerat obuiũ habuit. Cum Niquesæ Carauella nusquam cõpareret, cõuersis velis Veraguã petiere si fortè Niquesam illic inuenirẽt. Sed nusquã inuẽto aut comparẽte Niquesâ, summa imperij Olando delata est: is maizium seminare & casas fabricare instituit, infaustóque & funesto consilio (vt omnem socijs fugæ spem præscinderet) naues temerè ad littus ferri, & inter se collidi passus est: sed temerarij consilij errore deprehenso, è fractarũ tabulis, carauellam vnam,

Antiqua Darienis.

Niquesæ casus & errores.

Lupus de Olando in Niquesæ locum sufficitur.

ad necessarios & subitos vsus fabricari iussit. Hoc rerum statu, vnus ex naualibus socijs è speculâ mare despectans, cum ex occidentis latere nauiculam velis instructam conspexisset, lintea vela sese videre acclamauit: cúmque portum subisset scapha, deprehensum est cymbam Niquesæ esse, de Niquesâ interrogati, illum amissâ carauellâ in Zorobarensium insulis, omnium rerum egenum oberrare, & tertium iam mensem radicibus & syluestribus pomis victitantem decreuisse pedibus Veraguam petere, nunciant. Olandus extemplò biremem ad deuehendum Niquesam misit, quam paucis quos ex militibus suis reliquos habebat comitatus conscendit, & fœliciter ad exercitum reuersus est. Sed ingratus, Olandum in vincula coniecit, & proditionis reũ peregit, quin & infaustis illis terris sese excedere velle testatus, milites extẽplò itineri sese parare iussit, qui messem instantem & frugum maturitatem causati, exigui temporis moram orabant. Sed Niquesa propositi tenax, vela orientem versùs intendens, portum, cui ab egregiâ tutâque statione belli nomen à Columbo inditum fuerat, tenuit. Sed Indi appulsum Niquesam cum magnâ militum iacturâ retro ad naues compulerunt. Ad Marmoris itáque promontorium progressus subitario opere ilicò propugnaculum Nominis Dei exstruxit & cõmuniuit, mansit loco nomen, vel quod. XVIII. Calend. Februarias (in quem diem Dominici Nominis celebritas incidit) Niquesa eo appulerit, vel quod terræ succe-

Niquesa in exercitum reuertitur.

Olãdus in vincula coniectus.

Niquesa Veraguam deserit.

Nominis Dei propugnaculum a Niquesa exstructum.

ſuccedens fœliciorémque ſibi rerũ ſtatum promittens, bono omine, ſuos adhortatus, in nomine Dei inquit exiliamus in terram. Tale habuit initium celebratiſsima illa Septentrionalis Indiæ ciuitas, quæ bonis auibus ſuccedentibus temporibus in immenſum excreuit, & quicquid diuitiarum auſtralis maris vndis aduehitur, recipit, noſtríſque Europæis tranſmittit, Cæterum ex ſeptingentis octogenis Niqueſæ militibus vix centum reliqui erant: Nam cum Veragua excedens Caput Marmoris quæreret, Nominíſque Dei propugnaculum communiret, pluſquam ducentos, maris nauſeâ, & aſsiduis hoſtilibúſque barbarorum incurſionibus amiſerat. Sed Darienſes feralibus odijs diſcordes in partes ſeceſſerant, alijs ad Prætorem Anciſum, alijs ad Vaſcum Nunnium imperium deferentibus, re ad extremum penè certaminis deductâ, ſuperuenit Rodericus Colmenares cum recenti commeatu & nouorum militum ſupplemento, is in itinere continentis oram legens, cum Gairam velis tenuiſſet, nauales ſocios militéſque aquatum miſit, ſed parum memores quam ignotis in locis verſarentur, temerè in terram egreſsi, ab Indis circumuenti, & ad vnum omnes interfecti ſunt. Colmenares malè tutam aquationem expertus, execratus iniquum littus, ſublatis dolonibus Vrabam verſùs curſum tenuit, Hoiedam & Anciſum requirens, ſed repertis tantum Hoiedanæ Coloniæ (à Pizarro nuper deſertæ) quibuſdam veſtigijs, primùm animo vehementer conturbari, & omnes à

Colmenares Hoiedæ ſupplementum adducit.

barbaris dilaniatos fuisse timere cœpit. Sub vesperam ad naues regrediens, cum vnam ex alia cogitationem duceret, suspicari cœpit, coloniam translatam & vicinis in vallibus commodioris vsus gratiâ deductam fuisse, pluribus itaque in collium summitatibus excitatis ignibus, simul vniuersum duarum nauium æneorum tormentorum apparatum displodi iussit, vt ab Hoiedanis, si fortè in vicinis vspiam locis consedissent exaudiri posset. Antiquani audito Colmenaris signo visisque ignibus Hoiedam Præfectum suum aduenisse rati, summis & ipsi in montium iugis ingentibus exstructis pyris, magnóque vicissim tormentorum fragore, Colmenari haud se inde procul abesse significarunt. Colmenares sequutus volitātem in aëre fumum Antiquā deuenit. Viso Colmenare mutuis inter duces gratulationibus certatum, inter milites salutatio facta est. Nusquam militares manipulos lætioribus animis conuenisse relatum scio: nam Colmenares rebus Dariensium desperatis, cum assiduis Indianorum excursionibus clausi tenerentur, & exiguus esset commeatus, neque cibum ab infensis infestisque vt peterent progredi tutum esset, lacerique & seminudi arborum frondibus, radicibus & pomis syluestribus vitam difficulter sustentarent, serum penè auxilium venerat. Vestimentis & commeatu recreati, pacem tamen oderant, neque discordiarum vllus erat finis, Colmenari alijsque quibus pax placebat, consultius visum fuit, Niquesam euocare, qui discordes regeret,

&sub-

& ſublatis contentionibus, imperij curam ſuſciperet, donec Catholicorum regum voluntas exquiritur, quē potiſsimum ſummæ rei præeſſe velint, huic ſententiæ ab Anciſo & Valboâ (qui omnia quam Niqueſam malebant) acriter reſiſtebatur, vicit tamen pacis ſtudium, & Niqueſam requirentium votum. Colmenares delectu militari iuſſus proficiſci, ad requirendum Niqueſam, conſcenſo Anciſi myoparone Niqueſam apud nominis Dei portum inuenit, ſqualidum & omnis rei egenum; Niqueſa Colmenarem complexus in lachrimas effuſus, caſus acerbos, & miſeram ſuam ſortem exponit: Colmenares apertis ſuæ legationis cauſis, bono fortique animo eſſe iubet, veterúmque malorum obliuiſci, quando nouo arridentis fortunæ beneficio, prioris conditionis haud dubia ſpes affulgeret. Niqueſa itaque in nouam ſpem erectus cum ſeptuaginta quinque Hiſpanis militibus quos ex amplius octingentis, reliquos habebat, Vrabam velis contendit, ſed ferox & immodicus linguâ, in itinere multa intemperanter de Valboâ & Anciſo Baccalaureo iactitans, cum quoſdam gradu atque dignitatibus ſeſe moturum, alijs pecunias & facultates ablaturum profiteretur, eáque complurium auribus excepta Darienſibúſque properè relata eſſent, exitium Niqueſæ maturarunt: Nam Anciſus atque Valboa antea diſcordes naui egreſſum Niqueſam multis probris onerarunt, nauémque cum ſuis militibus repetere cōpulerunt. Ille mœrens receſsit, neque vſquam amplius

Niqueſæ repulſa & fatum.

plius

plius comparuit, creditur fluctibus haustus aut à barbaris cæsus & comestus. Hunc habuit exitum infœlix Niquesa. Fugato Niquesâ haud tamen Dariensibus inter se pax constabat, sed priore fœdior seditio exarsit. Valboa audax manu, præoccupat, & Ancisum in vincla conijcit, bonáque eius fisco regio ascribi iubet, paulò post quorundam intercessione dimissum, abitúmque parantem, retinere conabatur, oblatâ prætoris dicundi iuris priore dignitate. Sed Ancisus repudiato beneficio, indignabundus in Hispaniam concessit & Valboam maiestatis accusauit visísque informationibus atrox in Valboam lata est sententia.

Ancisus a Valboâ capitur.

Valboa cum sublatis æmulis solus rerum in Antiquâ Darienis potiretur, deficiēte commeatu Coibam expugnauit, & Caretā regulum quòd imperatos commeatus recusaret, cum vxoribus & familiaribus captiuum abduxit, Dehinc pace cōciliatâ Poncam Caretæ hostem persequutus, & in mediterranea progressus, vrbem expugnauit, sed nihil prædæ fuit: nam Ponca fugiens omnia sua abstulerat.

Valboæ expeditiones.

Valboa Antiquam Darienem reuersus, periculosum iudicans mediterranea vlterius penetrare, tutiúsque fore si secundùm maris littora expeditiones susciperentur, aduersùs Comogrum, Comogræ prouinciæ regulum duxit, sed intercedente vno ex domesticis Caretæ, pace amicitiáque inter illos contractâ, Hispani pacato agmine prouinciam intrarunt: Nam Panquiacus Comogri filius maior, homo ingenio minimè barbaro, patri

Comogrus.

Panquiacus Comogri filius.

patri persuaserat, cum hoc peregrino hominum genere blandiendo moderatius agendum esse, enitendúmque imprimis ne gens auara & crudelis, vllam causam dissidij inueniat, quâ totius regni subuersionem & expilationem cōmittat aut prætexat: Vasquio itaque Valboæ & Colmenari quatuor auri laborati drachmarum milia, cum septuaginta Indicis seruicijs Comogrus dono misit. Sed obortâ fortè inter milites rixâ, cum Valboa in vestibulo regiæ, detractâ quintâ vectigali, appensum aurum diuideret, Panquiacus subiratus, fertur excussâ lance, aurum per aream dispersisse; Indignum clamitans, viros ratione præditos & tam longinquis profectos ab oris, pro re nihili, quæque ad humanæ vitæ sustentationem in nihilo vsui esset, inter se digladiari, inimicitiásque suscipere aduersùs possessores talium rerum; si tamen tam vasta tamque insana foret auri cupido, vt illius causâ expeditiones peregrinationésque difficillimas suscipere, bellúmque possessoribus tam vilis metalli mouere, operæ precium ducant, omitterēt rixas, sese aliam illis regionem commonstraturum vbi abundè huius metalli sitim expleant. Quærente Valboâ nomen regionis, per interpretem respondit, sex dierum itinere abesse, sed mediterranea à Caribibus alijsque feris gentibus habitari, maioribus itáque copijs opus esse, anteaquam ad mare posit deueniri. Valboa audiens maris mentionem, ratus quod erat, Panquiacum complexus, gratias illi egit pro suâ in se suósque

Maris australis notitia.

benevolentiâ, perductúmque ad Chriſtiana ſacra Carolum nuncupauit, eóque duce ſuſceptâ poſtea expeditione maris auſtralis, deuictis, aut pacatis diuerſis regulis, poſt multas ærumnas ad mare auſtrale penetrauit, & Catholicorum regum nomine ſeſe illud poſsidere conſtituit, anno reparatæ ſalutis decimo tertio poſt milleſimum quingenteſimum, quarto Calendas ſeptembres. Inde fœlici ſucceſſu magnâ auri & margaritarum copiâ auctus, XIX. Ianuarij inſequentis anni, Antiquam Darienis redijt. aduentantem ſocij ſolemni pompâ & feſtis velationibus ſuſceperunt: miſſis deinde ad Catholicum regem codicillis, auſtralis maris à ſe ſuſceptam expeditionem perſcribit, ſimul ſpecimen auri, margaritarúmque ingentẽ vim tranſmittit vnâ cum pelle tigridis à Darienſibus captæ. Authores habeo qui ad viginti caſtellanorum millia collecti auri & CC. ingentes margaritarum vniones pro regiâ vectigali quintâ ceſsiſſe ſcribant. Rex acceptis Valboæ literis & vectigali auro, cæteríſque muneribus, latam aduerſùs Valboam ſententiam antiquauit, repertíque Auſtralis pelagi illi Adelantadum ſiue præfecturam detulit, cum mille Hiſpanorum ſupplemento. Sed Petrum Ariam Darienſibus impoſuit, miſſo eòdem præſule, ad muniendam illis in partibus viam Euangelio. Venientem gubernatorem, Valboa cum Darienſibus honorificè ſuſcepit, hoſpitióque ſuſceptum Petrum Ariam benignè fouit. Vocato conſilio cum de ſtatu rerum agitaretur, Nunnius Valboa dilucidè

Maris auſtralis poſſeſsionem capit Valboa.

Petrus Arias Darienſibus præficitur.

lucidè de totâ expeditione australis maris locutus, nihil eorum quæ conueniebat omittens aut supprimens, totius prouinciæ statum declarauit, & Petrus Arias publicè collaudatum Valboam, regiâ gratiâ beneuolentiâque dignum dictitabat. Sed puncto temporis omnis illa gratia euanuit, quantumuis domestico fœdere malè conglutinata; Nam Valboam occupatum expeditione australis pelagi, ad se vocatum in vincula coniecit, & proditionis insimulatum, socer securi percussit. Hic finis magni illius Valboæ Nunnij, cuius ductu australis pelagi detectæ opes. Indignam tanti viri mortem rex totúsque Indicus senatus perquàm egrè tulêre, cuius rei inuidiâ cum cōflagraret Petrus Arias, eidem mox abrogatum est imperium, nullâ memorabili re in continente gestâ, nisi quod Panamam & Nominis Dei ciuitates, colonis repleuit, & quinquagies mille passuum iter inter vtrúmque mare, syluis, lamis, rupibúsque inuium, vrsis tigribúsque infestum aperuit atque complanauit. Sed Valboæ expeditio australísque pelagi detectio, secundâ vbique famâ celebratur & celebrabitur semper, propter inexhaustas opum facultates quas Hispanico nomini contulit. Celebratur & Ioannis Grialui nauigatio, cuius auspicijs in Mexicani regni, & nouæ Hispaniæ cognitionem deuentum est: Nam cum Franciscus Ferdinandi Cordubensis parum fœlici euentu Iucatanas terras tentasset, & præter diuitiarum famam nihil indè retulisset, Didacus Velascus præfectus Cubæ insulæ,

Nunnij Valboæ mors.

Iohannis Grialui expeditio.

 Ioan-

Ioannem Grialuum nepotem suum quatuor carauellis instructum, misit, vt certiora de Iucatanâ regione cognosceret. Grialuus die decimâ Maij, anni millesimi quingentesimi decimi octaui, è portu Cubensi soluens, Acusamillam siue sanctæ crucis insulam petijt, inde ad septentrionem nauigans cum in reflexu littorum continentem esse deprehenderet, continuatâ nauigatione Ciampatonem delatus est, vbi haud secus atque Ferdinandus Cordubensis, malè ab infestis incolis exceptus, multis ex suis vulneratis, & occiso Iohanne Guetario, ipsi Grialuo, saxo os dentésque comminuti. Crudeles itaque linquens terras, Tauascum, quem Grialuum nunc vocant fluuium inuectus, annuentibus incolis pro rebus exigui momenti res incredibilis pretij permutatione Indianorum abstulit. Hinc ad Sancti Iohannis vsque fluuium deuentum, cuius oræ recentem possessionem nomine auunculi sui cœpit. Hic quoque mutuis permutationibus merces benignè commutatæ sunt, tantúmque diuitiarum hac nauigatione cõsequutus est Grialuus, vt veri fidem excedat. Quod si coloniam hisce in partibus deduxisset, eadem illum quæ Cortesium fortuna sequuta esset. Grialuus hinc Aluaradum cum permutatis mercibus Cubam præmisit, ipse borealia littora sequutus, enauigato Guastacano sinu nusquam exscensione factâ, satis se supérque terrarum lustrasse ratus, conuerso cursu Cubam repetijt. Velascus intereà de nepote suo sollicitus, cum diutiùs quàm par esset

Tauascus siue Grialui fluuius

Aluaradus.

esset absuisset, Christophorum Olidum misit vt de illo inquireret, aut illi subsidio esset: sed Christophorus nusquam inuento Grialuo Hauanam redijt. Intereà appulit Aluaradus cum relatione terrarum quas Grialuus viderat adierátque, & permutatis mercibus; Velascus auditâ Aluaradi relatione, nepotis sui fortunam laudabat: sed metuens ne inuestigandis alijs terris intentus, tempus tereret, cum Ferdinãdo Cortesio transegit, vt classe communibus expensis paratâ nouas hasce oras detegeret & subijceret. Post reditum Grialui Velascus mutato consilio, proprijs auspicijs classem deducere in animo habebat. Sed Cortesius propositi tenax, obtentâ à Rectoribus Hieronymianis, potestate nauigandi, sub annum M.CCCCC.XVIII, vndecim nauium classe, quingentis quinquaginta militibus instructâ, ex vltimo Cubæ portu qui in occidentem rectà protenditur, & Sancti Anthonij nomine celebratur, cursum ad Cathocum Iucatanæ peninsulæ promontorium intendit: sed aduersis iactatus procellis in Acusamillam insulam eiectus est. Maris accolæ visâ classe relictis mapalibus, in solitudines perfugêre: Reguli vxorem inter abruptas saxeásque rupes cum prolibus latitantem, Cortesius ad se deductam comiter excepit, donisque cultam, ad suos remisit: Regulus subditíque, hac aduenarum humanitate prouocati, deposito metu, domos suas rediêre: cúmque conciliatis hoc modo insulanorum animis, frequentes ad littus indiès ventitarent, nauiúmque

Ferdinandi Cortesij Hispaniæ nouæ detectio.

Acusamilla insula.

magnitudinem, & Hispanorum barbas mirarentur, Cortesius indicio Indianorum cognouit, in Iucatanâ continente tres quoque barbatos (sic Christianos designabant) degere: erant ij ex reliquijs infœlicis Baldiuij: Qui à Niquesâ in Hispaniolam missus, vt vectigale aurum deferret, & turbatum discordijs Darienis statum, simúlque rerum omnium quâ premerentur penuriã Didaco Columbo Indici tum maris præfecto expromeret, cum haud procul Iamaicâ, in Viperinos scopulos impegisset, demerso myoparone, in piscatoriâ scaphâ cum viginti socijs seruatus post infinitas ærũnas amissis in itinere aliquot socijs, Iucatanis tandẽ oris applicuit, vbi egressus in littus cum omnibus suis captus est. Ipse Baldiuius cum quatuor militibus, à recenti irâ ad Idolorum delubra raptus, ferali more cæsus & comestus est. Hieronymus Aquilaris Astigetanus cæteríque socij, cum ad proximum sacrificiorum tempus clausi asseruarentur, ruptis vinculis effugêre, & apud propinquum Regulum comiter habiti delituêre, donec iussu Cortesij accerserentur. Sed reliquis omnibus defunctis solus Aquilaris supererat, & cum illo Gonzales Guarrerius Nauarchus, qui auribus naribúsque perforatis, cum corpus faciémque puncturis fœdasset, & Cacici Chetemalensis sororem vxorem haberet, siue pudore retentus, siue coniugis liberorúmque amore præpeditus, nunquam induci potuit vt ad suos rediret: solus Aquilaris venit, magnóque postea vsui fuit. Cæterum Acusamillenses Idololatræ, idola

Baldiuij & sociorum infortunium.

Baldiuij mors.

Hieronymi Aquilaris casus.

Gõzales Guarrerius Nauarchus.

Aquilaris ad Cortesium venit.

idola lignea atque aurea, varijs ferarum & draconum effigiata formis, tanquam deos colebant, atque his placandis inhumano more captiuorum cruore sacrificabant. Cortesius per Aquilarem blandissimis sermonibus, promissis, atque item muneribus illos permulcens, hortatúsque vt abdicato idolorum cultu, Christiana sacra susciperent, annuentibus incolis Idolorum statuas confregit, & erecto salutiferæ crucis signo, Christo Seruatori solemnes aras dicauit: Deinde vt prima mari tranquillitas data est, secundis ventis ex Acusamillâ insulâ soluit, flexóque Catochi promontorio, emensus Iucatanæ terræ septentrionales oras, Campecium, inde Grialui fluuium nauibus tenuit. Duobus indè passuum millibus aberat Pontonchana vrbs amplissima, viginti quinque familiarum millibus habitata. Incolæ primò commeatum benigne præbuêre, deinde contemptâ aduenarum paucitate, Cortesio per interpretem denunciarunt, vt quãprimùm terris suis excederet: Cortesius cum tentatis nequicquam per colloquia incolarum animis, nihil pacati respõderetur, oppugnatam vrbem cœpit, multis barbarorum cæsis, maior oppidanorum pars, inter cædem & incendia in syluas perfugit. Ne verò desertam haberet vrbem, dimissis aliquot captiuis, Regulo profugo cum subditis redeundi potestatem fecit: lege imperatâ, vt ab humanis carnibus abstinerent, & euersis Idolorum aris, veri Dei cultum amplecterentur, Hispaniæque regum maiestatem agnoscerẽt.

Acusamillensium Idololatria.

Cortesius annuentibus Acusamillensibus idola confregit.

Pontonchana ciuitas.

Pontonchana ciuitas oppugnata capitur.

A vi-

A victoriâ ibi partâ, Victoriæ vrbi nomẽ impositum, quia omnium ciuitatum prima armis tentata & occupata fuit. Inde Cortesius præteruectus Aluaradi fluuium, vsque ad Calcioëcam, nunc Sancti Iohannis portum progressus, à Tendillo Motezumæ Mexicanorum regis præfecto, benigne susceptus est; sed inter idiomate prorsus diuersos, linguæ commercium aberat, nihilque inter illos conferri potuit, nam Aquilaris, huius gentis linguam nullo modo intelligebat; quapropter Cortesius discedere, & à littoris huius vlteriore inuestigatione abstinere decreuerat. Sed à Tẽdillo digrediens, mulierem vnam ex Indicis mancipijs, quæ à Pontonchano rege habuerat, cum Tendilli domesticis diserte & non minus familiariter vernaculâ linguâ loquentem deprehendit. vocatam ad se mulierem ingẽtibus promissis vltra libertatis æstimationem impleuit, & interpretis loco cum Aquilare retinuit. Marinæ huic postmodùm Christiana sacra suscipienti nomen inditum, plurimúmque momenti ad Mexicanam hanc expeditionem attulit. Xalisanâ regione, quæ nunc noua Gallicia, oriunda erat: nata parentibus Vilutanis, locupletibus dominóque loci affinitate coniunctis; in primâ ætate per belli tempus rapta, à Iucatanis mercatoribus diuendita, in Pontonchani reguli potestatem venerat. Cortesius itaque commode nactus interpretem, cum Tendillo de nouo colloqui cœpit, prolixâque sermonis communicatione, cum multa de Mexicani regni amplitudine, & Mote-

Cortesius à Tẽdilio Motezumæ præfecto suscipitur.

Marina.

Marinæ patria & origo.

Colloquium Tendilli & Cortesij.

Motezumæ Regis potētiâ magnificentiâque accepiſſet, cupido illum adeundi videndíque huius regni cœpit: itaque & munera Motezumæ miſit, & renunciari iuſsit, ipſum ex regis ſui mandato adeundum eſſe, vt Maieſtatis ſuæ intentionem legationíſque ſuæ cauſas explicet. Tendillus per hemerodromos ſiue Indicos curſores, Motezumæ, aduenarum nauiúmque & equorum formam, in panno laneo affabrè depictā, vnà cū Corteſij donis trāſmiſit: Motezuma auditis ijs quæ adferebantur, viſiſque Corteſij muneribus ingēti curâ angi cœpit; nam anno fere priusquam hæc contingerent, iecerat in Mexicano ſinu anchoram ingens myoparo. Cotoſtani maritimi huius tractus accolæ, viſo procul nauigio linteíſque velis, inſolitâ hac re territi, cū eminùs difficulter diſcernerent quid hoc rei eſſet, quibúſue ab oris nauis illa veniſſet; ſtudio rei certius cognoſcendæ, cōmeatum quæque alia in pretio habebant, ad peregrinā hanc nauem merciū permutandarum cauſâ, patrijs phaſelis ſiue canois detulêre. Hiſpani illi quicúnque fuerint (licet ſuſpicari Ferdinandum Cordubēſem, aut Grialuū fuiſſe) benignè exceptis Indis, prolixè ex ijſdē, & Regis & terræ illius nomen potentiámque didicerunt, recedentibúſque Indianis torquem varijs vitreorū globulorum coloribus diſtinctū, regi ſuo deferendū tradiderunt, eidē renunciātes, nunc illis non eſſe integrū in terram exſcēdere, in reditu ſuo tamē ſeſe regē adituros. Cotoſtani recepto hoc mādato, & collari vitreo, quod ipſi adulterinarū gemmarū

Tendilli diligentia.

Motezuma cur ad conſpectum munerum Corteſij cōturbari cœperit.

inſcij, tanquam ex nobilibus lapillis coaceruatũ, magni faciebant, ad Motezumam venêre, deferentes in telâ laneâ depictam militum nauiúmque formã, vnâ cum vitreo collari. Motezuma perturbatus viſis auditiſque ijs quæ limitanei nunciabant, eiſdem imperauit rem vt ſilentio tegerent. Relatâ deinde re ad concilium, cum pannum & collare protuliſſet Motezuma, placuit per totã Septentrionis maritimam oram, in ſpeculis frequentes cuſtodias diſponi, déque omnibus quæ occurrerent Mexicanum regem quamprimùm certiorem fieri. Nunc igitur nunciato Corteſij aduentu vehementer cõmoueri cœpit, quia in Mexicanis terris conſtans fama erat, tempore Motezumæ venturos exteros, qui Mexicanum imperium ſubuerterent: ne tamen in vulgus hæc ſiniſtrè excepta publici ſtatus cauſam turbarent, aut nouandi occaſionem darent, Heroum aliquem, hoc eſt Quatzaltoalum, aëris Deum, antiquum ſuum dominum hâc claſſe aduentaſſe, per euulgatores nouorúmque rumorum authores in vulgus ſparſit. Haud obſcura quippe apud hoſce Mexicanos opinio inualuerat, olim ante aliquot ſæcula præcipuum quendam principem illinc receſsiſſe, qui ſeſe aliquando ex orientis partibus rediturum prædixiſſet, & quo famæ aduerſa, periculáque quæ metuebat faciliùs contegeret, eâdem ſimulatione legatos ad Corteſium miſit, qui aduentum illi gratularentur ſuáque omnia illi deferrẽt, quãdo ſciret Quatzaltoalum dominum ſuum nũc adueniſſe, cui omnia

Motezumæ aſtus.

Motezuma ad Corteſium legatio.

proſpe-

prospera precabatur: Stoliditas aut dissimulatio hæc Motezumæ & Mexicanorum, contrario penè dolo, pacificam Mexicanorum regnorum possessionem Hispanis præbuerat, nam Cortesius per Marinam certior factus de Mexicanorum persuasione, modestè intentionem Motezumæ per simulationem fouebat, nam hactenus Mexicani oratores illum Quatzaltoalum esse, aut inuenisse sese putabant: Sed militum nauiúmque Præfecti qui Mexicanorum regnorum potentiam & amplitudinem ex magnifica Motezumæ legatione intellexerant: magnum rerum suarum, susceptæque expeditionis momentum, in eo verti æstimantes, si apud barbaras hasce gẽtes, strenuorum virorum, fortiúmque bellatorum nomen opinionémque adipiscerentur, quia tutiorem hoc modo, minúsque despectam, quantumuis numeroso in populo paucitatẽ suam fore arbitrarentur, vniuersum colubrinarum & æneorũ falconum apparatũ è nauibus in terrã exponi mandarunt. Tormentorũ iste apparatus insolitus, & nunquã ab Indis antea visus, ingentẽ Mexicanis terrorẽ iniecit. Milites insuper vibrantes arma, minaci vultu Mexicanos ad pugnam, viriúmque suarum periculùm faciendum prouocabant, detrectantibúsque illis seu metu seu pudore pugnæ aleam, prolatis loricis, machæris, amazonijs, securibus, frameis, pertisanis, alijsque militarium armorum terriculamentis, quibus obuijs hostibus, truncatis corporibus, aut desectâ ceruice, vnico ictu capita brachiâque

Præfectorum militúmque inconsulta festinatáque alacritas.

ſeſe amputaſſe iactitabant, magnum barbaris terrorem incuſſêre. armorum itaque hac oſtentatione & apparatu, vrbiſque inſuper Pontonchanæ recenti clade attoniti, mutatâ opinione, non dominum ſuum aut heroûm aliquem, ſed deorum ſuorum inimicum hac claſſe aduectum perſentiſcebant, domúmque reuerſi, alia omnia, quàm ſperauerat Motezuma, retulêre.

Motezuma Corteſium Mexicanis regnis arcere nititur.

Exinde Motezuma omnibus modis adniti cœpit vt peregrinam gentem regni limitibus arceret, vocatiſque idolorum adminiſtris, petijt vt deos Mexicani regni præſides aſsiduis votis ſacrificijſque fatigarent, donec aduenas latè regni finibus arcerent. Alijs deinde atque alijs legationibus Corteſium à Mexicano itinere retrahere conatus eſt.

Zempoalenſes Corteſium adeunt.

Zempoalenſes armis Mexicanorum vectigales effecti, cum Corteſij aduentum, eáque quæ fortiter aduerſus Pontonchanos geſſerat intellexiſſent, ad Corteſium venêre, rerum ſuarum ſtatum & Motezumæ potētiam, Mexicanorúmque tributorum difficultatem aperuêre, petentes auxilium aduerſùs exactionum acerbitatem, & Mexicanorum vim atque ſuperbiam. Corteſius vbi animaduertit in hoc quoque climate libidine dominandi gentes tranſuerſas agi & lethalibus armis decertare, inito cum Zempoalenſibus fœdere, iiſque bono animo eſſe iuſsis, Mexicani illos tributi ſolutione liberauit, & Tizapanziucanum Motezumæ præſidium, quod Zempoalenſium agrum propter tributi vectigaliſque recuſationem infeſtabat, armis oppido decedere

dere

dere compulit. Vrbis deindè aduersùs fortunæ incertos casus condendæ consilio, veræ Crucis coloniam deduxit, vbi cum depositis Didaci Velasqui Cubensis præfecti auspicijs, à nouæ vrbis magistratu, nomine Caroli imperatoris, veræ Crucis totiúsque continentis præfectus declaratus esset, assumptis nouis titulis relictóque ibi Petro hircio Prætore, naues ad littus ferri & inter se collidi passus est, magnanimo prorsus consilio, vt omnem socijs militibúsque spem fugæ præscinderet. Inde totus in Motezumam conuersus, nequicquã dissuadente deprecantéque Tendillo, Mexicanam expeditionem suscepit. Ex itinere Zempoalenses adijt, à quibus humaniter susceptus & 1000. seruicijs Indicis donatus est: hos Tamanes patriâ linguâ vocant, qui cuncta armorum onera, commeatum & minora tormenta trahebant, aut succollantes humeris portabant. Cortesius hinc discedens Idolorum cultum aboleuit, ciuitatísque mutato nomine Siuigliam nouam siue Hispalum nominauit, cœptúmque iter prosequens duodecimis castris Zaclotanam vrbem attigit: cum vlteriùs tenderet in medio circumiectæ vallis, murum ingentem deprehendit, qui duorum montium crepidines claudebat: altitudo erat nouem pedum, latitudo vicenos pedes æquabat, dispositis ordine propugnaculis, quæ quadraginta passuum spatio distinguebantur, angusto tantùm in medio transitu, denûm passuum latitudine, itinerantibus relicto: Ktacmixtlitani aduersùs subitas Tlascalensium per-

Veræ Crucis colonia.

Cortesius Mexicanum iter suscipit.

Tamanes.

Zempoalensium idola abolentur.

Ktacmixtlitanorum murus.

Tlaſcalēſes armati, Corteſij iter impedire nituntur.

petuorum ſuorum hoſtium incurſiones, hunc murum erexerant protraxerántque. Tlaſcalenſes Corteſij aduentu exterriti, ob famam Pontonchanæ cædis, hic armati occurrêre, cum nonaginta armatorum millibus, vt Corteſium finibus ſuis arcerent; ſed Hiſpani vico occupato eo euentu pugnarunt vt temere incurrentes, ſclopis, tormentorum bombis, equorúmque ſtupendâ ſpecie, & multâ paſsim cæde facile ſuſtinerent, multis quóque mortalibus captis: quos omnes Corteſius dimiſit, & per Marinam Tlaſcalenſibus ſuis referre iuſsit, plurimùm ſe mirari cur frequentes aduerſùs ſe armati conuenerint, cum in nullo vnquam illos læſiſſet, expeditióque non aduerſùs Tlaſcalenſes, ſed Mexicanum Motezumam ſuſcepta eſſet. Hiſce rebus intellectis ingens ſtatim animorum commutatio in Tlaſcalenſium exercitu facta eſt, nam Tlaſcalenſes, infeſti perpetuíque Mexicanorum hoſtes, vbi aduerſùs Motezumam à Corteſio exercitum duci cognouêre, ab armis ilicò receſſêre. Ipſe Xicoteucatlus ſupremus gentis magiſtratus ad Corteſium venit, excuſans quod per errorem in armis ſuos habuiſſet, petentíque pax data eſt; ex eo tempore in hodiernum vſque diem Tlaſcalenſes maieſtatem Hiſpaniæ Regum agnoſcunt, tributorum expertes. Corteſius continuato itinere Tlaſcalam venit, vbi magnâ omnium lætitiâ exceptus eſt, obuiàm effuſâ ciuitate cum coniugibus & liberis. Mexicanis mirum in modum diſplicebat pax cum Tlaſcalenſibus hoſtibus ſuis inita;

Pax cum Tlaſcalenſibus inita.

Corteſius Tlaſcalenſes viſit.

Itaque

Itáque Motezuma, quantúmuis peregrinam gentem odisset, per legatos tamen Cortesio suasit, ne vllo modo salutem suam Tlascalensibus committeret, qui aliud loqui, aliud pectore clausum gerere consueuissent; pauperem & egenum populum, facilè ad scelus & perfidiam impelli posse, esse non procul isthinc Ciollolam vicinam & amicam vrbem, hominum frequentiâ celebrem & omni commeatus genere abundantem, posse Cortesium tutò eò commigrare, vnde ex propinquo melius de communibus rebus acturi sint: itáque ad instātiam Motezumæ Ciollolam profectus est, comitantibus penè centum Tlascalensium millibus, sed in itinere dimissâ copiarum meliori parte, sex tantùm millia retinuit. Motezuma interpositis multis difficultatibus, cœptum denuò iter per legatos omnibus modis dissuadere cœpit: offerebat inter cætera Cæsari sese vectigalem facere, annuúmque cēsum persoluere, si Cortesius Mexicanū iter omisisset. Sed cum nullis quantúmlibet amplis precibus, speciosisue oblatis cōditionibus, à sentētiâ abduci posset, Mexicanis re deliberatâ optimum esse, & expedire visum est, in vrbe Ciollolensi gentem hanc exteram opprimere: communicatóque super eâ re cum Ciollolensium primoribus consilio, facilè inter illos conuenit. Mexicani ad hoc facinus patrandum euocarant triginta expeditorum Indianorum millia. Sed Ciollolenses parum tutum æstimabant eiuscemodi militarem manū intra mœnia admittere: Itáque Mexicanorum exercitum

Motezuma Cortesium à Tlascalensibus alienare nititur.

Ciollola celebris vrbs.

Cortesius Ciollolam proficiscitur.

Motezuma iterum Mexicanum iter dissuadet.

Mexicani Cortesio insidias struunt.

citum duobus indè paſſuum millibus conſidere iuſſerunt, ſeſe porrò inuiſum hoc genus hominum, ligatum ſubactúmque in Mexicanorum manus tradituros receperunt: indignantibus Mexicanis, qui eâdem operâ, & concidere Corteſij exercitum, & occupare

Ciollola diripitur

oportunam vrbem in animo habebant; Ciollolenſes tamen initæ pactionis memores, vxores liberóſque in deuios auióſque montes deportabant. Inter hæc Ciollolenſis quędam nobilis matrona inſtantis periculi cōſcia Marinam monebat, vt & illa ſecum pauliſper ſecederet, ne ſimul cum alijs ſuis dominis occideretur; Itáque indicio Marinæ proditione euulgatâ detectâque, Corteſius iuuantibus Tlaſcalenſibus Zempoalenſibúſque, impetu in ciues facto, paucis horis Ciollolenſium ſena penè millia ſunt cæſa, vrbs direpta eſt. Tlaſcalenſes auxiliares, quorum in terris neque goſsipium neque ſal prouenit, veſtem bombycinam omnem, ſaliſque ingentes cumulos aſportarunt: Hiſpanis aurum factum infectúmque ceſsit. Qui ſuperfuerant ex magnâ clade, metúque profugerant, deprecātibus poſtero die Tlaſcalenſibus, in gratiam recepti ſunt,

Corteſius Mexicanis bellum denunciat.

Motezumæ verò implacabilius iraſcebatur. Itáque conuerſus ad Mexicanos legatos illis edixit, non paſſurum ſeſe iniuriam hâc inultam, ſed fidei violatorem Motezumam, Mexicanóſque qui ſub regno eius eſſent, ſibi in animo eſſe ob iniurias armáque per ſummum ſcelus illata iuſto pióque bello perſequi.

Mexicanorum purgatio.

Mexicani oratores factum conſtanter excuſabāt, & culpam in Aca-

in Acacuicanos & Azacanos Ciollolenſium fœderatos reijciebant, blandiendóque tantum effecerunt vt Corteſio perſuaderent, non eſſe quod quidquam de ſuo rege ſiniſtri ſuſpicetur, qui inde ab initio ſyncerâ illum fide dilexit & coluit, venientíque omnia benignitatis munia in vrbe Mexicanâ exhibiturus eſſet. *Corteſius Mexicum verſùs proficiſcitur.* Corteſius hiſce perſuaſionibus delinitus Ciollolâ mouit, retentis tantum VI. Tlaſcalenſium millibus, reliquos Indianos dimiſit. Motezuma quantumuis aliud atque erat præ ſe ferret, reuerà tamen Corteſij aduentum perhorreſcebat: audiens itáque illum in itinere eſſe, & Tlaſcalenſium hoſtium ſuorum auxiliarem manum adducere, miſsis oratoribus impenſius rogare inſtitit vt Mexicanam profectionem omitteret. Sed Corteſius qui iam tantum Motezumam ſpectabat, nihil intermiſſo itinere Themiſtitanam vrbem ingreſſus eſt. *Mexicanam vrbem intrat Corteſius.* Motezuma igitur totus, in ſimulationem officij beneuolentiæque compoſitus, ad primum fere ab vrbe lapidem magno nobilium procerúmque comitatu venienti Corteſio obuiàm proceſsit. Geſtabatur Motezuma humeris quatuor primorum regni procerum, ſub vmbellâ, auro, plumis intertextis ſcitè exornatâ: tanta vndiquè hominum multitudo vias feneſtráſque & vrbis compita compleuerat, vt haud facilè diſcerneres, plus Indi animo admirationis conceperint conſpectis Hiſpanis barbatis, equorum tormẽtorúmque nunquam antea viſis formis, an Hiſpani viſâ innumerabili hac virorum feminarúmque vnâ in

vrbe multitudine, Motezuma Cortesium cum cætero militum, Indianorúmque comitatu, ad maius celebriúsque palatium deduxit, paucísque cum Cortesio collocutus mox ad aliud palatium diuertit. Mexicanæ vrbis amplitudo sitúsque inaccessibilis, & inhabitantium incredibilis & penè infinita multitudo, Cortesium in summam admirationem traxit, sollicitum tamen reddidit, iámque veniebat in mentem Ciollolensis factionis quódque antè triduum Mexicanorum Indianorúmque insidijs penè oppressus fuerat, obuersabatur quoque oculis designati sibi palatij hospitijque situs quem eiusmodi esse contemplabatur, vt si quid aduersus se auderent Mexicani, tanquam ergastulis clausus teneretur, nullo modo inde euadere posset.

Cortesius Motezumã sub custodia tenet.

Quibus malis vt occurreret, vocatum ad se Motezumam per aliquot dies sub custodia tenuit: postea dimissus comitérque habitus se suáque omnia dedidit, cunctósque imperij sui populos ad authoritatem Hispaniæ Regum contulit, magnámque auri vim Cortesio tradi, thesaurísque regijs, quantumuis frementibus & indignantibus subditis, inferri iussit.

Motezuma imperatori sese dedit.

Motezuma à Cortesio petit vt Mexicanis regnis decedat

Sed siue quod deditionis leuiter factæ peniteret, siue ab alijs instigatus populares rursus ad rebellandum animasset, contractis secreto plus quam centum Indianorum millibus, Cortesium ad se vocauit summa postulatorum erat, vt vrbe Mexicanâ totiúsque regni finibus excederet: Cortesius, quasi nullam moram decedendi facturus, nauium tantùm penuria sese detineri respondit, pate-

retur

retur itáque iuberétque continuò materiam cædi, nauéſque commodè fabricari ac inſtrui. Huic petitioni cum haud grauatè annuiſſet Motezuma, citis nuncijs à maritimæ oræ cuſtodibus allatâ ſyndone Hierogliphicis Mexicanorum notis depictâ contextâque, nunciatum eſt quindecim nauium claſſem veræ Crucis portum ſubijſſe, eâque aduehi octoginta equites, cum octingentis peditibus & aliquot æneis tormentis: Ad primum huius claſsis nuncium re ad ſecretius concilium delatâ, erant qui Motezumæ ſuaderent, vt Corteſium cum omnibus militibus ſtatim e medio tolleret, antequam nouo milite, equis, tormentíſque recreatus, vires augeret, Hiſpanicæque legiones illis terris aſſueſcerent. Sed cauſâ in concilio ventilatâ vicit illorum ſententia, qui recipi in vrbem nouum hunc militem ſatius ducebant, ne intellectâ ſuorum clade factâ ad naues fugâ è manibus elaberenturt: ſpectatam quippe & vtilem magis fore hanc victoriam internecione cæſâ totâ gēte, pluribúſque captiuis in cauſam ſacrificij reſtantibus. Motezuma itáque de aduentu huius claſsis Corteſium certiorem fecit: poſtmodum Petrus Hircius Corteſio nunciauit Pamphilum Narueſium hac claſſe à Didaco Velaſquo miſſum, vt eius actiones turbaret: Sed Narueſius cum à veræ Crucianis receptus non eſſet, Hiſpalim nouam ſeceſsit, vbi ab Indis, qui Corteſij illum ſocium & amicum eſſe putabant benigniter receptus eſt. Corteſius neceſſario ſibi Veræ Crucis profectionem ſuſcipiendam ratus, vt

Pamphili Narueſij aduentus.

Cōſultatio Mexicanorum.

Corteſius iter aduerſus Narueſium parat.

Naruesium sibi conciliaret, aut renuentem armis repelleret, antequam aliquas turbas in continente excitaret, aut aliquam seditioni causam daret: Motezumam adijt, retulitque illi aduenisse nuper nouâ hac classe, aliquot amicos sociósque suæ gentis, quos quà fama esset ad se contendere, & Themistitanam vrbem versùs iter parare: & cum ipse in animo haberet breui Mexicanis terris decedere, consultius sibi visum, apud classem illos continere quoúsque instructis deductísque nauibus ipse quóque naues conscenderet & in orientem vela intenderet, petere itáque se vt dum ipse abesset, fratres sociósque suos cum auri argentíque aceruis quos Mexicanâ in vrbe relinqueret, in fidem custodiámque suam reciperet. Sese vicissim pro taciti beneficij haud ingratâ memoriâ in Motezumæ gratiam simulátque fabricatæ deductæque essent naues, relictis Mexicanis regnis, pacato agmine domũ vnde venerat reuersurum. Motezuma quia iam breui in itinere fore Naruesium satis sciebat, & vtriúsque militem vnâ victoriâ debellare cupiebat, paucis placide respondit, omnia se ex fide, quæ cuperet facturum. Cortesius itáque Themistitanâ in vrbe relicto Petro Aluarado cum CC. militibus, magnis itineribus aduersus Naruesium contendit, stolidéque tumescentem & ferocientem, paucos post dies ex improuiso, nihil tale suspicantem, classe militibúsque exuit, ipsomet Naruesio capto, sed parum abfuit quin Aluaradus Mexicanâ in vrbe relictus intereà, ab Indianis

Cortesius causam sui itineris Motezumæ aperit.

Petrus Aluaradus in Mexicanâ vrbe relictus à Cortesio.

Narnesius capitur.

dianis

dianis cum omnibus suis cæderetur, nam Mexicani; arreptis armis Aluaradum obsederant. Sed audito Cortesij aduentu, qui capto Naruesio redibat, omnes dilapsi sunt. Post paucos tamen dies haud absimili de causâ sed pertinacioribus animis denuò ad arma consternati, palatium coronâ cinxêre, cúmque lymphatis similes vltra centum hominũ millibus ingruerent, neque falconum aut ingentium sclopetorum ictus perhorrescerent, eorúmue metu ab inceptâ obsidione dimoueri aut reuocari possent, & iam in palatij arcem euasuri viderentur, Cortesius à Motezumâ petijt, vt furentem populum placaret, suáque autoritate à pertinaci oppugnatione retraheret: sicuti alias quoque Motezuma ad Cortesij nutum, imperij potestatem verbis explicauerat, tali euentu vt hactenus semper etiam in atrocioribus mãdatis Motezumæ iussis obedirent. Motezuma itáque hortante Cortesio, vt nunc quóque tumultuantes reprimeret, in superiore porticus parte, aut vt alij malunt, in murorum aggere cum vno purpuratorum, protectus duorum militum clipeis, protectus popularibus suis Mexicanísque populis sese exhibuit. Viso Motezumâ, alto silentio defixi paulisper quieuêre; Motezuma vehementi obtestatione pro iure imperij postulabat, vt ab armis recederent, néue vlterius aduersùs Cortesium aut Hispanos tenderent, sed æquis animis periniquam hanc fortunæ sortem ferrent ne grauius tumultuando, quem seruare contenderent, irritatis animis, omninò perderent.

Petri Aluaradi periculum.

Mexicanorum motus

Motezuma nititur popularẽ motum sedare.

rent. Tum Quicuxtemocus siue Quahutemocus, procax linguâ & manu iuuenis populari gratiâ (quando iam pusillanimitatis Motezumæ omnes pertæsi essent) ad regnum destinatus; intento sursum arcu, Motezumam increpans; semiuirum esse, & muliebria improperabat: nullisque amplius Mexicanos eidem legibus obstrictos vociferabatur, proinde non esse, quod in posterum obedientiam ab vllo expectet, postquam pusillanimitate animi fastigio regni deciderit, & seruili probro aspersus cunctis Mexicani imperij populis ludibrio factus sit, desertor suorum fidelissimorum subditorum, quibus regni tuendi & noui Regis eligendi animus esset. Simul vndiquè saxa ingerebantur: Motezuma itáque lapide ictus interijt. Mexicani tamen nihilo segnius repugnantes Hispanos expalêre: In hoc receptu siue discessu, Mexicanorum libris relatum est Motezumam interfectum esse, vtcúnque fuerit haud equidem in magno ponam discrimine, constat Motezumam in hoc Mexicanorum motu perijsse. Cum Motezumâ Mexicanorum regum familia intercidit: regnatum in Mexicanâ vrbe omnino sub regibus nouem per annos. C.XXX. post DC.XIX. annos quam à Chichimeicis Mexicana terra primùm occupata fuit. Cortesium recedentem Tlascalenses confæderati benigniter recepêre: vnde mox rediens vrbem Mexicanam acri obsidione pressit, & post tertium mensem, & sexaginta acerrimas dimicationes cœpit, captóque rege Quahutemoco Mexicani

Motezumæ interitus.

Mexicana vrbs à Cortesio capta.

cani domiti temerariæ rebellionis pœnas dedêre: capta est vrbs Idibus Augusti, anno à partu Virgineo M.CCCCC.XXI. Subactis Mexicanis Cazonus Mechuacanæ prouinciæ rex, missis oratoribus, imperatori se suáque dedidit, beneficiarióque iure ab illo tenere professus est, dedentibúsque sese passim alijs populis, Cortesius cùm opima pace frueretur, expiatis ritè templis, Christo & Deiparæ virgini solemnes aras dicauit, restaurādæque vrbi (quæ præcedentibus motibus penè euersa erat) intentus, Mexicanam ciuitatem in hanc quam nunc retinet amplitudinem euexit. Et cum Mexicanas regiones auro scatere, & gemmis margaritísque abundare, nec longè abesse Oceanum varijs percunctationibus didicisset, nouam expeditionem ad detegendam occidentis maritimam oram suscepit, totúmque Australe nouæ Hispaniæ littus ad vsque Culiacanas & Californiæ terras nauigās, Rubrum mare quod alij Cortesij vocant detexit. Sic vt meritò post Columbum & Nunnium Valboam, detecti occidui orbis præcipuus honos Cortesio deferatur. Occiduarum hanc terrarum detectionem, & Mexicani regni translationem, atque immutationē, Cometes multo lumine ex Orientis partibus coruscans denunciasse creditur. Ipsi Mexicani flammantem tremulóque splendore micantem ex Guastacano sinu & Veræ Crucis portu venientem, ab oriente ad occidentem ferri multo tempore conspexêre. Quin & humana effigie augustiorem speciem cuius caput inter nubila

Mechuacana prouinciæ deditio.

Templorum erectio in Mexicanâ vrbe.

Cortesij nauigationes.

Mare Cortesij.

Prodigia trāslationem Mexicani regni antecedentia.

nubila condi videbatur, Mexicanis apparuiſſe ferũt: Ingentia quoque bellatorum agmina Hiſpanico ritu in aëre decurrere viſa ſunt. Quæ res ſermonibus occaſionem præbuit, futurum vt Motezumæ tempore, barbati ex vltramarinis regionibus ablatum naturalibus imperiũ vſurpent. Tezcucanus & Tlacopanus regulus conſternati nouitate eorum quæ afferebantur, Motezumæ improperabant, aëriorum horum bellatorum arma veſtimentáque in nihilo differre ab ijs que penès ſe recondita habebat. Cúmque petentibus iterum regulis vt prolatum gladium vaginâ educeret, neque Motezuma quantumuis totis connixus viribus ferrum dimouere poſſet, pro infelici omine gentes, quantumuis barbaræ, accepêre. Motezuma vt offenſos regulos placaret, multa excuſando, perſuadere illis nitebatur arma veſtimentáque illa in maiorum ſuorum archiuis repoſita aſſeruatáque fuiſſe. Viſum eſt quibuſdam arcam illam veſtiariam in maris littore repertam, cum à maritimis habitatoribus ad Motezumam cum gladio pariter & aureo annulo delatam fuiſſe. Ab alijs relatum eſt, præfatos regulos conturbatos fuiſſe ad conſpectum munerum, quæ Corteſius ante aduentum ſuum Motezumæ per Tendillum præfectum miſit, ſubijſſe tum primum cogitationem, armis exuuijſque eiuſcemodi, legiones in aëre depugnaſſe. Sed hiſce omnibus memorabilior eſt viſio apparitióque, quæ paulo ante Corteſij aduentum cunctis Mexicanis inſpectantibus ſeſe obtulit: Captiuus qui-

dam

dam in expiationem regni cum multis alijs idolis ſacrificandus hoſtia ducebatur: is deteſtatus ferales ritus, verum Deum cœli ſupplex inuocans vt ſui misereretur, multis lachrimis orabat: Protinùs duo viri veſte candidâ amicti deprecanti viſibiliter aſtiterunt, hortantes, moriturus bono vt animo eſſet, quando cæleſte numen cui ſeſe enixè commendauerat illi propitiaretur: ſacrificulis tamen idolorúmque miniſtris denunciaret, crudelem lanienæ & ſacrificij morem, primo quoque tempore diſiectis prophanis aris finem habiturum, iámque in procinctu eſſe quibus huius rei executio demandaretur, hæreditariúmque harũ terrarum imperium, venturis temporibus cõcederetur. Inter has voces miſer ſanguine ſuo terram conſperſit, multi aſtantium nouitate rei attoniti, verba interfecti mactatique antè aras, & vultum habitúmque iſtiuſcemodi præconũ accuratè notarunt: poſtmodum diſiectis Mexicanâ in vrbe idolorũ ſimulachris, expiatíſque templorum delubris, cum Angelorum figuras, alis albâque inſignes, depictas conſpicerent, præcedẽtis viſionis perſonas habitúmque agnoſcebant pariter & mirabantur. Parte aliâ fortuna ſub annum ſesquimilleſimum quingenteſimum vigeſimum quintum, vaſtas immenſáſque Peruuianarum prouinciarum terras, inexhauſtis opibus celebres aperuit, ductu Frãciſci Pizarri, deuicto & capto potentiſsimo rege Atabalixâ. Huius conquiſitionis initia & progreſſus, nunc quoque breuiter recenſere inſtituti operis ratio monet.

Peruuiæ ſiue Peruanæ prouinciæ detectio per Frãciſcum Pizarrum.

In ciuitate Panamanâ quæ in faucibus Isthmi illius sita est, qui Australes Americæ terras Mexicanis cæterísque septẽtrionalibus regionibus coniungit, cõmorabantur Frãciscus Pizarrus, veteranus miles, Hoiedæ quondam infortunijs clarus, Didacus Almagrus & Ferdinandus Lucius, qui cum opulentiâ atque facultatum copiâ cæteros longe anteirent, communicatis inter se fortunis omniúmque bonorum societate initâ, in id vnum erant intenti, vt nouâ stupendâque nauigatione, detecto aliquo terræ tractu nominis sui æternam memoriam ad posteros transmitterent: hæc inter se quotidianis sermonibus agitando, eo deuenêre vt proponerent, occidentalia littora æquatori vicina aut subiecta, nouâ perquisitione tentare, quum Vasquij Valboæ, & Cortesij labor, alios terrarum tractus magis septentrionales detexisset.

Francisci Pizarri Almagri & Ferdinandij Lucij societas.

Franciscus itáque Pizarrus, cui ex societatis capitulis audendi proficiscendique prouincia euenerat, impetratâ nauigandi veniâ à Petro Ariâ Terræ firmæ siue Dariensis cõtinenti præfecto, instructâ diligenter brigantinâ siue myoparone, post diuturnam ignoti littoris explorationem cum C. XIIII. militibus ad Peruanam obscuram & ignotam tunc temporis gentem appulit; à Peruano littore ad Ambustorum gentem venit, sed occurrentibus passim barbaris infestis telis, amissis aliquot militibus, ipse in prælio ictus retrocedere & in propinquiorem Isthmo portum deflectere coactus est.

Franciscus Pizarrus ad explorãdum mittitur.

Almagrus interea cum fausti benignique rumores de

Almagri nauigatio.

de Pizarro subinde vulgarentur, adornato instructóque nauigio in quo septuaginta viri fortissimi erant, Pizarrum sequutus, similem nauigationem aggressus est, delatúsque ad Sancti Iohannis portum, qui centum passuum millibus à Panamaide distat, nusquam inuento Pizarro, lustrabundus tamen institutum cursum prosequens, circa hæc littora hæsit: sed cum Pizarrum ad Ambustorū fines penetrasse intellexisset, huc quóque contēdit, nihilo tamen benigniorem fortunam expertus est, nam ingruentibus barbaris venenatis sagittis, Almagrus infœlici ictu altero oculo orbatus est, multísque suorum cæsis, in fugam actus, cum paucis ad naues fugiendo vix euasit. Damni tamen accepti solatium fuit Pizarri inuentio, quem iniquo hoc littore discedens consequutus est. Tum quidem inter se gratulatione factâ, communicatísque cōsilijs viribúsque, instructis duabus nauibus & tribus Indicis Canois cum. CC. militibus eidem sese rursus nauigationi accinxêre, in quâ pericula laborésque grauissimos perpessi sunt: littora námque ingentium fluminum, quæ à præcelsis rupibus, magnis ostijs in pelagus euoluuntur, agmine vndarum obruta & constrata sunt, cæcísque occultorum vadorum syrtibus infestantur, difficilémque aduenis exscensionem præbent; quin & ipsa hæc fluminum ostia stridentibus immanibúsque hydris plena sunt, quæ XX. aut XXV. pedum longitudinem æquant aut excedunt, Indi Caymanes vocant, hæ magnâ vbique frequentiâ flumi-

Almagrus ab Ambustis male mulctatus.

Pizarrus & Almagrus cō- iunctis viribus exploratum proficiscuntur.

num acceſſus obſidentes, diram proficiſcentibus cladem inferunt: In terram quoque exeunt oua repoſituræ quæ in arenâ littoris recundunt, vt ſolis calore excludantur, tardo inceſſu per arenarum aceruos gradiuntur (Niloticis Crocodillis perſimiles) ſi quid in aquis ſentiant confeſtim ad ima detrahunt & dilaniant: canibus præcipue delectantur. Harum belluarum incurſu Pizarrus & Almagrus magna ſæpius, dũ littora illa perluſtrãt, incommoda accepêre. Incredibili inſuper fame premebantur, cum abſumpto longinquâ peregrinatione commeatu, in regione incultâ neglectâque nihil ad victum alimoniámque præparare aut nanciſci poſſent, præter vnos littoralium retarum, quas manglas vocant, fructus inſuaues & inſipidos ac muriæ ſalſugine infectos. Quamcúnque in partem proras conuerterent aderant infeſti barbari, qui telis veneno infectis, nauigantes ſine intermiſsione fatigabant, probroſiſque clamoribus onerabant, quod orbis terrarum exules, & veluti nebulonum ſcurrarúmque ſentina ab omnibus expulſi in modum piratarum vagabundi errarent. Hiſce circumuenti difficultatibus cum etiam ex CC. militibus vix LXXX. incolumes ſupereſſent, communi ſententiâ placuit Almagrum ad nouum, in mortuorum locum, legendũ militem proficiſci: interea Pizarrus ad Galli inſulam ſeceſsit, vbi inter ſummas anguſtias delituit. Sed Almagrus dum procuratis negotijs ſcriptiſque militibus ad Pizarrũ redire cogitaret, à Petro Rio Iſthmi Darienis

Almagrus Panamam reuertitur.

Pizarrus ad Galli inſulam venit.

Almagrus Panamæ retinetur.

rienis præfecto præter exſpectationem retentus eſt, quod milites pertæſi periculoſæ & infructuoſæ nauigationis, per litteras clam præfectum rogaſſent, ne plures in profectionem omni periculorum generi obnoxiam abducendi Almagro poteſtatem faceret, vtque ſibi redeundi licẽtiam daret, Didaco igitur Almagro Panamæ retento, præfectus, reliquis per Tafurum legatum ſuum recedẽdi poteſtatem fecit: deſerto itaque relictóque Pizarro, Panamam pene omnes rediere, ſic vt ex LXXX. militibus, duodecim tãtum multis precibus deliniti apud Pizarrum remanſerint, inter quos recenſentur Nicolaus Riuerius, Petrus Cretenſis, Iohannes Torræus, Alphonſus Briſenius, Chriſtophorus Peralta, Alphonſus Trugillanus, Frãciſcus Cuelarius, & Alphonſus Molinus. Quos Pizarrus blandâ oratione cohortatus, vt paululum ſuſtinerent, meminiſſéntque ad ingentis laudis honores diuitiáſque enitentibus, per omnes difficultatum anguſtias fortiſſime gradiendum, eaque in vitâ demum dulciſsimâ ſuauiſsimâque accidere, quæ magnis laboribus periculorúmque anguſtijs parta eſſent; hiſce dictis confirmatos ad ſuſtinendas fortiter ſecum quaſcúnque preſentis inopiæ anguſtias animauit, ſed paucitatis ſuæ conſcius, non auſus illic morari, ad Gorgonam inſulam deflexit. Didacus Almagrus ægre obtentâ veniâ, vnâ naui commeatum Pizarro in Gorgonâ degenti ſubmiſit, ſine vllo tamen militum ſupplemẽto, Pizarrus itaque neque hic propter ſuorum exiguum nume-

Pizarrus à militibus ſuis deſeritur.

Pizarrus ſecum remanentes adhortatur.

Pizarrus ad Gorgonam deflexit.

rum diuitius auſus morari, relictâ Gorgonâ naues cõſcendit, perpetuiſque iactatus ventorum tempeſtatibus, aduerſique maris furenti æſtu, id tandem littus tenuit, quod inter S. Michaëlis, & Trugilli colonias eſt. Sed cum præ ſuorum paucitate longius progredi non auderet, ouium gregem ad Chiræ amnis ripas depaſcentem cum aliquot barbaris cœpit, inde fugienti ſimilis Tumbæum peruenit:

Tumbæum vrbs.

de eâ vrbe ex barbaris didicit, celebrem quondam fuiſſe, regiámque Peruanorum regum celeberrimam habuiſſe, ſed Punenſium inſulanorum irruptione prope euerſam, à priſtino nitore decidiſſe.

Pizarrus Panamam reuertitur.

Pizarrus cum nonnullos dies explorabundus hic hæſiſſet Panamam rediјt poſt triennium quam inde receſſerat.

Pizarrus in Hiſpaniã profectus Peruuiam præfecturam à Cæſare petit.

Et quum conatus ſuos à Præfecto Darienis impediri animaduerteret, in Hiſpaniam contendit; expoſitâque Cæſari Carolo ſuæ nauigationis fortunâ, huius regionis detegendi præfecturam petijt, & obtinuit. Confectâ itáque claſsiculâ Panamam redijt,

Pizarri fratres Franciſcum comitãtur.

comitatus quatuor fratribus, Ferdinando, Iohanne, Franciſco Martini, & Conſaluo, quorum poſtremi ſemigermani, ipſe Franciſcus & Conſaluus diuerſâ matre orti naturales erant.

Almagrus Pizarro iratus cur fuerit.

Almagrus cum intellexiſſet Pizarrum in conuentionum tabulis, pro ſuo commodo omnia cum Cæſare tranſegiſſe, oblitúmque amicitiæ & opis antea præſtitæ nullum ſibi locum reliquiſſe, vehementer commotus, Pizarro implacabiliter iraſcebatur, intercedente tamẽ Ferdinando Pontio, promiſſâ aliquâ imperij portione,

Alma-

Almagrus in præſentiarum quieuit. Pizarrus inſtructâ liburnicâ cum fratribus in altum prouectus, aliquantò tardius, quàm ſecundùm regionis littoriſque naturam conueniret, Peruuinum littus tenuit, expoſitiſque militibus ad Coaccios populos peruenit. Hi continuis negotiationibus exercentur, terrámque habent omni commeatus genere abundantem, & ingēti ſmaragdorum prouentu nobilem, cuius opulentiæ fidem vt faceret Pizarrus, eâque ſpe ad ſigna ſua plures milites confluerent, ſmaragdorum ſpecimen & aureorum nummûm triginta millia quæ apud Coaccios hoſce populos conflarat duabus celocibus Panamam remiſit, inde ad Portum Veterem conceſsit vbi caſas coloniæque fundamenta moliri inſtituit. Ad famam Peruuianorum diuitiarum, Benalcazar & Iohannes Foreſius, duabus nauibus, cum ſingulis equitum peditúmque turmis, ex Nicaraguâ ſoluentes Pizarrum conſequuti, oportunum illi auxilium attulêre. Portus Veteris rebus conſtitutis cum verrucarum ſerpigine militum ora infeſtarentur, Tumbæum proceſsit, atque in inſulam Punam continentis littoribus obiectam traiecit. Inſula hæc aquæ dulcis cum primis, & piſciū ferarúmque copiâ abundans, incolas habet gnauis ingenijs & natiuâ virtute præſtantes, obiectis ſibi littorū accolis formidabiles, multâ nauigandi peritiâ vicinis cogniti, quâ Tumbæum quondam expugnatū euaſtarunt. Nauigant enim duobus tignis ſuper tabulatis, lignorum ſic contignatorum baſi, ne fluctuum aſſultu ſeden-

Pizarrus in Peruuiam nauigat.

Coaccij Populi.

Portus vetus.

Benalcazaris et Iohānis Foreſij aduentus.

Puna inſula.

Punenſium nauigia.

ſedentes moleſtentur, aſſerum contabulationem ſuperſtruunt, tantæ firmitudinis atque capacitatis vt equos perferat, & amplius quinquaginta vectores traducendos excipiat, quantumuis ſolo funium nexu iũcta & colligata ea ſit compages. Punenſes, priuſquàm Pizarrus traijceret, aduenarum hanc manum antequàm littoribus hiſce aſſueſceret, & maiore appellentium indies numero augerẽtur, finibus ſuis arcere cupiebant, ſed cum æquo marte nihil proficerent, ad notas fraudes delapſi, Pizarrum militéſque nauigijs ſiue pontonibus ſuis receptos, diſſolutis tignorum vinculis ſubitò demergere decreuerãt, perfeciſſéntque; ſed ſiue Philippilli & Franciſci Pochecanorum interpretum indicio, detecto dolo, ſiue quia barbaris nunquam fidendum eſſe præcedentibus militiæ ſuæ tyrocinijs Pizarrus didicerat, milites diſtrictis gladijs intentiſsimè remiges obſeruare iuſsit, eâque ſingulari induſtriâ cladem auertit, nam barbari deterriti micãtium gladiorum fulgore, à fœdo incepto deſtitêre. Exſcenſione in terram factâ, Pizarrus humaniter à gubernatore ſuſceptus, ſed poſtea fallaciſsimæ gentis inſidijs penè oppreſſus eſt, nam copijs oportuno loco abditis, eruptionéque in ſequentis noctis tempus deſtinatâ, legatos de pace & communibus rebus tranſigendis ad Pizarrum miſerant, oratione in perfidiæ ſimulationem tam aptè compoſita, vt Pizarrus ſyncerè ſecum agi crederet, neque tantum fraudis perfidiæque rudibus barbarorũ ingenijs ineſſe ſuſpicari poſſet, itáque prolixe collaudatos

Punenſes Pizarricis inſidiantur.

Diligentia & prudentia Pizarri.

Punenſium perfidia.

datos benigno reſponſo dimiſit. Sed vbi rem certius cognouit magna cæde incautos nihílque tale timentes oppreſsit, inſulámque populabũdus percurrit; poſtero die barbari canois ſuis, nihilo ſegnius lembis Pizarricis adnauigantes, Conſaluum Pizarrũ qui nauibus præſidio relictus erat, magnâ vi adorti, penè circumuenerant, cum nullo ſuorum damno, aut ſclopettorum tormentorúmque fragore deterreri, vel vt cederent impelli poſſent, iámque vulnerato in femore Conſaluo, non dubia clades imminebat, niſi in tempore à Franciſco Pizarro ſubmiſſum equitum præſidium, nauium propugnatores, cæſis quam plurimis barbaris, metu periculóque liberaſſet. Tumbæum inde petere ſtatuit, ſed priuſquam in continentem traijceret, demulcẽdos accolarum animos & noui beneficij gratiam ineundam ratus, ſexcẽtos vtriúſque ſexus captiuos carceribus liberatos, domum remiſit, miſsis vnà tribus militibus, qui regionis vrbíſque ſitum cognoſcerent. Sed barbari ſimul atque terrã contigêre, beneficij accepti immemores, omníſque humanitatis expertes, tres hoſce Hiſpanos, barbarâ ſuperſtitione, veluti receptæ libertatis hoſtias, idolis ſuis crudeliter immolarunt: eadem ſors Ferdinandum Sotum, Floridæ poſtea Adelantadum manſiſſet, qui nauigio captiuos aliquot in aduerſum amnem Tumbæo vicinum deducebat, niſi à Didaco Aquerio & Roderico Laſannio de Indianorũ perfidiâ edoctus, mutato curſu ad ſuos celeriter redijſſet. Tumbæi maritimæque oræ

Tumbæanos captos à Punenſibus Pizarrus dimittit.

Tumbæi bellum Pizarro mouent.

accolæ interea iubentibus regulis dynaſtíſque , cum vxoribus , notâque ſupellectile deſerto littore, ad mõtes celeriter perfugerant: quæ res Pizarri conatus retardauit , nam barbari ſcaphas canoáſque quibus in terram exponere milites poſſet, fugientes abdiderant: per ſummas itáque difficultates expoſitis tandem copijs , Pizarrus Tumbæum proceſsit , miſsíſque ad vicinos barbarorum principes legatis , vt metum deponerent , ad colloquia conferenda , armíſque omiſsis pacem amicitiámque firmãdam inuitabat. nuſquam benignè audita legatio eſt , ſed infeſti exterorúmque peroſi, pabulatum profectos, aut commeatum quærẽtes longius à ſocijs progreſſos , repentinâ incurſione opprimebant: cuius pertinaciæ contumeliæque vindicandæ cauſâ , Pizarrus ſub veſpertinum crepuſculum cum quinquaginta equitibus Chiram amnem traiecit, celeritérque inde per aſperos ignotóſque mõtium calles in aurorâ ad hoſtium caſtra peruenit, barbaróſque rei nouitate attonitos, tumultuariè pugnam excipientes , caſtris exuit , omnibúſque belli calamitatibus afflixit , donec pacem petentes oratores mitterent cum aureis argenteíſque muneribus. Huius victoriæ ſucceſſus, Tangaranæ prouinciæ regulos accoláſque, ad pacem amicitiámque ſimiliter illexit. Coloniam inde S. Michaëlis ad Chiram fluuium in Tangaranâ valle deduxit , portúmque Paytam , quo Panamâ Nicaraguâque deſcendentibus , fidelis tutúſque receptus eſſet , communiuit. Pizarrum hiſce rebus intentum,

Pizarrus Tumbæos ſuperat.

Colonia S. Michaëlis.

Payta portus.

legati

legati Guascaris Ingæ adiêre, opem aduersùs vim & iniuriam Atabalipæ orantes, nam Atabalipa Gynacauæ filiorum minimus, pro regni Quitonici possessione fratri bellum mouerat. Hunc Gynacaua pater, Quitonico regno subiugato & in prouinciam redacto, cum ob loci amœnitatem diutius ibi permansisset, relictis Cuscone Guascare cum duobus alijs filijs, Mangone & Paulo, ex alia vxore genuerat, eúmque supra modum diligebat, Cusconémque reuersus, in Quitonico regno paruulum nutriri iusserat, cúmque aliquamdiu Cusconicâ in vrbe hæsisset, Quitonici agri & Atabalipæ filij, quem præ cæteris diligebat, visendi desiderio ductus, cum Atabalipæ filij consuetudine & aspectu sese oblectasset, legato eidem Quitonico regno, vitâ excessit. Atabalipa defuncto patre legatis nuncijsque statim ad Guascarem missis, parentis mortem deplorans, & fœlicem fratri paterni regni Ingariatum siue imperium precatus, petijt vt eius pace atque consensu, legati sibi Quitonici regni extra Cusconici imperij limites remoti, possessionē cōcederet. Sed Guascar auersatus Atabalipæ petitionē, regni Quitonici possessionem nullo modo sibi dimittēdam censuit, quia sine imperij Cusconici eneruatione nullo modo fieri posset, Atabalipæ nihilominus si conceptâ regni cupiditate volūtariè liberalitérque decederet, in eius rei detrimētique cōpensationē alia loca offerebat cum immēsis regiæ gazæ thesauris, quibus securæ vitæ trāquillitate, regij splēdoris decus tueri posset, sin cōtra

Guascaris Inga legati ad Pizarrum veniunt.

Atabalipa Gynacaua filius.

Atabalipa defuncto patre Quitonici regni confirmationem à Guascare fratre petijt.

Guascaris responsum.

 tende-

Atabalipa præoccupat fratri bellum mouere.

Atabalipa capitur.

Atabalipa effugit.

Atabalipa reparat bellum.

tenderet & regni cupidine abriperetur, eidem renunciari iuſsit tum ſeſe regnum vindicaturum & Atabalipæ temeritatem armis proſequuturum. Atabalipa intellectã fratris voluntate celeri anticipatione hoſtiles fratris conatus opprimendos cogitauit: itaque expedito milite progreſſus, ingentia terrarum ſpatia à Quitone auſtrũ verſùs inclinantia inuaſit: iámque Tumebambam vſque peruenerat: Hic Guaſcar cum infeſto exercitu occurrit, atrociſsimâque trium dierum dimicatione, cum militum numero ſuperior eſſet, Atabalipam magnâ principum militúmque ſtrage, qui circa illum memorabili morte dimicando ceciderant deuicit, & viuum cœpit: Victoria iſta non in huius modò prælij gloriam, ſed ad totius belli ſummam profuiſſet, niſi inſolẽtia vulgi pulcherrimam huius rei occaſionem corrupiſſet. Namque Atabalipa, cũ Guaſcarianus miles frequenti cantu & in multam noctem extractâ potatione de victoriâ triumpharet, effracto muro fugit, & ſaluus ad ſuos Quitonem redijt. Vbi reparatis viribus, vt ſuos in ſpem melioris fortunæ erigeret, à patre Gynacauâ ſeſe in ſerpentem transformatum per rimulam euaſiſſe, certámque ſibi à patre aduerſùs Guaſcarem victoriam promiſſam ementiebatur, ſi virilibus animis acceptæ cladis labem eluerent, & incepto forti obuiam hoſtibus irent; Hiſce ludibrijs confirmatis ſuorum animis, educto rurſus exercitu, primum Guaſcaris exercitum multis ſecundis commiſsis prælijs fudit atque fugauit, inde fortunam

ſequens

ſequens ducem, Cuſconem verſùs contendit, atrociſsimâque crudelitate Canares populos aggreſſus, regionem euaſtaſſe & plus quam LX. hominum millia interfeciſſe creditur. Tumbæum inde progreſſus, ciuitatem deſtruxit totúmque hoc Peruuiæ latus quod à Quitonicis finibus ad Caxamalcam vſque extenditur ſubiugauit, Punam inde obiectam Tumbæis littoribus inſulam quoque tentauit, ſed magnâ ſuorum ſtrage repulſus incepto abſtitit, cùm Guaſcarem fratrem numeroſo exercitu aduentare certis explorationibus didiciſſet. Guaſcaris itáque legati Pizarrum adiere orantes auxilium aduerſùs manifeſtam Atabalipæ rebellionẽ. Pizarrus Guaſcari Regi nunciari iuſsit, cauſam ipſius ſibi curæ fore, ſic dimiſsis legatis Ferdinandũ fratrem Tumbæum remiſit, vt militũ manipulos qui iſtic adhuc hærebant properè adduceret. Ipſe interim ad Sancti Michaëlis fanum contendit, relictíſque illic antiquis debilitatíſque militibus cum reliquis Caxamalcam aduerſùs Atabalipam contendit. Guaſcar propterea quod Pizarri aduentum exſpectabat Cuſconicam ante vrbem ſtatiua habebat. Atabalipa qui antea fratrem Guaſcarem magnis itineribus aduentare audierat, miratus quænam illum res teneret, Quiſquiſium & Calicuchimam ſtrẽnuos duces cum quinque hominum millibus Cuſconem vſque præcurrere hoſtiúmque conſilia, & ſitum caſtrorum explorare iuſsit. Qui cum haud procul ab hoſtium exercitu eſſent, vt latentiores hoſtem fallerent, propiúſque

Atabalipa Punam inſulam tentat.

Legatorum Guaſcaris petitio.

Pizarri reſpõſum.

ſine periculo hoſtilibus ſtationibus ſuccederent, alterius viæ diuerticulum ingreſsi, Guaſcarem venationi intentum, longiúſque à caſtris cum octingentorum tãtum hominum comitatu prouectum obuium habuerunt; Atabalipani ad primum hoſtium conſpectum arma expediunt, Guaſcarẽ circumſiſtunt, & nihil auſum capiunt. Ad famam capti regis, quæ paucorum fugâ per medias hoſtium ſtationes in caſtra non procul inde perlata erat, primò ſtupor & metus omnes inuaſit, dehinc pudore amiſsi regis accenſi, Imperatori & commilitonibus à paucis graſſatoribus interceptis ſubueniendum eſſe conclamarunt; ſumptis itáque armis & expanſis quam longiſsimè alis ne quà hoſtis fallere aut elabi poſſet, Atabalipanos adſequuti, ingenti coronâ circundedêre: iámque inſtans dimicatio, & ingens regem repoſcentium clamor penè omnes ita exanimauerat, vt cõtra Guaſcarianos ordines ac coronam, trepidi nihil auderent. Sed duces Atabalipani nouo conſilio Guaſcarem circumſiſtunt, ſtrictóque ferro terribili voce præſentem mortem comminantur niſi ſuos illico inde faceſſere iubeat: tũ Guaſcarem inter libertatis ſpem, & præſentis mortis metum æſtuantem, tantus repente horror ſtupórque inuaſit, vt vitã libertati præferens, vehementi obſecratione ab incepto ſuos deſiſtere iuſſerit, miſérque in certâ ſuorum victoriâ, victus & captus manſerit: Guaſcariani tanquam ſupremo erga reluctantem principem officio functi, cum operam ſuam regi ſuo inuti-

lem

Guaſcar Inga ab Atabalipanis capitur.

Guaſcarianus exercitus in auxilium ſui Imperatoris properat.

Atabalipanorum ducum preſens conſilium.

Guaſcarianus exercitus dilabitur.

lem eſſe viderent dilapſi diſpersíque domos ſuas abiêre: ita Atabalipa nullo reſiſtéte Caxamalcam victor tenuit: Pizarrus audito Guaſcaris infortunio, confeſtim per vaſtas Motupianas ſolitudines Caxamalcam verſùs iter intendit: in itinere Atabalipæ legatum obuium habuit; pictos deauratóſque calceos, aureáſque armillas Pizarro deferentē, vt quum his indutus veniret, ab Atabalipâ internoſci poſſet: Pizarrus dimiſſo legato cœpto itineri inſtitit donec Caxamalcam contingeret. Altera hic Atabalipæ legatio occurrit, ferociter vetans ne abſque Atabalipæ conſenſu hoſpitium deſumeret. Sed Pizarrus nullo dato reſponſo caſtra more militari locauit & communiuit. Ferdinandum deinde Sotum ad Atabalipā cum viginti equitibus miſit, vt Atabalipæ voluntatem, qui inde mille ferme paſsibus conſederat, pacem an bellum mallet certius intelligeret. Sotus cum equitibus prouectus ad vſque hoſtium caſtra, cum liberiore & concitatiore curſu procurreret, ingentem barbaris terrorem attulit, & cum nonnulli fugâ aut corporis declinatione, in ſe ruentium equorum impetum deuitaſſent ne currentium pedibus protererentur: hos Atabalipa vt alijs metum demeret interfici iuſsit: nam Atabalipa Hiſpanorum paucitatem equorúmque nūquam viſum impetum contemnebat: Miacabalica quippe Pochechicanorum regulus necdum expertus equorum ferociā aut Hiſpanici mucronis aciem cum per legatos de aduenarum aduentu Atabalipam monuiſſet,

Pizarrus Caxamalcam verſùs mouet.

Atabalipæ legati ad Pizarrum.

Altera Atabalipæ legatio.

Barbari equorum cōſpectum vitant.

Ferdinandi Pizarri & Atabalipæ colloquium.

nuiſſet, per contemptum addiderat, barbatos hoſce exiguo tantū numero adueniſſe, aſsiduóque proficiſcendi labore adeò fatigata corpora trahere, vt immēſi itineris magnitudine victi pedibus vlteriùs progredi nō poſsint, ideóque ouibus grandioribus vectos inſidere, quos vt terrorem alijs incutiāt equos vocitent. Cæterū venientem ad ſe Sotum Atabalipa nullo alloquio dignatus, per interpretem Pizarri poſtulata excepit: poſtmodùm miſſus Ferdinandus Pizarrus, quæ in mandatis à fratre habebat breuiter expoſuit: nempe Franciſcū Pizarrum traiecto enauigatóque Oceano, Regis Hiſpaniarum auſpicijs adueniſſe, vt de communibus rebus cum ipſo tranſigeret, regíſque ſui nomine pacē amicitiámque firmaret.

Atabalipæ reſponſum.

Atabalipa ſolam eam ſupereſſe cōcordiæ amicitiæque ineundæ conditionem reſpondit, ſi Pizarrus extemplò regnis illis decederet, auríque & argenti ſpolia quæ Punenſibus Tumbæíſque abſtuliſſet ſtatim reſtituerét, tum licere illi vt de cæteris diſceptaturus ad ſe Caxamalcanam in regiam veniat. Ita Ferdinandus re infectâ dimiſſus, prælio decernendum fratri ſuo renunciat, plurimâque de hoſtium caſtris ac multitudine commemorans, haud dubia timoris ſigna edebat: Sed milites interritis & inuictis animis omnem ſpem in diuinam opem, ſuáſque dextras contulerant. Ipſe Pizarrus paucis ſuos cohortatus, equites omnino ſexaginta quos habebat occultos, loco ad inſidias oportuno conſidere iuſsit, ipſe peditem ducendum ſuſcepit. Atabalipa in aciem ſimiliter

ter deſcendit, locandíſque ordinibus intentus Ruminaxim ducem cum quinque militum millibus in cauâ valle pugnæ ſignũ expectare iuſsit, vt auerſos in pugnam hoſtes, nihil tale metuẽtes adoriretur, aut refugientes exciperet. Ipſe ſublimis Satraparum humeris aureâ lecticâ geſtabatur: præcedebãt treceti delectæ iuuẽtutis, regijs inſignibus cõſpicui, à tergo purpuratorũ turba ſequebatur aureis quoque geſtaminibus inſignes, tãtâ victoriæ fiduciâ vt ſolo aſpectu Chriſtianos in fugã ſeſe acturos cõfiderent: nam equorũ priſtinus ille terror, qui Miacabelicæ denũciatione ſatis reſederat, cũ equitẽ nullũ cõſpicerent, omnẽ timorẽ Atabalipanis ademerat: ipſe Atabalipa in ſubiectã Caxamalcanæ vrbis planitiẽ progreſſus, Hiſpanorũ manũ nullo equitũ præſidio firmatam deſpiciẽs, Pizarrũ nihil auſurũ exiſtimãs, iã illos, inquit, tenemus. Interea Vincentius Valauerdrus Epiſcopus, bibliorũ ſacrũ codicem manu geſtãs, qui de creatione mũdi, humani generis lapſu, reſtitutione alijſque indubitatâ fide à Chriſtianis credita, ſatis longâ oratione explicauit: addens ſummo æterni numinis beneficio Carolũ V. Hiſpaniarum regem, præfectum ſuum huc deſtinaſſe, ad ſynceram eius opinionis fidem publicandam, vt ſacrâ religione imbutus in cæleſtis hæreditatis ius atque partem cum ſubditis ſuis cooptari poſsit: quod ſi huius religionis placita amplecti, & beneficiario iure in Caroli Cæſaris clientelam concedere velit, egregiè ipſum ſuæ cum primis ſuorúmque ſaluti & paci atque

Ruminaxis in inſidijs ab Atabalipa collocatus.

quieti consulturum, sin veræ religioni idololatriam & paci bellum atque vim præponere in animum induceret, Pizarrum ferro & igne & quibuscúnque bellicarum ærumnarum incōmodis vniuersum regnum euersurum.

Atabalipæ responsum.

Atabalipa paucis respondit sese fœlici victoriâ Guascaris fratris superbam fortunā euertisse, eóque belli iure capto, in suam potestatem vertisse, ideóque nihil sibi eorum quæ Pizarrus regis sui nomine agitaret curæ esse, neque scire quorsum tēdant quæ de nouâ religione Christianorum loqueretur, quando nullos ex maiorum suorum recepto præscripto Deos, præter Solem & Pagacamam agnosceret, mirum esse vnde hæc ipsi adferātur. Cum codice, Antistes, quem manibus tenebat omnia contineri dixisset, Atabalipa suscepto codice, versatísque aliquot folijs subridendo eundem abiecit, addens: nihil sibi hunc librum fari. Tum ad suos recurrens Antistes, retulit quæ viderat Atabalipanæ contumaciæ signa.

Prælium Pizarri cum Atabalipa.

Pizarrus intelligens vlterius cunctādum non esse, fratribus suis cum equitibus ex insidijs consurgendi signum dedit, ipse aduersùs primum agmen, in quo Atabalipa vehebatur, impetum fecit. equites eodem momento tripartito agmine inuecti, tormentáque in confertas barbarorum cateruas immissa ingentem miserorū stragem edidêre, nam catenis ardentibus ferreísque globis puncto temporis integræ virorum cohortes discerpebantur. Incumbentibus ferociter equitibus, Atabalipani metu præcipites in suos conuersi pro se quisque equorum ob-

tritu

tritu eripere ſeſe contendebat. Ingens certamen circa regiam lecticam contractum eſt, quod quidquid inter barbaros roboris erat, ibi ad ſupremam opem intentum paratúmque ſtaret, & ſeruandi regis magis quã ſui periculi memores geſtantes baiuli, alij alijs incredibili celeritate ſuccederent. Pizarrus metuens ne ſuis continuâ pugnâ defatigatis, barbari quantumuis in fugam palati, vires reſumerent, atque prælium regis ſeruandi cauſâ redintegrarent, ſuos cohortatus, incumbi atque vrgeri acrius iubet, ibi prope nouo certamine cœpto, Hiſpanorum globus obiectos acerrimè pugnantium cuneos perrupit, & ad regem per barbarorum ſtolidè in vltimam dimicationem pugnantium aceruos peruenit. Illum trepidantem, cædémque ac fugam ſuorum circumſpectãtem, Pizarrus arreptum promiſſâ ceſarie lecticâ detrahere nitebatur, tantúſque lecticam impellentium impetentiúmque Hiſpanorum ardor erat, vt Pizarrum, detractum lecticâ regem retinentem, vulnerarent. Capti ſolóque deiecti regis rumor, fauſto militum clamore vulgatus, veluti omni amiſſâ ſpe, barbaros omnes in fugam dedit, tantâ ruentium vi, vt dum pro ſe quiſque primum effugiendi locum quærit, miſerabili ſe inuicem impedientium turbâ inuoluerentur, ac niſi murum Caxamalcanæ vrbis aream cingententem, metu vires addente perrupiſſent, multi mortales nouiſsimis primos impellentibus proculcãtibúſque, compreſſo intra viſcera ſpiritu ſuffocati perijſſent. Ruminaxis auditis tor-

Pizarrus Atabalipã lecticâ deijcit & capit

Ruminaxis fuga.

mentorum bombis, cum frustra erumpendi signum expectasset, inter primum tumultum Quitonem iter intendens profugit. Nusquam ab omni hominum memoriâ tantum prædæ militantibus cessit, iacebant toto campo aureæ argẽteæque occisorum exuuiæ quæ omnem auaris etiam ingenijs auri sitim demere potuissent: vltra ingentem aureorum argenteorúmque vasorum operosis artificijs elaboratorum multitudinem, solius Atabalipæ castrensis supellex sexcenta aureorum millia excessisse fertur. Atabalipa cum captum se videret rogauit vt comiter pro pristinâ sua fortunâ secum ageretur, spondens si à Pizarro pristinæ libertati restitueretur, in redemptionem illam præter amissam direptámque supellectilem tantum sese cælati auri argentique impensurum, vt quadratam aream Caxamalcanæ regiæ, quoúsque exporrectis brachijs contingere posset oppleret. Pizarrus stupens ad tãti promissi amplitudinem, cum Atabalipæ oblationem omnino sibi acceptandam duxisset, Atabalipa è vestigio in omnes partes ac præcipue Cuscum, ad totius prouinciæ thesauros Caxamalcam comportandos, citos nuntios misit, breuique ingens auri copia in castra delata est, maiórque indies comportabatur, promissi tamen perficiendi impossibilitas quam Hispani animis cõceperant, præsertim cum receptæ promissionis tempus effluxisset, effecit vt suspicari cœperint, inanibus tantùm verbis, sese à rege, aliud in illorum perniciem moliente, nouásque copias

Atabalipæ promissio.

con-

contrahente, delusos & ludificatos, vt reparatis interea viribus, fractisque carceribus effugeret. Atabalipa sentiens quàm apud suspicacia ingenia magno in discrimine sua salus versaretur ex dilatione promissi auri, cum Pizarro multis super eâ re egit: subdens neque tantum temporis promissi elapsum esse, vt moram importandi auri, iniquâ interpretatione ad frustrandi artes detorquere deberent, quãdo non diligẽtiæ intermissione, vlla auro conuehendo mora facta sit, sed locorum interuallo, præcipue Cusconæ vrbis distantiâ: neque esse quod eum quidquam nouaturum timeant, quem carcere & vinculis clausum in suâ potestate teneant. Si certissimis tamen istis rationibus à conceptâ fraudatæ fidei opinione abduci non possint, mitterent ipsimet legatos Cusconem, qui præsentiâ suâ auri conuectionem festinarẽt. Cum super hac re sentẽtijs variaretur, existimantibus cunctis periculosum esse, infidæ barbarorum genti cuiusquam salutem committere. Fertur Atabalipa subrisisse, cur enim iter ingredi fideiue suæ committere sese vererentur, dum interea ipse cum vxoribus & liberis vinctus obses asseruaretur. Missi itaque Ferdinandus Sotus, & Petrus Barus, hi vsitatis in gestaminibus, expeditis sexaginta barbarorum humeris ferebantur, qui citato gressu iter capessebant, alijs atque alijs eodem fere numero per distincta viarum spatia succedentibus. In itinere Atabalipanos duces qui Guascarem captiuum trahebant obuios habuerunt: Guascar compellans legatos

Atabalipæ excusatio.

Ferdinandus Sotus & Petrus Barus Cusconẽ mittuntur.

Legatorum & Guascaris colloquium.

 roga-

rogabat, vt omisso Cusconico itinere, ad Pizarrum redirent, suisque verbis peterent & obtestarentur, vt quando ambobus iam fratribus in suam potestatem redactis, totius prouinciæ imperium fortuna illi subiecisset, æquo iure litem hanc & de imperio quæstionem dirimeret: quod si faceret, & Atabalipæ promissis sese plenissimè satisfacturum, & vlteriùs Caxamalcanæ regiam ad vsque summum tectorum fastigium solido auro contecturum, quod sibi exequi facillimum esse prædicabat, quando paternorum thesaurorum ineffabilem cumulum possideret, neque sibi necessum foret sacrilegâ manu, templis ornamenta detrahere, sicuti Atabalipa faceret, qui pro redẽptione suæ promissionis, Cusconicum Solis delubrum spoliare instituisset. Erant vera quæ Guascar adferebat, nam in ipsis fraterni belli initijs eam ipsam paternorum thesaurorum gazam, magno fossaram numero occultissimè defoderat, omnésque eius rei conscios barbarâ feritate immisso crudeliter milite trucidarat. Sed Sotus Barúsque, siue quod captiui regis infirmam spem, quasi impossibilia polliceretur riderent, siue quod destinatæ legationis suæ munus intermitti non posse existimarent, nihilo segnius Cuscum versùs perrexêre: benignè tamen compellato Guascare, cuius causam expeditis Cusconicæ legationis negotijs cordi sibi fore promittebant. Atabalipa præmissis citis nuncijs de aduentu Guascaris, colloquióque cum Ferdinando Soto Baróque habito certior factus, facile periculum suum æsti-

Atabalipæ cõsideratio & nequitia.

æstimans, si Guascaris postulata ad Pizarri aures peruenissent, fratris interimendi consilium cœpit, cuius facinoris deliberatione estuantem, à concepto scelere tardabat, quod institutis Christianorum acceperat fratricidia certis ingētibúsque supplicijs vindicari: Itaque in lachrymas & mærorem cōpositus, cum sæpius illachrimando cibo potúque ac omni aliâ ciuili conuersatione abstinendo luctum satis simulasset, percūctanti Pizarro doloris causam, Guascarem fratrem, audito captiuitatis suæ infortunio à præfectis suis præcipiti vindictæ studio è medio sublatum esse, respondit, cuius mors tantùm animo suo luctus attulerit quātum fraternæ conditionis ac necessitudinis ius postularet; summo enim sese eum semper perpetuæ venerationis cultu obseruasse, & quamquàm belli fortuna captiuum in potestatem redegerit, non eam sibi vnquam mentem fuisse, vt vel regni fastigio deijcere, aut vitâ illum mulctare in animum duceret, spectasse enim sese tantum Quitonicæ prouinciæ paterno sibi testamento legatæ fortunam & pacificam possessionem. Pizarrus Guascarem communis naturæ leges impleuisse miserando commonstrans, rogabat Atabalipam bono vt animo esset, si iniquum adeò id sibi facinus videretur, posse de homicidio quæstionē exerceri, postquam præsentes belli tumultus resedissent. Atabalipa sentiens conceptum fraternæ necis scelus eleuari posse, maturare facinus statuit, itaque extēplò ducibus suis clā interficiendi Guascaris negotium dedit,

Pizarri consolatio.

Guascaris mors.

dedit, quod tantâ celeritate patratum eſt, vt nunquam ſatis reſciri potuerit, vtrum ante cædem, an poſt eam cōficti luctus ſimulationē ediderit. Ferdinandus Sotus Barúſque Guaſcarianæ mortis inuidiâ penè conflagrarunt. Seditio militaris deinde ſiue Guaſcaris miſeratione, ſiue auri ferendi morâ ſuſcitata Atabalipæ mortem quæ paulo poſt ſecuta eſt, ſecus ac ſperauerat, accelerauit. Captiuum deinde aurum diuiſum eſt. Regium vectigal CCCC. Caſtellanorum millibus æſtimatum eſt, equiti octo aureorum nummûm millia, & D.CLXX. argenti libræ: pediti IIII. M. CCCCL. Caſtellani auri & CCLXXX. argenti libræ ceſſêre. Capitanei ſinguli triginta argenti, & quadraginta aureorum millia abſtulêre. Pizarro vt Adelantado & expeditionis Peruuianæ præfecto, plus cæteris euenit: menſam quoque ſolido auro fabrefactam quæ in lecticâ Atabalipæ fuerat & XXV. Caſtellanorum millibus æſtimata creditur, præcipuam habuit. Didacus Almagrus intellectâ fortunâ Pizarri, maximámque deuicto Atabalipâ auri vim in caſtra eius conferri, ex antiquâ bonorum communione aliquam huius opulentiæ partem affectans in tempore adfuit: huic Pizarrus vt aliquali animi gratitudine incolumem adhuc priſtinæ familiaritatis memoriam declararet, exulceratúmque hominis animum leniret, centum aureorum Caſtellanorum nummûm millia donauit, militibúſque eius quantumuis in nullam capti regis, de iure, fortunam admittendi viderentur, ſingulis

Partitio auri Peruuiani.

Didacus Almagrus in Peruuiam venit.

viritim

viritìm CCCC. aureos diuisit. In tantâ auri argentíque affluentiâ, plurimi qui damnato nefandæ aleæ lusu, delatam sibi partem dissiparant sordidi & egeni aliorum fortunam suspiciebant. Alio insuper malo auri argentíque possessores premebantur, nam multiplicatis loculis, subito omnium quoque rerum caritas inuasit, nam ocrearum aut caligarum par XXX. Castellanis, cappa Hispanica centum aureis, vini mensura XX. aureis appretiabatur: equorum quoque vltra modum, ad tria, quatuor aut quinque ducatorum millia auctum est pretium: tenuítque quasi malo damnatam, hæc rerum omnium caritas sequentibus aliquot annis hanc prouinciam. Vectigale aurum cum relatione huius Peruuianæ expeditionis, Pizarrus per Ferdinandum fratrem ad Imperatorem transmisit. Plurimi militum tam vastâ prædâ aucti impetrato commeatu in patriam remeantes famâ Peruuianarum diuitiarum, totam Hispaniam compleuêre, materiámque vulgi sermonibus præbuêre, arrectis plurium animis in rerum nouarum & similis arridentis fortunæ spem. Petrus quoque Aluaradus veteranus Cortesij miles, qui pacatis Mexicanis regnis, Guatimalam Darienis Isthmo proximam subegerat, permissúque Cæsaris gubernandam susceperat, intellectâ Peruuianorum regnorũ affluentiâ, instructis aliquot nauibus atque liburnicis in spem Quitonici regni occupandi, ad portum veterẽ exscensione factâ, per Arcabuxios montes secundùm æquinoctij circuli tractũ, post varios

Auri Affluentiam omnium rerum Caritas insequitur.

Quinta regia siue vectigale aurum Ferdinandus Pizarrus in Hispaniam defert.

Petrus Aluaradus classe in Peruuiã cõtendit

Aluaradus difficultatibus Quitonici itineris penè expugnatus.

labores in Quitonicum tandem agrum peruenit. Asperis hoc iter & incultis montibus penè inuium erat, nam supra verticem nihil nisi rupes aut confragosæ & infrugiferæ valles, sed torrida perustáque omnia solaribus radijs cōspiciebantur, nullis etiam vsquam fontium fluuiorúmque scaturiginibus propter loci aërisque inclemētiam emergentibus. In ea quoque regionis parte mons cæteris excelsior erat, Hispani *Volcanes* vocant, qui ad instar Siculæ AEtnæ igneas flammas euomit, itinerantésque bituminosis glebis defœdat. Per inhospitas hasce terras, sibimet viam molientes errabundis similes gradiebantur, labore, siti & inediâ confecti, vna supererat miseris commoditas, quod magna in ijs aspretis copia arundinum esset, quæ matutino rore madidæ mediocrem aquæ abundantiam arentibus miserorum faucibus præbebant. Calentem hanc & arentem æstu plagam, frigida madidáque regio excepit, vbi plurimùm molestiæ amoliēdis disijciendísque niuibus insumptum est, quæ non montium tantùm vertices lateráque, sed & profundissimas valles altè contexerant. Rigebat in dextris ferrū, iámque præ nimio frigore arma manibus corporibúsque retinere aut sustinere vix poterant: cùm vias quidam scrutarentur niuosis voraginibus hauriebantur, tantáque in summâ mordacissimi frigoris vis erat, vt euntium pedes in ipsis vestigijs constringerentur: Sexaginta milites obrigentibus membris veluti somno sopiti, exanimati, in viâ hæsêre, inter hos quoque relatum est, cùm vxorem

filiásque

filiáſque, quas adduxerat miles, viarum moleſtiâ frigoríſque intolerandis malis deficere, neque pedem amplius promouere poſſe cerneret, ipſe in conſpectu chariſsimorum pignorum obrigeſcere maluit, quàm celeri gradu commilitones inſequendo infœlici orbitatis memoriâ cruciari. hiſce igitur difficultatibus ſuperatis in plana viciniora Quitoni loca, aëris & vallium ſalubritate præſtantia Aluaradus amiſſâ in itinere pene tertiâ ſuorum parte peruenit. Inde ad Almagrum & Benalcazarem opprimendos contendit, ſed pace poſtmodum initâ, Almagrus ſummam centum millium ducatorum pro inſumptis in claſsiculam & milites impenſis Aluarado dependit, quos poſtea Pizarrus Aluarado numerauit, & Aluaradus ad Guatimaliæ præfecturæ functionem receſsit. Fædus quoque poſt Cuſconicum tumultum, leuiter ſatis, adiuncto ſibi Soto ab Almagro ſuſcitatum inter Pizarrum & Almagrum his conditionibus renouatum eſt. Vt Almagrus ad Chiliacos populos detegendos proficiſceretur, quâmque ea in parte regionem occupare poſſet eam vt Cæſaris permiſſu Præturæ nomine obtineret. quod ſi nihil labore dignum occurreret, tum ipſe & Pizarrus prouinciæ fines inter ſe partirentur. Sic Almagrus in Chiliaces abijt, ſed mox accepto Cæſaris diplomate omiſſâ infructuoſâ Chilienſium oppugnatione, Cuſconicum in agrũ redijt, Cuſconem occupauit & Ferdinandum atque Conſaluum Pizarros cœpit, ita vt momento penè tantum durauerit huius fæderis

Aluaradus aduerſus Almagrum proficiſcitur.

Pax inter Almagrum & Aluaradum.

Fœdus inter Pizarrum & Almagrum renouatur.

Francisci Pizarri mors.

renouatio, quæ res exitium Almagro postea attulit. Sed & ipse Franciscus Pizarrus fraude Didaci Almagri Iunioris & Iohannis Erradæ circumuentus perijt neque Almagro impune fuit. Postea Consaluus Pizarrus arreptâ tyrannide, omnia cæde, ruinâ & incēdio compleuit, totámque prouinciam exactionum cōtributionibus, bellicísque calamitatibus ita afflixit, vt odiosum & detestabile Pizarrorum nomen in Peruanis regnis, omni tempore sit futurum. Ipse captus in eâ pugnâ quæ in valle Xaquisaguanâ parabatur, perpetuis militum suorum transitionibus desertus, arreptæ tyrannidis pœnas dedit. Multi alij insuper viri celebres citra vltráque æquatorē ad occasum meridiémque nauigantes detectis immensis terrarum spatijs ingentem rerum gestarum famam retulêre: horum inferius suo quandóque loco prout res incidet mētionem faciemus. Hæc nunc in genere, pro sequentium tabularum introductione sufficiant.

Consaluus Pizarrus.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

ORBIS TERRARVM VTRVMQVE HEMISPHERIVM.

IN PARTIVM vniuersi descriptione veteres Geographi terrarum orbem in Europam, Asiam & Africam diuisêre: Europa septentrionem, Asia orientem respicit, sed Africa meridiem versùs excurrit, quæ partes sic sibi mutuo cohærent, vt continentis formam in plano repræsentent. Asiæ cohæret Europa in partibus septentrionalibus dorso terræ inter Mæotidis paludẽ, & Sarmaticum Oceanum excurrente. In meridie Asiæ iungitur Africa Isthmo Iudaico seu terræ angustijs inter mare mediterraneum & rubri maris sinum coarctatis, residuum vniuersi, veteres, aquis & spumantibus vndique Oceani vndis concludi & impleri crediderunt. Cumque vnaquæque prædictarum partium vnam ex mundi plagis insederit, solus Occidẽs, illorum opinione vacuus, nihil ex eâ diuisione obtinuit, aut consecutus est. Huius quoque cogniti orbis partes, duas tantum temperatas habitabiles, reliquas tres propter frigoris immensi asperitatem, & perpetuum gelu, aut nimium commeantis & impendentis solis æstũ, inhabitabiles esse existimabant. Sed rerum vsu compertum est, veteres illos, quantumuis acres & in illarum rerum disquisitione apprimè diligentes, toto (quod aiunt) cœlo errasse, neque plenam aut integrã

Veterum Geographorum orbis diuisio.

Veteres occidẽtem terris vacuum esse putabant.

triquetræ continentis propositæ notitiā habuisse: quando ipse Ptolemæus, summus harum rerum indagator, tantum octoginta latitudinis, & vnius semicirculi longitudinis gradus nouerit: ad quorum situm & proportionem cosmographiæ suæ descriptionem extendit. In septētrione námque extra suam descriptionem reliquit Islandiam, Lappellandiam, Norwegiam, Sueciam siue Gothiam, & Scaniam insulas, in meridie magna Africæ pars ipsius quoque cognitionem effugit. Et iam recentiorum obseruationibus deprænsum est, partes illas orbis quas antiqui inhabitabiles iudicabant, non solum esse habitabiles, sed & commodè habitari, muniente naturâ incolarum corpora aduersùs caloris vehementiam, & frigoris intemperiem, neque rursus omnia pontum, aut Oceanum patrem vasto maris fluxu atque refluxu agere aut implere: nam terrarū longè maxima pars Asiæ & Africæ obiecta lateribus, Hispanorum & Lusitanorum nauigationibus nuper detecta est, quando auorum nostrorū memoriâ, annuis & victricibus classibus orientem & occidentem peruagati, insinuatíque terris incognitis, pleniorem harum rerum notitiam, vacuúmque antquorum opinione Occidentem ingentibus terris habitatum retulêre. Vt iam deinceps quadripartito diuisâ vniuersi machinâ occidentem maximis opulentissimisque populis decoratum nostra ætas cōspiciat, cui tantum ab vtroque æquatoris latere terrarum obuenit, vt merito multo maxima terrarum pars

Orbis terrarum vbique habitabilis Hispanorum & Portugalorum nauigationibus deprehensus est.

æstimetur:

æſtimetur quando in vtroque polo incipiat aut finiatur, & ſecundum longitudinem ad vltimum vſque Occidentis limitem pertingat, Aſiámque intercedentibus tantùm Aniani freti anguſtijs, & interiacente Iaponum inſulâ contingat. Incognitas haſce terras quidã à Platone in Timæo ſub nomine Atlantidis inſulæ, quam terræ motu perijſſe refert, deſcriptas eſſe autumãt: alij Senecam poëtico oeſtro aut furore percitum, de hiſce terris vaticinatũ arbitrãtur, de poſteriore nihil moror: nam quidquid id ſit, caſu potiùs quàm ratione dictum eſſe arbitror, haud ſecus ac noſtris temporibus anno M.D.LX. in Antwerpienſium comicis exhibitionibus, quædam circa ſequentium temporum ſtatum effuſa feruntur. Sed Plato cùm de Atlanticæ ſubmerſione loquitur non de aliquâ particularium terrarum inundatione, ſed de generali cataclyſmo agit, vt rectè & ſcitè monet Auguſtinus Eugubinus lib. VII. cap. V. perennis philoſophiæ. Omnium verò primus incognitas haſce terras agnouit Euangelicus vates Eſaias. cap. 18. & cap. 24. vbi de hiſce terris adhuc agens, & cœptæ orationis filum proſequens, ſubiungit: *Secretum meum mihi.* quaſi harum terrarum detectio in ſecreto diuinæ mentis, nouiſsimis hiſce temporibus reſeruata fuerit: quâ de re doctè & piè Frederic. Lumnius lib. I. c. 12. de vicinit. extremi iudic. Dei. Et lib. 2. c. I. 4. & 5. vbi tamen ab eo cauendũ. cap. 3. quando poſt Theod. Zwinger. lib. I. theat. vitæ hum. Atlanticam Platonis, exiſtimat eſſe nouum orbem,

Atlantica Platonis.

patrum

patrum noſtrorum memoriâ ab Americo Veſpucio inuentum. Florentibus ſanè Carthaginenſium rebus, relatum eſt, mercatores quoſdam extra Herculeum fretum, nauigaſſe ad terras quaſdam incognitas nimirum ad Fortunatas, aut Capitis Viridis inſulas, ſed ad has terras quarum inuentio in mente diuinâ reſeruata erat, delatos fuiſſe Carthaginenſes, neque credibile eſt, neque veritatis apparentiam habet, propter viæ longinquitatem, & ingentem procelloſi æquoris diſtantiam, quum neque triremibus, neque minoribus nauigijs eò transfretari potuiſſe certum ſit. Verius itaque eſt, totum hunc terræ tractum veteribus incognitum manſiſſe, vſque ad reparatæ ſalutis annum M. CCCC. XCII. quo tempore Chriſtophorus Columbus Hiſpaniolam primùm detexit, mox ſecundâ nauigatione Dominicam, totúmque Antillarum archipelagus, tertiâ deinde nauigatione Pariam & Cubaguam inuenit, poſtmodùm Fonduram, & occidentalis Indiæ Iſthmum attigit. Dehinc Americus Veſpuccius Florẽtinus, ductu Luſitaniæ regis, vltra æquinoctialem nauigans, & ad Moluccas tranſitum quærens, ad ingentem hanc continentem fœlici ſydere delatus, Americam à ſuo nomine nuncupauit. Quod nomen, niſi me fallit animus, retinebit ſemper, vaſti dum ſtabit machina mundi. Americus ad Argenteum vſque fluuium progreſſus, ſubiens immẽſi fluminis oſtium, optatum ad Moluccas tranſitum ſeſe inueniſſe ratus, nihil vltra moratus, repetitâ nauigatione in Hiſpaniã redijt,

Columbi nauigationum relatio.

Americi Veſpucij nauigatio.

rediјt, Debebatur credo diuinâ diſpenſatione Ferdinando Magellano tantæ rei honos, qui poſteà anno reparatæ ſalutis vigeſimo ſecundo poſt milleſimum quingenteſimum, vlterius verſus Auſtrum nauigans, primus mortalium anguſtias illas inuênit aut ſuperauit, & de ſuo nomine fretum Magellanicum nuncupauit. Neque quenquam mirari conuenit poſt antiquorum in deſcribendo orbe diligentiam, & ampliſsimorum imperiorum poteſtatem & opulentiam, humaníque ingenij diram ac inſatiabilem auri famem, ad hæc noſtra vltima vſque tempora, harum terrarum detectionem dilatam fuiſſe: quando vt dixi, detectionis illarum tempus latebat in ſecreto diuinæ mētis, quæ omnia diſponit ſuauiter: Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius ei fuit? quin hoc potius mirandum, quod ij qui poſtremi ſunt vocatione, primi fiant deuotione, dum ex orbe noſtro, ad vltimas vſque terræ partes, & paulò ante fabuloſos antipodes, exagitata prauis dogmatibus tanquam indignabunda profugit religio. Sed ad rem: America ob immenſam & incredibilem magnitudinem vnamini geographorum & hydrographorum noſtri temporis conſenſu, quarta totius orbis pars reputatur. Sunt qui quintam adijciant aut expectēt, quorum opinionem vt ſequar, haud facilè induci poſſum: nam auſtralis terra quà ſeptentrionem reſpicit anguſtijs tantum Magellanici freti ab Americâ ſeparata, ipſius potius portio cenſenda eſt, vt conſtet quadripartita diuiſio, vnicuique

Ferdinā. Magellani nauigatio.

Magellanicum fretum.

Noui orbis detectio in mente diuina latuit.

America quarta orbis pars.

cardini ſuam terræ plagam aſsignans: aliterque reputantibus, Lappelandia, Suedia, Norwegia, Gotlandia, & Scania, quæ extra Ptolemæi deſcriptionem in ſeptentrione remanſêre, & in oriente vtraque Iaua, maris orientalis inſulæ, nouæ quoque orbis partes integrales cenſerentur, cum tamen ab omnibus, nullo diſcrepante, Aſiæ aut Europæ aſcribantur. Fortaſſè rectius ille qui terrarum orbem tribus continentibus diſtinguit, quarum prima Europam, Aſiã, & Africã, ſecunda Americã, lõgo totius propemodùm orbis tractu ſupra & infra æquatorem, tertia Auſtralem terrã paucis hactenus tantum littoribus detectã comprehẽdat, quæ vndique mari clauſa, nuſquam partium alicui coniungitur, ſed vndique ſpumante ſalo inſulæ formã retinet, ſuis ſe clauſtris & munimentis continens. Hæc cõſideratio ſuperiorem diſtributionẽ ſingulis cœli cardinibus peculiares terræ partes aſsignantẽ, nihil impedit aut impugnat. Neque Ptolemæus ſi in hæc tẽpora incidiſſet, aut terrarũ orbis integram notitiã habuiſſet, ab hac ſententiâ abhorruiſſet, quãdo qualecúnque hoc ſuo tẽpore cogniti orbis ſpatiũ tribus continentibus ſeiunxit, lib. 7. cap. antepenulti. Et vt ipſemet interpretatur terrã habitabilẽ, tribus terræ firmæ partibus diſtinxit. Cæterum occidentalis huius Hemiſpherij tractus vbique circumnauigatus, & detectus eſt, præter illum qui ad ſeptentrionem magis inclinat, & imum meridiei tractum contingit. Cæterum ex ſeptentrione in meridiem deſcendentibus ſpectandam ſeſe terra offert,

offert, ſub formâ duarum peninſularum, quæ tenui & perexiguo Iſthmo diſtinguuntur: quarum ſuperior pars quæ ſeptentrionem reſpicit, Hiſpaniam Nouã, Mexicanam prouinciam, & infinitas alias terras cõprehendit: altera quæ ab æquatore in Auſtrum vergit, humani cordis ſpeciem præferens, Peruuiam, Braſiliam, Platam, Chicam pluréſque alias prouincias continet, & Papagallorum terram reſpicit, à quâ freto Magellanico dirimitur. Cæterum in occidentalibus hiſce peninſulis, maximæ ſunt temporum rerûmque mutationes, quando & Zonis, & tropicis diuerſimodè ſubijciantur. Cõtemplatione tam vaſtæ tamque admirandæ magnitudinis, huius Hemiſpherij tellus, à quibuſdam India occidentalis vocatur, ab alijs noui & nuper reperti orbis nomine ſignatur, non quaſi plures ſint mundi, aut ita cum Democrito, Epicuro, aut Anaxarcho cæteriſque veteris ſapiẽtiæ magiſtris, quorum iam dudum exploſa eſt ſentẽtia, ſentiendum ſit: nam re verâ vnicus tantum eſt ſol, vnicus eſt mundus, & Iohannes Euangeliſta, & antè illum multis ſæculis, Moyſes vnius mũdi à Deo creati diſertè meminêre, quod ſi plures fuiſſent, nequaquam ſilentio hoc inuoluiſſent: vt mirum ſit quorſum Ofiorum olim veſania euaſerit, qui mundi pluralitatem ex Chriſti veri, viuíque verbi authoritate obſtinatè aſtruebant, quia Chriſtus regnum ſuum non eſſe de hoc mundo teſtetur: nam inde non efficitur plures eſſe mundos, nam verè regnum Chriſti non

Noui orbis forma.

Noui orbis nomen.

eſt de hoc mundo inferiori & perituro ſcilicet, ſed eſt ſpirituale & intellectuale, durãs in æternum, & vltra. Eodem ſenſu loquimur, ſi quando ex mente ſcripturarum alterius mundi, alterius vitæ, aut ſæculi mentionem facimus: & nos in hoc geographico opuſculo, interdum noui orbis, aut noui mundi nomen vſurpabimus, relatione factâ nõ ad nouam aliquam mũdi conſtitutionem aut creationem, ſed inuentionem & recentem detectionem: nam noſtris hiſce temporibus eadem & prorſus talis eſt mũdi conſtitutio, qualis ab initio olim erat cum cœlum & terram creauit Deus. & ſi verum amamus, noui orbis nomen non eſt nouum apud claſsicos ſcriptores, nam & Germaniam Ouidius ad Liuiam ſcribens, & Hegeſippus Angliam, noui orbis nomine cohoneſtat. Pomponius Mela alibi alterius orbis, Lucanus ignoti orbis meminit lib. 5. loquens de Arabibus in auxilium Pompei properantibus. Et Iureconſultus Vlpia. in leg. XVII. Digeſt. de ſtatu hominum, orbis Romani meminit. Huius quidem cogniti orbis vulgatum ſchema appoſuimus, quod monere viſum eſt; in reliquis, nouiſsimis nauigantium membranis atque relationibus fere adhæſimus.

CON-

CONTINENS TERRA AVSTRALIS ET CHICA.

EX vltimo Oriente per meridiem progredientibus Auſtralis terra occurrit. Inde noui orbis partiúmque eius deſcriptionē ordiri viſum eſt, deìn ſenſim æquatori, mox ſeptentrioni ſuccedendo, beneuolum lectorem, antiquorum Geographorum deſcriptionibus abductum, ad proprios auitóſque lares domum deducere. Auſtralis igitur terra omnium aliarum terrarum auſtraliſsima, directè ſubiecta antarctico circulo, Tropicum Capricorni vltra ad Occidentem excurrens, in ipſo penè æquatore finitur, tenuíque diſcreta freto Nouam Guineam Orienti obijcit, paucis tātum hactenus littoribus cognitam, quòd poſt vnam atque alteram nauigationem, curſus ille intermiſſus ſit, & niſi coactis impulsíſque nautis ventorum turbine, rarius eò adnauigetur. Auſtralis terra initium ſumit duobus aut tribus gradibus ſub æquatore, tantæque à quibuſdam magnitudinis eſſe perhibetur, vt ſi quando integrè detecta erit, quintam illam mundi partem fore arbitrentur. Guineæ à dextris adhærent Salomoniæ inſulæ multæ & vaſtæ, quæ nauigatione Aluari Mendanij nuper inclaruêre. Mēdanius namque ſtudio inquirendi noui & incogniti cœli regiones, cum ex Limano Peruuienſi portu ſoluiſſet, perpetuis prouectus Euris, poſt trium menſium nauigationem

Auſtralis terra

Noua Guinea

Salomonia inſula.

Salomonia claſſis in orientem nauigauit.

ad inſulas haſce delatus, Salomonias ex libito potius quam certâ aliquâ de cauſâ nominauit. Nam Salomoniam claſſem quam ſacrorum librorum annales Reg. 3. c. 9. & 10. in Ophir & Tarſis miſſam aurũ & argentum cum lignis Thyinis, ebore, ſimijs & pauis attuliſſe referunt, in orientem vela intendiſſe, vt exiſtimemus multis magniſque argumentis ducimur: nam præterquam quod neque ligna Thyina neque ebur ex Americâ hactenus allata memorentur, terra Ophir ſic dicta perhibetur ab Ophir filio Iectan qui vt Ioſeph lib. 1. cap. 14. antiquit. Iudaic. teſtatur, ſedem in Oriente conſtituit, quam regionem à Syriæ finibus vſque ad Coſmũ Indi fluuiũ lõge latéque extendi, & auri ditiſsimam fuiſſe perhibet. Vnde aurũ Ophir ſiue Ophirizum quaſi dicas obriſum celebratur quod ad alterius regionis aurum collatum, puritate vincat & principem locum teneat. Inde Hebræis Ophir per tranſlationem quamcúnque auriferam regionem deſignare cœpit, ad ſimilitudinem Iectanæ regionis quæ puri obriſique auri fertiliſsima fuiſſe traditur. Quapropter vero ſimilius eſt Salomoniam claſſem, ad terram Ophir dimiſſam, non ad Iectanam hãc mediterraneam regionem, ſed ad Traprobanam, Malacham, Auream Cherſoneſum aliáſque orientis auriferas terras nauigaſſe. In orientem quoque deſtinatas fuiſſe Salomonias naues ex præallegatorum biblicorum annaliũ libro 3. cap. 9. apertè cõuincitur, quãdo Idumæo in littore, ſiue Aſiongabar

Ophir ſignificatio.

maris

maris rubri maritimâ ciuitate classem hanc adornatam, & stationẽ habuisse, in eamque Tyrios Sydoniósque nautas, syderũ obseruatione, gnaros maris à rege Hyram cooptatos & Salomoni trãsmissos fuisse aperte illic referatur. Quod si in occidẽtem nauigatio parabatur nihil opus erat Tyrios Sydoniósque naucleros per immensa terrarum spatia requirere, sed in Tyrio aut Sydonio littore deduci instruíque poterat classis, & rectà per fretum Herculeum, flexisque dehinc modicè ad sinistram velis, continuis orientis flatibus in Hispaniolam aliásque circumiacentes aurarias auriferásque terras dirigi. Neque mouere quem debet quod Iosephus in littore Tharsico Israeliticam hanc classem adornatam fuisse referens, videatur indicare in occidentem nauigationem factam esse, quia mare Tharsis ad Iudeæ occiduum latus & mediterraneum mare vergat, vti clare demonstratur, ex fugâ Ionæ prophetæ, qui anchoram ex portu Ioppensi in occidentem prono soluẽs, fugit à facie domini in Tharsis: Inde enim non efficitur occiduum illam mare tenuisse aut sulcasse, nam Tharsis hic neque ad Ciliciæ maritimam ciuitatem refertur (quæ Tarsus alioqui proprie dicitur & sine aspiratione scribitur & profertur) aut alterius cuiusuis regionis terrarum partem denotat, sed Hebræorum effuso & indefinito loquendi more, pro ratione subiecti aut, mare immensum, aut procul à nostro orbe remotas dissitásque regiones significat, nulla factâ distinctione ad ortum an ad occasum,

Tharsis significatio.

occaſum, à Septentrione ad Auſtrum aut ab Auſtro in Septentrionem vergant, haud aliter atque noſtris hiſce temporibus diſiectas longe à noſtro climate regiones, Indiarum nomine deſignamus, quo ſenſu verum eſt, Salomoniam claſſem in littore Tharſico conſtitiſſe, & in Tharſis & terram Ophir orientem verſùs nauigaſſe: verum quoque eſt Ionam occidentem verſùs ex Ioppe in Tharſis profugiſſe, nam vtroque loco generico nomine immenſa maria, & regiones remotæ ſignificantur. Cæterum Auſtralis terra ſub ipſo Occidente vtramque Iauam, Sumatram & Moluccas reſpicit, ex Oriente Africam habet & AEthiopicum Oceanum, Septentrio anguſtijs Magellanici freti objcitur & Patagonum terris. Chica vicisſim eodem freto ab Auſtrali continente dirimitur, ac eoi occiduíque æquoris pulſata fluctibus, à Septentrione montibus Chilianis & Platâ finitur, ſic vt triangularem Patagonum terræ referant formam, cuius angulus incipit in ipſo Auſtralis æquoris limite, & æquinoctialem verſùs paulatim ſurſum aſcendendo, latitudine penè vtrinque æquali extenditur. Auſtralis terra laciniatis vndique littoribus, erumpentibúſque fluminibus portuoſa eſt, eoque nomine nautis primum ex Orientali India commeantibus, cognita: & quà Patagonum terris propior eſt, à Ferdinando Magellano primum luſtrata & detecta eſt, cum fœlici auſu maris Auſtralis anguſtias ingreſſus, mortalium primus nouam ad Moluccas viam monſtrauit.

Termini Auſtralis terræ.

Chica.

Auſtralis terræ detectio.

Is ſiquidem

Is siquidem post præfecturam regiæ classis in Africâ & Oriente, indignatus, pro bene nauatâ operâ, sibi denegari exiguum duplicati stipendij augmentum, relictâ regis Emanuelis aulâ, in Hispaniam sese contulit, & Moluccas, intra limites Castellanorum sitas esse, aliámque per Occidẽtem viam ad Orientis regna penetrantem sese commonstraturum edocuit, quâ compendio, minoribus sumptibus, temporísque iacturâ, quàm Lusitani hactenus nauigassent, Orientis merces inuehi possint. Tenuerat antea aliquoties Hispanos de Moluccis controuersia, & à Columbi temporibus per intercursantis freti angustias ad Oriẽtem indefesso studio viam quærere instituerat, sed cum optatis fortuna nusquam responderet, agitatum aliquãdo fuisse memoriæ proditum est de Isthmo Dariensis perfodiendo, vt Austro mixtus Septentrio, expeditâ vtrinque nauigatione, merces transueheret & commutaret suas: quâ in re cum sententijs variatum esset, negantibus plerisque committendum esse, vt refractis naturæ claustris, maria inter sese committerẽtur; quia ingruentibus Septentrionalibus vndis metuendum esset, ne in adiacentia erumpens mare, totam regionem inundaret. Haud absimili olim metu Sestostratem AEgypti Regem, & nuper patrum memoriâ Solymannum à cogitatione perfodiendi Cathabatmicum Isthmum abstitisse: alijs verius videbatur cautes durissimi maximíque montis quem natura vtrique mari obiecerit nullo ferro penetrabiles, neque vllis

Ferdinandi Magellani expeditio.

Occasio expeditionis Magellanicæ.

Isthmus Dariensis.

humanis viribus domari aut complanari posse, optime naturam rebus mortalium consuluisse, quæ suos cursus fluminibus, atque originem & fines mari dederit, debitísque omnia terminis concluserit, quos transcendere velle curiositatis immensæ, & nullius consilij esse. Quinimo metuendum esse dictitabant ne ipsum cæleste numen, cuius imperuestigabili consilio, in ipsâ mundi cõstitutione, omnia bene ordinata sunt, molésque & montes insuper altos hisce angustijs imposuit, temerarios hosce conatus auersetur, naturæque temeratores dignis supplicijs persequatur. Siue ratio hæc valuit, siue difficultas operis, in eorum sententiam itum est, qui nihil mutandũ censuerunt: Rebus igitur huiusmodi concertatione suspensis, oportune superuenit Ferdinandus Magellanus tentaturus nùm duo hæc maria, in peruiâ vspiam aliquâ mundi parte coniungerentur. Magellano itaque comiter habito & promissis onerato, quinque naues attributæ sunt, addito mãdato vt cõtinuatâ nauigatione Americæ Australia littora prosequeretur, donec illius regionis terminos aut peruij alicuius freti angustias deprehenderet. Magellanus anno à nato Christo M.D.XIX. ex Hispalensi portu in altum soluens, prætereuectus Canarias maritimásque Brasiliæ oras, ad Sanctæ Mariæ promontorium delatus est, quod fauces Platanæ prouinciæ, & fluuij tuetur: inde Sancti Iuliani portum tenuit, vbi sinus vastus, vertentis freti speciem edebat. Hic Magellanus iactis anchoris situm

Ferdinandi Magellani expeditio.

ſitum regionis explorare conſtituit, milites mediterranea peruagati Gigãtum ad terras ſeſe delatos cognouerunt: viri erant proceri decem pedum altitudine, ferinis pellibus contecti, vtque Hiſpanis ſui admirationem facerent, in ſignũ auitæ veræque fortitudinis, ſeſquipedales ſagittas abſque nauſeâ per guttur ad imum vſque ſtomachi demiſêre. Hiſpani caſam duabus mãſionibus diſcretam inuenêre, quarum vna trium gigantum, altera mulierum puerorúmque ſtatio erat. Nocte hinc inde mutuo metu tranſactâ, Hiſpani cum primùm illuxiſſet, ſignis nutibúſque gigantes ad naues ſecum pertrahere nitebantur, conſtanter recuſantibus, vim quoque Hiſpani cum adhibituri viderentur, gigantes vxorum ſtationem ſubiêre: vnde mox prodeuntes, picti deformatíque coloribus, alijſque pellibus vſque ad genua prominentibus horridi, ferociter arma vibrabant, Hiſpanóſque nouo hoc ſpectaculo attonitos, tugurijs ſuis expellere parabant, ſed diſploſo Hiſpanico ſclopo, ingens gigantes timor inceſsit. Petitâ itaque datâque pace, ſimul ad naues pergebant: ſed cum immanibus paſsibus Hiſpanos anteuerterent, duo gigantes quaſi feram (quam in viâ conſpexerãt) conſectarentur, dilapſi effugêre, tertius ad Magellanum deductus, humaniter exceptus eſt. panis biſcocti corbem vnico paſtu, & vini ſitulam facili hauſtu deglutijſſe fertur. Horrebat ſui ipſius formam cum ſe in ſpeculo contemplaretur: tantæ porrò fortitudinis erat, vt octo hominum labore vixdum

Gigantum regio.

Magellanici freti deſcriptio

vinciri potuerit cum vinctum ſeſe vidit, mærore contabuit. Magellanus ſoluens ex portu Sancti Iuliani, ad Sanctæ Crucis portum deuênit, indè portum tenuit, quem vndecim mille virginũ nominauit, quòd die diuæ Vrſulæ dicato hic anchoram ieciſſet. Regione ad Auſtrum inclinante, continuatâ nauigatione ſenſim inde enauigans, tandem freti illius anguſtias ſuperauit, & vtrumque promontorium, deſideratum nominauit. Fretum hoc altiſsimis vndique rupibus cinctum, CXX. paſſuum millia in longitudine occupat: latitudo non reſpondet, neque vſquam ſui ſimilis eſt, aliquando duo aut tria, nonnunquam decem aut quinque miliaria patet, quáque anguſtiſsimum eſt, vnius miliaris ſpatio concluditur. Ipſe Septentrio ex orientis latere inter vtriuſque terræ anguſtias per ſeptuaginta & amplius paſſuum millia inuectus, auſtralibus vndis miſcetur, quæ ab occidente promontorijs illis deſſeadis ſiue deſyderatis inſinuatæ, Septentrionalibus aquis occurrunt, magnóque inter ſe molimine concurrentibus vndis, horrendo fragore totum in ſpumas vertitur mare. Placidius Auſter fluit refluitque, nam occidentis hæc pars cum incredibilis ſit profunditatis, extenuatíſque paſsim littoribus maiorem in modum terra ſeſe aperiat, quietum fluitanti mari acceſſum præbet. Sed Orientale huius freti littus, vadis breuibúſque infeſtum, interiacentibus pluribus inſulis, frequentibus æſtibus agitatur & ingentes aquarũ motus ciet: littora altiſsimis ingẽtibúſque vndique

arboribus

arboribus conſita, viridantibus pratis gratum pecori pabulum prebent. Formidatum hoc nautis littus hyberno cœlo innauigabile eſſe perhibent, propter ventorum inter pendentes rupes incluſos vortices; ſtatis alioqui temporibus maris acceſſum & receſſum patitur. Huius freti inuentio Magellano debetur, nam reliqui nauium præfecti conſtanter fretum eſſe negabant, & quidam deſperatione viæ Hiſpanias repetiuerant. Præterea in tabula hydrographica Martini Bohemi, quam Emanuel Luſitaniæ Rex in ſuo muſæo aſſeruaſſe dicitur, compertum eſt, nullum fretũ adſcriptum, ſed locum tantum Moluccarum deſignatum fuiſſe. Merito igitur Magellanicum à Magellano inuentore nomen obtinuit, quando ipſe Magellanus anno ſalutis M. CCCCC. XXII. primus mortaliũ fœlici auſu, Auſtralis huius maris anguſtias ſuperauit, nouam & compendiariam viam ad Moluccas cõmonſtrans. Stabit igitur durabítque huius viri memoria dum pater Oceanus Borealibus inuectus vndis, Meridionales inuiſet nymphas. Trimeſtri deinceps ſpatio Magellanus enauigato hoc Archipelago Pacifici illud nomine inſigniuit: ſiue quia vento plerúmque ſecundo, minúſque tempeſtuoſo vſus fuerat, ſiue quia propter ingentem vaſti æquoris amplitudinem nullos ibi ventorum gyros vorticéſque expertus erat. Sed Magellanum in medio curſu gloriæ, acerba mors ſuſtulit, nam ad Moluccas prouectus, à Mãtanenſibus in inſidias præcipitatus, fortiter pugnans

Magellanicum fretum à Magellano inuentore nomen habet.

Pacificum mare.

Magellani Mors.

Nauis Victoria.

occubuit. Nauis cui bono omine, nomen Victoria erat, meliori ſucceſſu læta, per ipſum orientem, ſuperato bonæ Spei promontorio in Hiſpaniam rediјt. prima omnium nauium ſine controuerſiâ, quæ circumnauigato vniuerſo orbe, de ipſo Oceano celeberrimum triumphum reportauit. Dum in Auſtralibus hiſce partibus per ſemeſtre circiter ſpatiũ hæſit Magellanus, nihil fere præter littora detexit & perluſtrauit, interiora tamen regionis penitùs incognita manſêre, quà tamen antarctico circulo vicinior eſt, conſtat magnâ ex parte montoſam ac ſylueſtrem eſſe regionem, continuis niuibus rigentem; non defuêre qui cyanæi coloris niuem illic inueniri vellent, quod ego in medio relinquam. Auſtralem hanc terram Magellanus ab igne ſiue ignibus, *del fuogo* nominauit, propterea quod dum hoc fretum luſtrabat pernauigabátque, nullos vſquam mortales, ſed frequentes longeque porrectos ignes in ſiniſtro latere noctu ſæpius conſpexerit. Auſtrales breuioris ſtaturæ eſſe perhibẽtur, Septentrionales Chicæ incolæ, vaſtâ ingentíque corporis mole, duodecim aut tredecim pedum paſsim longitudinem æquant aut excedunt; colore ferè ſunt albo, perinde atque ſeptentrionaliores noſtri: voce adeo ſonorâ & horribili, vt bouis mugitum, aut elephantorum barritum potiùs, quam hominis vocem exprimere videantur. tantæ quoque ſunt agilitatis, vt pernici curſu ceruos anteuertant, ideóque difficulter ſclopis vulnerantur, niſi cateruatim ſimul incumbãt, aut ex

Auſtralis terræ deſcriptio.

Terra del fuogo.

aut ex improuiſo occurrant. Ingentis fortitudinis roboríſque argumentum eſt, quod vini dolium ſublatum, ſinguli nauibus inferant, & tres aut quatuor, nauem in profundum detrudant quam vix triginta noſtratium à terrâ molirentur. magnitudinis & albedinis cauſa, regionis frigiditati & humiditati adſcribitur, quãdo terra perpetuis horridíſque obſita niuibus, præduras & penè perpetuas efficit hyemes. Vtriuſque ripæ regio ſterilis eſt nullo frugum beneficio recreata, ſatis tamen paſcua proceris ignotíſque arboribus conſita eſſe perhibetur. Veſtitum incolis præbent ferarum & marinorum ingentia luporum tergora, quorum apud ipſos venatio aſsidua. ſunt & ſtruthiones, quorum ſeſe plumis exornant, faciémque pluribus foraminibus, ornatus cauſâ excauant, quibus viridis quoddã marmoris genus inſerunt: venatione victum & veſtitum parãt. Sed luporum marinorum non tam carnes, quam pelles amictus cauſâ appetũt, quod duras illas & inſuaues eſſe quotidiano vſu didicerint. Viſuntur illic etiam balenarum agmina, quarum oſsibus mapalia ſua conſtruunt. Gens barbara & ſupra modum crudelis, nullo humanitatis iure, rerúmue cognitione ducitur, naturæ tantum inſtinctu ad id quod inſtat & præſens eſt pecudum more agitur, & quia à nemine vnquam ſubiugata fuit, nulla apud illos Antiſtitij quo alter alteri præemineret, prærogatiua. Inhumaniores tamen reputãtur Auſtrales populi, qui ſub ipſo Antarctico circulo collocati, lõgiſsimè abomni

Auſtrales brutales.

ab omni humanitate recedunt: ſi quando peregrinis amicitiæ aut beneuolentiæ ſymbolum exhibere cupiũt (quantumuis id perquàm rarò eueniat) inter tripudia & patrios cantus, puluerem capiti inſpargunt, aut ſi alios id facere videant, pro rato amicitiæ ſigno accipiunt. Ad bellum profecturi, Ducem eligunt cui omnes obediant, plurimum arcu valent, quo ita ſcitè & gnauiter vtuntur, vt quidquid oculis aſſequantur, iaculis feriant, & ſi quando ſagitta aliquo nauis tabulato hæſerit, vix multorum operâ reuelli poſsit: arcus habent prægrandes, quorum neruiè ferinis inteſtinis, pollicis craſsitudine conficiuntur: ingentibus quoque ligneis gladijs armantur, vtuntur & fundâ, quâ ſcitè iaciunt & quò deſtinarunt, modo iactus metâ concludatur contingunt & diſijciunt. Hoc modo libertatem ſuam tuentur, credo, propter exiguam vtilitatẽ, quando nullum operæ pretium ſit, terras illas perpetuo frigore rigentes adire, & cum ſanguinariis illis gigantibus manus conſerere, aut confligere, nullum ſatis dignum ob præmium. In ipſis Magellanici æquoris faucibus, viſitur noua arx, quæ prudentiâ inuictiſsimi Philippi Catholici regis magnis ſumptibus ad tuẽdas huius freti anguſtias exſtructa eſt, anno à natiuitate Domini, M.CCCCC.LXXXII. poſtquam Frãciſcus Dracus, orbis Archipirata, ſuperatis freti illius anguſtijs, inuectus pacificum mare, Quiuiram vſque nauigauit, exploraturus an vllus per arcticas anguſtias in Angliam patêret reditus, ſed intolerabilibus

Arx noua in faucibus Magellanici æquoris.

penè

penè ſubactus frigoribus, quum altitudinis quadrageſimum ſecundum gradum attigiſſet, anno M.CCCCC.LXXXI. Nonis Iunij conuerſo ad æquinoctialem curſu, ſpoliatâque Iauâ, æmulus decoris Victoriæ nauis, prætervectus Aſiam & totius Africæ maritimam oram, in Angliam reuerſus eſt; narrationes tamen illius plurimum incertitudinis habent, illique ab Hiſpanis Luſitaniſque naucleris in multis contradicitur, nam & Magellanicum fretum, quod omnes, quinque aut ad ſummum decem millium paſſuum latitudine definiunt, CCXXV. miliarium latitudine deſcripſit, in quo etiam contrarium habet Thomam Caundiſch Anglum, qui poſtea ſimilem tenens curſum, totum terrarum orbem incredibili celeritate circumnauigauit.

CHILI.

HILI Peruanarum prouinciarũ remotissima, in Austrum excurrens Chicâ & Patagonum terris clauditur: à Septẽtrione Charchantes & Collaones habitant, ab oriente Platam respicit, reliquum Oceano & pacifici maris vndis pulsatur aut abluitur. Propter intensum illis in partibus frigus, à frigore nomen habet: nã Chili barbarorum linguâ, frigus significat. Regio ventosa est montibúsque asperrimis clauditur, in vallibus locísque maritimis propter diurnam cœli temperiem, commodè magnâque frequentiâ habitatur. Maritima multis fluminibus irrigãtur, quæ colliquefactis diurno calore niuibus delapsa summis montium iugis, in pacificum aut Magellanicum æquor feruntur, sed nocturnis constricta frigoribus, deficiente fomento vix aquam trahunt. Incolæ vasta corporis mole Patagonum magnitudinem æquant, vndecim aut duodecim spithamas alti: ferarum & hypotamorum pellibus conteguntur. Fœminæ gossypio velantur aut lanâ versicolore, quam scitè aptare norunt, Gens fera & crudelis, veterem ob inimicitiam aut libertatis tuendæ causâ in perpetuo motu est. Arma sunt arcus & sagittæ, quibus promiscuè hostes arcent, aut feras consectantur. Huius regionis temperies sana est inter frigidam & calidam, cúmque vltra tropicos procurrat, cum Hispaniæ & Europæis regnis summam conue-

Chili à frigore nomen retinet.

conuenientiam habet, nam & dierum & noctium æſtatis & hyemis maiora hic penè diſcrimina ſentiuntur, quàm in vllâ aliâ occidentalium regnorum prouinciâ: terra naturâ ſuâ fertilis omniúmque ad vitam neceſſariorum abundantiſsima, melle, pecore, verzinóque ſiue tinctorio ligno abundat. Ingens hic quoque Struthionum copia, quorum plumis ſeſe Chiliẽſes exornant: horum venationem aſsiduam Hiſpani exercẽt citis equis & per valles ſubſilientes longâ conſectatione conficiunt. Gignit cumprimis piper longum, profert & laudatiſsimum vinum comportatis eò ex Hiſpaniâ palmitibus, auri obriſij hic quoque ingens prouentus. Sed continuis bellis exhauſta rarius habitatur, Ingentibus quoque ſæpenumero terræ motibus infeſtatur, quibus regionis ſtatus miſeris ſæpe modis perturbatur, nam præter hominum iumentorúmque miſerandam ſtragem, integros quoque mõtes ſolo æquat aut ſubuertit, fluuiorum naturales alueos transfert, aut in lacus ſtagnantes commutat, & maris æſtum per aliquot paſſuum millia diuertit, nauéſque in ſicco procul à ſtatione relinquit. Hoc pacto Arequipa nuper anno dominicæ Incarnationis M. D. LXXXII. ab ipſis penè fundamentis corruit. De origine gentis multa fabuloſa narrantur, dum ſeſe primos mortalium maioréſque ſuos è lacu emerſiſſe, aut ex Andium cacumine proceſsiſſe volũt, ſed ea vti vana, hic nihil referre aut refutare attinet. Prima aduerſus Chilienſes, tum famâ tantum cognitos, expeditio fuit

Didacus Almagrus Chiliēses terras detexit.

Didaci Almagri, cui cum ex renouati fœderis conditionibus cum Francisco Pizarro initi, ea prouincia obuenisset magnis itinerum difficultatibus superatis ad Chilienses penetrauit, confectus penè intolerādis inediæ, frigoris, ac niuium ærumnis: multos militū equitúmque rigentibus cōstrictísque præcordijs, prægelida hyems absumpsit. Sed Almagrus cū præter viros proceris corporibus metuendos, hispidísque marinorū luporum pellibus terribiles, sagittis à tergo lateribúsque incursantes, suósque asiduè lacessentes, nullum adhuc vsquam auri indicium inuenisset, dimissâ infructuosâ Chiliensiū oppugnatione retro conuersus Cusconem repetijt, totiúsque rei & nauatæ operæ laudem Petro Baldiuio reliquit. Qui post Cusconium præliū capto Almagro, ad Chilienses proprætor missus, gētem diuturno bello domuit, occupatísque maritimis locis opportunam illis in partibus coloniam deduxit, quæ sequentibus temporibus mirum in modum coaluit, & nunc gentis metropolis est, sita percommodo loco, ad importandum omne genus commeatus, & quoduis genus mercimonij exercendum. In prouinciæ huius montanis peculiaris ventus dominatur, non aliquâ vehementiâ sed nimiâ suâ subtilitate noxius. Olim terrestri itinere superatis altisimorum montiū iugis ad has terras primi detectores penetrarunt sed propter teterrimam metuendámque huius ventuli siue auræ vim maritimo nunc itinere, aut secundùm maris littus per planas regiones Chilienses adeuntur.

Petrus Baldiuius Chilienses domat.

Noxia Chiliensium montium aura.

Auræ

Auræ huius Chilienſis vis adeo noxia eſt, vt oppreſſo inter viſcera vitali calore, viatorem extemplò interimat, mortuorum tamen corpora non infeſtat, ſed à corruptione & putrefactione præſeruat. Fama eſt Almagrum poſt quintum menſem eadem itineris ſpatia remetientem, multos ſuorum cum equis frigore exanimatos recentes adhuc integróſque inueniſſe, manibus frena retinentes, equiſque in ſuo greſſu ſtantibus tali habitu, ſicuti viui obriguerant. Quæ res contemplantibus admiratione digna merito videtur, ſed ratio in eo eſt, quod Chiliẽſis hæc aura cum ſit ſubtiliſsima, non ſuras, non pedes aut manus pertentat, ſed ad intima præcordia penetrat, vitalémque calorem ſuffocat & reſtinguit: & cum in vltimo ſiccitatis gradu ſicciſsima ſit, corruptionem neque putrefactionem inducit aut admittit, ſed mortuorum corpora præſeruat, nam corruptio putrefactióque à qualitate calidâ & humidâ procedit.

PLATA.

VEM non oblectet amœnissimus huius prouinciæ aspectus; quando (haud aliter atque irriguus hortus muro clauditur) ingentibus excelsisque vndique rupibus

Platanæ prouinciæ fines.

septa, innumeris irroratur fluuijs. A Meridie Chicâ terminatur, Chilienses occiduum latus tenent, Septentrionem Brasilia & Charchantes claudunt, Oriẽs Oceano finitur. Ipse Platanus fluuius in Charchantibus ortus magnis mæandris effectis, prope Ningatam in Parana sese exonerat. Cæterum Parana eiusque perpetuus comes Lepetius fluuius, in Brasilianis montibus orti, ad Austrum vergentes, multis aquis aucti, ingentes trahunt vndas, sensimque ad solem orientem inflexo cursu, ingenti sinu in Eoum siue AEthiopicum Oceanum euoluuntur. Sinus iste quà latissimus est, ad triginta milliaria æquinoctialia patet, eóque nomine ab incolis Paranaguazu, quasi dicas mare magnum, vocatur. Ad confluentem Para-

Septem gẽmarum insulæ.

næ & Lepetij septem gemmarum insulæ conspiciuntur. Americus Vespuccius, à quo huic continenti nomen inditum, post Capralis nauigationem, anno à

Americus Vespuccius hanc prouinciam detexit.

partu Virginis M. D. I. missus Regis Lusitaniæ nomine, ad explorandum Brasiliæ situm, quærendúmque alicuius noui freti compendio, viam ad Moluccas, post multorum dierum nauigationem, primus mortalium ad huius Argyrei, siue Platæ fluminis

portum

portum delatus est, conspectóque ingentis fluminis ostio, ratus sese optatum ad Moluccas transitum inuenisse, nihil moratus, vt erat multorum dierum nauigatione fatigatus, lætus domum redijt. Postmodum anno nimirum M.D.XII. Iohannes Solis Lebrissensis *Iohãnes Solis.* architalassus Regis Catholici, ad ingentẽ hunc Paranaguazu, hoc est fluuium tanquã mare, peruenit, eique Platæ, siue cum Appollonio mauis, Argyrei nomen imposuit, propter nitidissimas argenti glareas, quas limpidissimis huius fluuij vndis trahi deprehenderat, auri quoque signa nonnulla notauit, prouinciámque à suo nomine Solis vocauit: repetitâ deinde in Hispaniam nauigatione huius prouinciæ procurationem obtinuit. Quarto post primam suam nauigationem anno, instructis, deductísque tribus nauibus, cum ad Sanctæ Mariæ Caput appulisset, cum quinquaginta militibus ex insidijs ab Indis interceptus & discerptus est, inspectantibus reliquis militibus naualibúsque socijs, qui metu amentes, ne tentatâ quidem vindictâ, desertores sociorum, in Hispaniã velis contenderunt. Sebastianus Gabotus eiusdem fluminis *Sebastiani Gaboti nauigatio.* ostium postmodum anno M.D.XXV. ingressus est, sed sine fructu in Hispaniam redijt, sui infortunij nuncius aut testis. Cæterum quantumuis Iohannes Solis Le- *Prouincia Platæ nomẽ mansit.* brissensis, à suo nomine, vt dixi, prouinciã denominarit, illo è viuis sublato, Platæ nomẽ prouinciæ manet, manebitque à flumine Platâ, siue ab vrbe eiusdem nominis in Charchantibus, vbi oritur fluuius haud procul

procul à fodinis Potosiacis. Fama est non aliter ac Nilus AEgypti regionem inundat, hunc quoque fluuium Platæ arua fæcundâ inundatione irrigare. Incolæ vastâ corporis mole ad Gigãtum staturam proxime accedunt: sed Tibiguri, & Vasis fluuij accolæ, nonnihil de hac magnitudine remittunt, & quò propius æquatorem venias, ad nostratium magis staturam accedunt. Corpora incolarum, vt vasta, ita & salubria, duásque nostrorum ætates excedere aut superare feruntur. Tantâ pedum velocitate pollent, vt admissi equi, aut fugacium ceruorum cursum superent aut æquent. Linguâ vtuntur Cichensium, siue Patagonicâ, quibus finitimi sunt. Gens in vniuersum bellicosa, multâ feritate crudelis, sagittis fundâque in bello valent plurimum, perinde atque Australes, & Cichæ habitatores; quorum in bello quoque fortitudinem adæquant, plurimúmque negotij detectoribus præbuerunt. Domitâ subactâque prouinciâ, Hispani ad famam Potossensium fodinarum aduerso flumine Charchantes & Collaones, mox Peruuinos terrestri itinere adiêre, totiúsque huius Regionis situm detexêre.

Plata fluuius regionem inundatione fæcundat.

BRASILIA

BRASILIA.

Braſiliæ termini.

RASILIAM à Verzino, ſiue coccinei ligni illic enaſcentis copiâ vocari, teſtatur Caſtaldus. Ab ortu ſolis, & ſeptentrionis latere pulſatur oceani fluctibus, à Meridie Platæ obijcitur, ab occaſu Peruuiam, Collaones & Charchantes habet, à quibus mõtibus aut Maragnono ſeu Orellano, ingentibus fluuijs ſeparatur, qui in Charanguis aut Cuſconicis montibus orti, ad Picoræ confluentem coëuntes, magno aquarum molimine, in Boreale æquor deferuntur.

Braſiliæ inuentio.

Petrus Aluares Capralis, anno à nato Chriſto milleſimo quingẽteſimo, iuſſu Emanuẽlis Portugaliæ Regis, Calecutum petens, hanc regionem detexit: nam coortâ tempeſtate cum ad vitandam Guineæ malaciam, & bonæ ſpei promontorium ſuperandum, longiore facto circuitu, expanſis velis, in altum prouectus eſſet, diu multúmque cum ventis luctatus, poſt vnius penè menſis nauigationem terram hanc in conſpectu habuit, continuatâque ſecundùm littus multorum dierum nauigatione, cum continentem eſſe deprehendiſſet, primus mortalium ad hanc terram delatus, portum cui ab egregio ſitu, tutâque ſtatione Securo nomen impoſitum, ſubijt: erectóque glorioſæ Crucis ſigno, regionem

Sanctæ Crucis Regio.

Sanctæ Crucis nomine inſigniuit; quod nomẽ aliquãdiu retinuit, donec prophanũ vulgus à ligno tinctorio, ſuperindidit Braſiliæ nomẽ. Sed Capralis, Gaſparum

Americus Vespuccius.

Leuium in Lusitaniam ablegauit, vt regem noui climatis inuenti, certiorem faceret; ipse nihil intermisso cursu Calecutū contendit. Emanuel Lusitaniæ Rex, Americo Vespuccio Florentino negotium dedit, vt accuratius explorato huius terræ situ, fretum aliquod peruium quæreret, quod compendio ad Moluccas duceret. Americus itaque nauigatione ad occidentem institutâ, post sexaginta septem dierum iactationem, anno à partu virginis millesimo, quingentesimo primo, Sancti Augustini promontorium tenuit, insequēdóque cursum institutū, ad Platæ vsque fluminis ostium delatus, totum huius regionis orientalem tractum detexit, retinuitque vniuersa regio Americæ nomen, sed huic terræ vsu vulgi sequentibus temporibus à ligno tinctorio, vt dixi, Brasiliæ nomen superinditum.

Brasiliæ descriptio.

Regio (vt ipse Americus in suis relationibus testatur) imprimis amœna est, perpetuâ cœli clementiâ, lenium marinorum ventorum flatibus, nebulas, nocturnósque vapores, tempestiuè desijcientibus: quæ salubris cœli temperies incolarum corpora sana, robusta, & vegeta efficit, & ad vltimam vsque senectutem prouehit. Terra ipsa secundùm littus maris quàm longissimè extenditur, interiùs in colles assurgens, fœlix præpinguibus glebis, & irriguo solo, erumpentibus ex circumiectis vndique collibus, numerosâ fluuiorum fontiúmque multitudine. Saccari cumprimis ferax, varia insuper aliorum fructuum genera profert; vino tamen & frumento carent, satiuâ radice

Braſilianorum potus.

radice victitãtes, vini penuriam artificiali liquore ſarciunt, quem tepidum hauriunt, præcipuúmque mulierum officium, quo maritorum amorem demerentur, in tepidatione huius potus conſiſtit. Animalium peregrinorum hîc quoque ingens copia, canes tamen, aut equos, ante Chriſtianorum aduentum neque viderant, neque nouerant: memoriæque proditum eſt, Gallum equo, quem ſecundâ ſuâ nauigatione aduexerat, inſidentem, à Toupinambaultijs Gallorum fœderatis, procul conſpectum, antequam internoſci poſſet, ſagittis confixum, quod exoticarum rerum ignari, exiſtimabant nouam belluam, aut dirum maris monſtrum, recenter ſeſe terris intuliſſe: nunc tamen comportatis eò ſegete atque palmitibus, vino ac frumento abundant, inuectáque pecorum equorúmque armenta, admirabili prouentu fœtificant. Incolæ ſubfuſci, ſiue ænei coloris, nudi omnes incedunt, faciem fiſſuris deturpant, quibus viridis marmoris genus inſerunt, totum corpus expilant, relicto in vertice tantum capillitio. Sed mulieres comas pectunt, & paſsis circumuolitantibúſque capillis gaudent, neque fiſſuris faciem fœdant. Gregatìm viuunt, Nomadum in morem. Domos oblongas, horreorum, aut inuerſarum catinarum inſtar habent, multarum familiarum capaces. Lectis penſilibus vtuntur, ſicuti paſsim per totam Americam aliæ quoque gentes, teſtaturque Veſpuccius ſuauiſsimè in bombycinis iſtis retinaculis aliquoties dormiuiſſe. In auroræ diluculo

Domus Braſilianorum.

& in ipſâ aurorâ ſurgunt, cibúmque expediunt, vnico interdiù conuiuio contenti, tempus deinde piſcatione, venatione, tripudijs, cantionibúſque, aut iteratis compotationibus extrahunt: potum ex radice quadam confectum, tepidum (contrario atque apud Europæos modo) genialiter hauriunt. Incolæ Canibales ſunt, varijs regionibus diſperſi, nominibúſque diſtincti. Nullâ deorum cognitione ducuntur, orientem tamen ſolem venerantur, & animarum immortalitatem credunt. Manè cum ſurgunt ex xylinis illis ſuis retinaculis, antequam cibum capiant, vnus ex familiæ aut horrei illius ſenioribus, magnis paſsibus inambulans, ſæpiúſque idem (propter mapalium longitudinem) repetens, amorem tantum coniugum, & aduerſus hoſtes, vindictæ cupidũ, fortémque ac tenacem animum concionabundus inculcat. Coniugij amorē perpetuus compotationis ardor (cuius præcipua cura fœminis demandata eſt) hoſtium cædem innata terris illis vindictæ cupiditas, fouet ac promouet: nam gens iræ vindictæque tenax, veterem ob inimicitiam in perpetuo motu eſt, vt parentum amicorúmque, olim ab hoſtibus captorum, ac deuoratorum, mortem vlciſcatur. Arma ſunt claua lignea, arcúſque, quibus plurimum valent, parmis exiguis ad excipiendas hoſtium ſagittas potius, quam corporis tuendi cauſâ vtuntur. Procedentes ad bellum cornibus, fiſtuliſque ex hoſtium deuoratorum oſsibus confectis, prælia cient, ad primũ hoſtium conſpectũ, feris vlulatibus, multiſque

Braſiliani Canibales ſunt.

Braſilianorum Arma.

Braſilianorum ad pugnã progreſſus.

multiſque hinc inde conuitijs res geritur, ingeminatóque clamore cornibus perſtrepunt, fiſtuliſque ſua fortia facta canunt, vibrantes hoſtium deuoratorum oſſa, increpando comminandóque conclamant, niſi inde ilicò faceſſant, ſeſe ignauiſsimos terrarũ mactaturos, aut captos genialibus conuiuijs reſeruaturos. Cum ad manus deuenitur cõminùs pugnãdo, cruentam exercent victoriam. Inimicorum occiſorũ capita horreorũ ſiue mapalium poſtibus affigunt, & tanquã auitæ fortitudinis monumenta oſtentant. Captos in prælio hoſtes multorum dierum curâ ſaginatos, mactant, diſſectáque ac ligneis cratibus toſta viſcera deuorant, non cibariorum penuriâ, ſed innatæ vindictæ ſtudio, quæ ne in victis quidem deponitur: nec captiuus hoc mortis genus refugit, ſed alacer, ſecurúſque ad mortem pergit, ſua fortia facta, numerúmque hoſtium à ſe occiſorum aut deuoratorum enumerans; In mortis articulo captiui contra percuſſores etiam facinoribus graſſantur, lapidúmque allatorum proiectione, multos circunſtantium lædunt: Sed præcipuum ſolatium, ſperata parentum, cognatorúmque vltio, quos confidunt hoſtium in poſterum capiendorum cæde, ſuam mortem expiaturos. In hanc ſpem mulieres viduæ liberos educant, perſuaſum habentes, maritorum manes inquietis ſedibus agitari, donec filius paternæ iniuriæ hæres, inimicorum ſanguine patris manibus parentarit. Nam hactenus animarum immortalitatẽ perſuaſam habent, exiſtimantes,

Captiuorum alacritas & fiducia.

bonos fortéſque, qui parentum manes vlti, plurimos occiderint aut deuorauerint, captíque qui belli fortunam animoſè tulerint, moriendóque hoſtibus inſultarint, in Orientis partibus, in quibuſdam voluptatis campis verſari: contrà ignauorum animas in occidẽte, infauſtas ſedes habituras. Hactenus belluis propiores, gregatim vixêre per tuguria diſperſi, donec Euãgelicæ lucis gratiâ illuceſcente, in pagos & oppida contributi, legibus regi cœpêre. Coloniæ maritimis in locis, diuerſæ deductæ ſunt, inter quas Tamaraca, Pernambucum, Illeos, portus ſecurus, Sancti Vincentij, Sancti Saluatoris, & aliæ multæ. Præcipuus in huius gentis conuerſione, & cicuratione, Patrum Societatis labor enituit, qui perpetuo & nuſquam intermiſſo ſtudio vagam & efferam gentem, ad meliorem vitæ rationem perduxêre, antiquatiſque feralibus patriæ conſuetudinibus, fœdíſque epulis, veri Dei cultum, quàm latiſsimè propagauêre.

PERVVIA

PERVVIA.

PERVVIAM nonnulli ab Isthmo Darienis, ad vsque Chilienses terras extendunt: sed hæc effusa, & nimium generalis designatio, à nostro instituto aliena est: non enim quicquid Ingarum superbo impotentíque dominatui aliquando patuit, hac tabulâ comprehendere visum est, sed descriptionem nostram ab æquinoctij lineâ incipiendo, Austrum versùs producemus. Prouincia à portu fluuióque eiusdem nominis, duobus gradibus vltra æquatorem, Peruuiæ nomen tulit. Septentrionale latus Popeanis terris, & continente Indicâ clauditur, sub ipso æquinoctij circulo, Austrum Chilienses disterminant, in oriente Plata Brasiliâque prouinciæ amplissimæ, occidentis latus pacifici maris vndis abluitur. Quà in littus, ad meridiem atque Occidentem obuertitur, plana & æquior est regio, quum verò in interiora longius abscedit, in altos excrescit montes, qui latissimè expansis cornibus, perpetuis iugis, per Collaones, Charchantes, & Chilienses, in Magellanicum tandem æquor feruntur, extenuatísque pelago littoribus extremum promõtorium è regione Australis terræ, rostri instar extrudunt. Terra, quæ sublimibus imminentium montium verticibus subijcitur, suffocantis sabuli oppressu, & horridâ frequentissimarum solitudinum vastitate informis & effœta, vix indigenis sustinendis par est, quum præter agrorũ sterilita-

Peruuia termini.

ſterilitatem, iuſto fontium, lacuúmque ſubſidio deſtituatur. Sed ad non mediocre leuamen humanæ neceſſitatis, lætiores in planis ſuccedunt valles, limpidis fluuijs frequentes, hi à præcelſis montium rupibus delapſi, tantâ vi feruntur, vt omnem virorum, equorúmque tranſitum reſpuant: ijdem brumalibus ferè temporibus luxuriantes, adiacentes agros, ad frugum refocillationem, vtili inũdatione irrigant, atque perfundunt. Quapropter indigenæ, vt reliquæ ſterilitatis detrimenta ſarciant, magnâ induſtriâ, vicinos amnium ripis agros exercent, qui perpetuis ſingulorum annorum ſatiuis reſtibiles, tantâ fœlicitate ſata excipiunt, vt triticum, ſiliginem, & quodcúmque frumenti genus, ſine multo arandi, occandíque labore, reddant. Ex montibus porrò profuſi amnes, quindecim, aut viginti, vt plurimum ſeptem aut octo leucarum à ſeinuicem diſtantiâ, in mare decurrunt, ſeſéque ſuper littora vſque adeò profundunt, vt omnem proficiſcẽtibus viam intercludant, niſi tignis, retibuſue, quæ in eum vſum cucurbitis, aut eius generis tomento, ſuffarta habent, tranſmittantur. hæc accola, aquis innatans, fune attrahit, atque alter conto protrudit: hoc modo incumbentem viatorem traducunt. Porrò Peruuini tribus potiſsimum gentibus diſtinguuntur, quarum ſingulæ plures ſub ſe populos, nominum varietate diſtinctos habent; plurimúmque inter ſe moribus differunt, diuerſis linguis diſcreti, frequenter inter ſe bella gerunt, aut depugnant, veterem ob irã. Veſtitus

omnibus

omnibus ferè idem, fœminæ laneâ veſte ad talos vſque propendente, mares induſiolo ad ſuras vſque, ſuperiecto pallio, vtebantur. Vario tamen capitum tegmine mirificè delectantur, eoque ſolo agnoſcuntur, & diſcerni poſſunt: nam ſinguli pro vſitato patriæ more faſciolis ſimplicibus, tornatilibúſque, aut verſicoloribus vtuntur. Peruuini mediocris ſtaturæ ſunt, tantóque breuioris, quanto æquinoctiali propius ſuccedunt. Indorum tamen cabalâ relatum eſt, apud promontorium Sanctæ Helenæ, gigantum immanium ſedem fuiſſe, qui quatuor virorum longitudinem æquarent aut ſuperarent, quorum ſuperbia dijs ingrata, hominibus exitioſa erat. Tantæ námque erant crudelitatis vt balenarum marinarúmque belluarum prædâ nondum ſatiati, triginta accolas raptos, infandis faucibus deuorarent. Horum ſimulachra apud Portum Veterem, ab Hiſpanis conſpecta ſunt. Indigenæ verò memoriam eorundem anniuerſarijs feſtis recolunt, & horrenda de eorum interitu comemorant: veniſſe cœlitus iuuenem, ſolis inſtar rutilantem, qui feroces proſequutus gigantes, inque eos, ignes & flammas eiaculatus (quæ ipſas penetrarint rupes) in cauâ valle omnes internecione deleuit. Iohannes Holuius, Portus Veteris præfectus, hiſce rebus auditis, cum admirabundus eo in loco fodi curaſſet, tãtæ magnitudinis coſtæ erutæ perhibentur, vt balenarum potius quam hominũ videri potuiſſent, niſi ſimul erutæ

Gigantes olim in Peruuiâ.

caluariæ, humani corporis oſſa fuiſſe fidem feciſſent. Haud à vero alienum eſt, immaniſsimos crudeliſsimóſque tyrãnos, peruerſæ etiamnum Veneris ſcelere infectos, diuinâ irâ flagrante pari cum Sodomâ & Gomorrâ excidio, è medio ſublatos fuiſſe. Sed naturalem incolarum ſimplicitatem facilè mireris, quando ridiculas nobis negotiationes exercentes, vix inexhauſtas ſuas auri, argentíque gazas intelligebant, aut capiebant. gens alioqui per ſeſe inhumana, leuis, ingratáque, quæ nullâ honoris, aut ignominiæ cognitione ducitur, morum abſurditate inſignis: iam olim & carnibus humanis veſci, nullóque diſcrimine conſanguineis, extraneíſque iungi, matres ſororéſque inceſtis nuptijs copulare aſſueuerat. Caſtella locis altis, atque eminentibus muniebant, vnde leui de cauſâ inimicitias ciebant, capitaléſque exercendo, bella ducebant, captiuóſque iure belli mactabant, fœdámque in ventris ingluuiem mittebant. Arma illis erant, enſes, haſtile præpilatum, clauus ferreus, ſecuris aurea, aut argentea, funda, aliáque telorum genera. His libertatem ſuam multis ſæculis tutabantur, donec ab Titicacâ ſeu potius Intiticacâ lacu, Ingæ numeroſo exercitu Cuſconem occuparunt, duce Ingâ Zaphali, qui Cuſconicâ in vrbe, fixâ imperij ſede, deuictis incolis, breui circumiectam prouinciam perdomuit. Ingarum inſtitutis, populus ad ciuiliorem viuendi modum traductus eſt. nam & veſtimentis, & calceis vti accolas docuerunt, rudibúſque iam tum animis,

immor-

immortalitatis opinionem iniecerunt. Inter hos longâ auorum serie succedens Gynacaua, longissimè propagatis imperij finibus, Quitonicum regnum, in prouinciam redêgit. Huius regis opus, memorabiles illæ viæ, quæ ad perpendiculum directæ, è Quitonico agro, Cuscum vsque perducebant, derasis altissimorum montium cacuminibus, aut profundissimarum valliũ clausis hiatibus. Via quæ mare propiùs ducit, ad singulorum dierum interualla, palatijs, horreísque distinguebatur, in quibus vestis, arma, cõmeatúsque reseruabantur, veniẽtésque Ingæ cum Palatino comitatu, vniuersóque exercitu, genialiter excipiebantur. Viæ latitudo viginti passus patebat, cuius latera perpetuo muro fossâque, aut intercurrentibus riuulis, muniebantur. Sunt qui sentiant præcedentium regum operâ, longo temporis interuallo hasce vias stratas, & communitas, à Gynacauâ tantùm refectas fuisse: quod à vero non abhorret; nam cum trochleis cæterísque fabrilibus ac mechanicis instrumentis destituerẽtur, magno labore muro aggerenda erat terra, indè lapides in murum prouoluendi, excrescentéque operis altitudine, maiorem in modum promouendus, eleuandúsque erat agger. Viæ istæ ad lineam directæ, neque collibus, neque montibus lacubúsque, aut stagnis vllis impediebantur: Sed Pizarricis Almagricisque tumultibus, multis in locis intercisæ, libidine nocendi, aut mutuo metu. Habitatur prouincia magnâ vbique incolentium frequentiâ,

Memorabiles Peruuianis regni viæ.

Maritimæ regionis Coloniæ

vltra Hiſpanorum Colonias, quarum quinque in maritimâ ſiue planâ regione numerantur. Portus vetus, Sancti Michaëlis, Fanum Trugillum, Regum ciuitas, & Arequipa. Sed montana regio vrbium frequentiâ, hominum cultu, & ſoli aëriſque fœlicitate maritimæ præſtare creditur, regúmque peculiari ſede & procerum habitatione coli, frequentaríque conſueuit. Nam præter vberrimam frugum copiam, pluuijs iuuatur, & puteorum commoditate gaudet.

Montanæ regionis Coloniæ.

Infinitis quoque accolarum vicis, & Hiſpanorum quinque colonijs, celebratur: quarum prima æquatori proxima, Quito, hinc Leuantum, Guanuco, & Guamanga, alijs Sancti Iohannis de victoriâ. Harum omnium regina eſt Cuſco, hominum cultu, fodinarúmque opulentiâ cæteris omnibus ſuperior, quæ iam indè ab antiquis temporibus, magno procerum concurſu celebrata, totius aulæ & antiquorum regum domicilium erat; adeóque ſola inter omnes Peruanas prouincias, ante Hiſpanorum aduentum, vrbis formam faciémque habebat. Mediâ vrbe ſtat arx quadrata, ingenti lapidum mole conſpicua: quorum copia quantumuis vicinis ex montibus ſuppetebat, ijs tamen trahendis vehendiſque, cum iumenta deeſſent, magno & incredibili indigenarum ſudore in vnum locum tracti aut ijs ſuccollantibus comportati ſunt. Ager & frugum vbertate, aurearúmque fodinarum (quarum ingens illic eſt numerus) fœlicitate gratioſus, à cœli aëriſque temperie mirificè commendatur.

Cuſco omnium Peruuianarum ciuitatum præcipua.

Cuſcones

Cuscones peculiari linguâ vtuntur, quæ post Gynaçauæ victoriam, cunctis sub vnam potestatem redactis, aulica & præcipua haberi cœpit, eâque proceres vtebantur, & ius dicebatur. Vltra Cusconem est Intiticaca lacus, quem rapidissimus amnis, aquarum in magnum sese spatium effundentium abundantiâ efficit, deinde velut intolerabili onere solutus, in pristinas aluei sui angustias rediens, iterúmque velut ante illabentium amnium mole increscens, in alterum, sed minorem lacum prorumpit, laxatúsque tantæ molis incubitu, obscuro exitu euanescit, in occultos, vt credi par est, specus subsidens, aluei absorpti subterraneo cuniculo, in pelagus transmissus. Vlterius Collaones & Charchantes habitant, fodinis & fontibus argentei fluuij, quem Platam vocant, nobiles. Plata, siue Argyropolis, Hispanorum est colonia, non tam ciuium copiâ, quàm incredibili opulentiâ celebris. Sed omnium præcedētium fodinarum famam superauit Potosiacarum venarum vbertas, quæ adeò breui tempore inclaruêre, vt multis alijs destitutis, ad has magno fossorum numero decursum sit. Peruani quantumuis nullâ veri Dei cognitione ducerentur, de hominis tamen creatione, de diluuio, & vltimo terræ excidio, opiniones quantumuis ridiculas commemorabant: sed iam Dei benignitate, euangelij gratiâ donati, eadem nobiscum sentiunt, & sub potentissimi Philippi Hispaniarum regis dominio ac potestate, fœliciter conquiescunt, vt absonum mihi

Intiticaca lacus.

Equi Peruanis ante Christianorum aduentum incogniti.

videatur, aliquid de illorum vetustis erroribus, sacrificijsque referre. Illud magis memorabile est; quod in tantâ omnis generis animantiũ multitudine, per vniuersum nouum orbem, ante Hispanorum aduentũ, equorum vsus, imò forma, Occidentalibus fuerit incognita. Horum defectum, ouium copiâ natura suppleuit, quæ camelis perquàm similes, præter torosi pectoris strumam, equorum magnitudinem adæquant, sed ad bellum viribus inutiles: virum tamen in terga sublatum, per aliquot passuum millia vehũt, sed si fessæ vrgeantur, insidentes, ore conuerso, fœdo odore halitúque conspurcant, quod si sarcinis onustæ grauentur, in terram proiectæ, nullâ verberum vehementiâ propelli possunt, nisi clitellis exonerentur. Harum ouium inequitationibus, furtum Otabalicum admissum est, cuius meminit Petrus Cieça. cap. 39.

Oues Peruanorum.

In Peruuiâ fodinarum aurearum abundantia.

Vltra aliarum omnium rerum abundantiam, aurearum argentearúmque fodinarum totâ passim Peruuiâ ingens est copia, neque vlla penè colonia, quin auri venis splendescat. Et præter fodinarum incredibilem multitudinem, flumina hîc quoque aurifera, quæ grumis arenisque rutilantibus, aureo profluxu decurrere videntur, teste Apollonio. Fert & cinnamomũ, in regione Sumacide extat arbor, lauri frondibus perquàm similis, fructus baccæ sunt, in folliculis tenui corticum circuitu conclusæ, eæ cum folijs ac radice, arboris cinnamomi odorem, saporem, substantiamque habent, sed his longè præstantius cinnamomum

Cinnamomifera regio.

præbent

præbent eorundem folliculorum cortices circunductæ. harum arborum magna hîc paſsim creſcit copia ſylueſtribus in locis, ſolo terræ aëriſque adiumento ſuſtẽtata, præſtantiores tamen habentur arbores, quæ peculiari curâ in hortis enutriuntur. Garcias ab Horto libro primo capite 15. Simplicium apud Indos naſcẽtium, negat cinnamomiferam arborem in Americâ reperiri: ſed aliam ſui generis eſſe teſtatur. Cinnamomiferæ huius regionis tractum, Conſaluus Pizarrus, multis conflictatus ærumnis detexit. Cuius expeditionis occaſione totius maragnoni curſus, ociſsimè ab ipſis fontibus cognitus patuit. Is in Quitonicis Cuſconiciſque montibus ortus, multis effectis meandris rapidiſsimo curſu in mare defertur, tantâ incumbentium ruentiúmque aquarum mole, vt per quadraginta amplius paſſuum millia, ſuperatâ maris ſalſedine, dulces latices præternauigantes experiantur. Pizarrus cum relictâ Cocâ, barbarorum municipio, ad ingentem hunc fluuium, multis difficultatibus penè expugnatus perueniſſet, vt vtrâque amnis ripâ liberè vti poſſet, nauigium magnâ induſtriâ infinitóque ac penè incredibili labore conſtruxit, quo cum aliquamdiu vſus eſſet, Franciſcum Orellanum naui ad expediendos commeatus præmiſit, deſignato loco vbi ſeſe præſtolari vellet. Sed Orellanus à Conſaluo digreſſus, ſiue rapidiſsimi fluuij impetu abreptus, ſiue æmulus, & noui decoris auidus, incredibili celeritate, ad immenſi huius amnis oſtium, quod ſeptentrionem verſus

Franciſcus Orellanus.

versùs influit delatus est, velísque, nusquam exspectato Consaluo socijsque, in Hispaniam contendit, huius prouinciæ præfecturam deposcens, Amazones, multáque alia affingens, vt voti compos præfecturam auferret. Orellani fluminis ostium quidam multis terrarum spatijs, à Maragnoni ostio abesse volunt: sed nouissimis nauigationibus compertum est, vtrumque fluuium ad Picoræ confluentem coire, iunctósque multis effectis insulis, in mare decurrere, quod non abs re hîc monere visum, & priorem opinionẽ exempli causâ, primâ tabulâ exhibuimus. Maragnoni

Thus Maragnonum.

Orellaníque ripa, thuriferis arboribus consita, thus profert quod à loco Maragnonũ passim vocatur. In hac prouinciâ ciuilibus Hispanorum armis in mutuam perniciem sæuitum est, quæ prouinciam multis in locis deformarunt, & Indianorum ingentem numerum absumpserunt. Sed hæc ab alijs latius.

CASTI-

CASTILIA NOVA, SIVE AVRIFERA.

BRASILIÆ, Peruuianíſque terris obijcitur Indicæ continentis vaſta, & latè patens regio, plurimis diuerſiſsimíſque regnis, ac populis habitata: Nam & Vrabam, Beraguam, Darienem, Popeianam, Cartagenam, Sanctam Martham, Beneſuelam, & quas ſequenti tabulâ exhibemus, Andaluſiam nouam, Pariam, Cumanam, & Cubaguam vnionum piſcatione diuitem continet. Meridiei tractus Braſiliæ, Peruaníſque regnis cohæret, à tribus reliquis partibus, Oceani vndis pulſatur, & quà ſeptentrionem verſùs inclinata prominet, ex aduerſo Cubæ Hiſpaniolæ, & Boriquenæ littora reſpicit: dehinc ſenſim extenuatis littoribus, circa occidentis latus in arctum cogitur tellus, exiguóque adeò concluditur Iſthmo, vt ambo penè inter ſe committantur maria, perruptíſque naturæ catarractis, pacifici maris vndis Septentrio miſceri velle videatur. Tota Iſthmi latitudo octodecim aut ad ſummũ viginti paſſuum millia patet, ſed erumpentibus vndique fluminibus, multis in locis laciniata terra, Iſthmum magis coarctat, ſic vt fontes Chagri fluminis, quatuor tantum millibus à mari abſint. Huius bimaris Iſthmi anguſtiæ Mexicanum regnum, Nicaraguam, & Iucatanas terras, aliáſque ſeptentrionalis Americæ regiones, auſtralibus prouincijs

Indicæ continentis Iſthmus

vniunt, atque coniungunt. Iſthmi huius fauces obtinent Panama, & Nominis Dei ciuitas, quarum vtraque, orientis & occidentis opes, Europæis vtili commercio tranſmittit. Chriſtophorus Columbus tertiâ ſuâ nauigatione, Indiæ continentem primus mortalium attigit: Dehinc funeſtis Hoiedæ & Niqueſæ calamitatibus, ac Darienſium diſcordijs infamis, ſcena miſeriæ humanæ videri potuit. Regionem auri venâ diuitem eſſe, Columbi, & aliorum multorum relationibus conſtat, neque fodinis tantum vtilem, ſed fluuijs aureas arenas, grumóſque voluentibus abundantem, parum alioqui fertilis, licet maizium quibuſdam in locis proferat. Olim nudi incedebant, mulieres veſte lineâ ad genua vſque prominente tegebantur. Domus erant perquàm amplæ, vt interdum in vno vico, duæ aut tres tantum manſiones reperirentur CC, aut CCC. hominum capaces. Gens bellicoſa, arma illis arcus, ſagittæ, & lanceæ, ſagittas veneno inficiunt, lethaliáque vulnera ingerunt. Supra modum crudeles, non tantum inimicos bello perſequuntur, & capiunt, captóſque fœdis menſis deuorant, ſed ſtolidæ vindictæ cupiditate amentes, captiuas in ſpem prolis matrimonio iungunt, captiuíſque, quos ad geniales dapes ſaginant, ſororũ affiniúmque puellarum coniunctionem indulgent, vt prognatos ex tali copulâ liberos, tanquam hoſtium ſuorum viſcera, cum lubet diſcerpant ac deuorent. Dei cognitionem nullam penitus habebant, de animæ verò mortalitate ac im-

Fatuum vindictæ ſtudium.

ac immortalitate, non idem omnes sentiebant: nam quidam omnia continuo naturæ ordine vicissim nasci ac interire, vitæque finem animæ quoque interitum statuebant: alijs persuasum erat, animas post mortem deferri ad certum constitutum locum, vbi suauiter degerent, continuâque ludendi, edendîque voluptate tenerentur. In vniuersum tamen gens supra modum procurandis sepulturis dedita, aurum ac gemmas, plumas versicolores, ac alia quoque preciosiora cum defuncto recondebat. Quibus verò animæ immortalitas persuasa erat, etiam panem, & potum, & vestes addebant. Sed iam euangelicæ lucis gratiâ, & antiqua crudelitas, & incredulitas deferbuit, euangeliúmque Catholicorum Regum piâ curâ, illis in partibus per Antistites & sacerdotes magno cum fructu propagatur, erectis passim ecclesijs & Archiepiscopatibus. Vraba iussu Ferdinãdi regis, Castiliæ aureæ siue auriferæ nomen tulit, limites eius à Panamâ Antiochiam vsque pertingunt, & vltra. Regio vasta, multis fluminibus, multóque auro abundat: sed perpetuis pluuijs fœda, & insalubris. Sequitur Popeiana prouincia, in meridie ad Peruuiæ vsque fines excurrens, in Septentrione fluuio Sanctæ Marthæ finitur. Sanctæ Marthæ prouinciam Rodericus Vastidas, anno M.CCCCC.XXIIII. detexit. Secundum hanc Benesuelæ regnum; vtraque prouincia multâ auri venâ diues. Smaragdorum queîs nihil viridius vident oculi, hic quoque prouentus.

Castilia aurifera.

Popeiana.

Smaragdorum sectura.

Doctor Gonsales Ximenius aduerso flumine mediterranea penetrans, primus in notitiam Smaragdorũ deductus, cum ex locis mediterraneis, æquatori vicinis adferri didicisset, continuatâ aduersi fluminis nauigatione, ad Bogoti regnũ deuenit, à quo, edoctus fodinas hasce vlterius inquirendas, terrestri itinere, ad Smaragdorum rupem deductus est, tulitque mille octingentos ingentes Smaragdos: Cuius detectionis famâ, ingentes diuitias & nominis claritatem sibi conciliauit. Postmodùm in multis Peruuiæ alijsque locis æquatori vicinis, passim Smaragdorum sectura frequẽtata est, honor tamen eius rei penes inuentorem Ximenium manet. Miraculo est arbor huius continentis, Punicâ arbore maior, ex quâ factâ incisione, laudatissimum balsamum desudat, tanto laudatius, quod non decoctionibus, sicuti in Hispaniâ nouâ, sed incisionibus naturali arboris defluxu colligatur, deficientibúsque AEgypti septis, in occidentalibus partibus enatum inueniri haud temerè miramur. Adeò vt si Monardo Hispalensi medico credimus, etiam si nihil aliud in Occidentem nauigationes nobis attulissent, non inutilis fuisset Hispanorum labor, quum Balsamum hoc AEgyptiaco balsamo nõ sit inferius, si mirabiles eius effectus & vtilitates consideremus, quando ad ea omnia ad quæ AEgyptiacum olim adhibebatur, Indicum hoc balsamum sit efficax, vt idem author libro 3. simplicium medicamentorum ex Indiâ allatorum testatur.

Balsamum Indiæ Occidentalis.

PARIA

PARIA ET CVBAGVA.

TOTVM hoc Cumanæ Pariæ & Cubaguæ littus, à Christophoro Columbo detectum & perlustratum, vnionum margaritarúmque piscatione perquàm celebre est. Cubagua Orientis lateri adiacet, nullo frugum prouentu beata, lignorum & aquæ dulcis cumprimis penuriâ premitur, ligna ex *Cubagua.* Margaritâ insulâ, aquam ex Cumanæ regionis ostijs petunt. In Pariâ passim ingentia coccinei siue brasilici ligni nemora lucúsque: arbores ipsæ in non credibilem altitudinem excrescunt: fama est plerásque vix sedecim virorum brachijs concludi aut complecti posse. Gignit hæc regio & cassiam fistulam. Hisce in partibus reperitur monstrosum illud animal quod vulpino rostro cætera simiam ferè refert, ac si quando aliò proles transferat, vtero exteriori in modum crumenæ inuolutas defert. Domos habent ligneas palmarum folijs contectas. Rebus familiaribus intentæ mulieres, agriculturam exercent. Viri arma tractant, aut venationibus indulgent. Statis anni temporibus totum hoc Cubaguæ & Pariæ littus rubrescere autumant, quod florentium generantiúmque ostrearum signum esse volunt. Sequitur Pariæ, Cumanæ, & *Paria Cumana Maracapana.* Maracapanæ ora. Pariæ littus tantâ gratissimorum odorum suauitate fragrat, vt renascentis veris patria iure censeri possit. Cumanæ Pariæque regionis incolæ,

ebrietatibus tripudijſque ſupra modum dediti, olim nudi incedebant: animæ immortalitatem credebant, eaſque poſt obitum ad viridantes ſecretóſque elyſios campos deferri ſentiebant, vbi genio indulgeant, continuiſque compotationibus atque tripudijs tempus traducant: quinimo animas vocantes reſpondentéſque ſeſe audire perſuaſum habebant, ſi quando in cauis vallium penetralibus Echus vocem percipiant: ſed quàm verè Echo aëris & linguæ filia verba aliena inſequitur, vocémque ſine mente gerit, tam à vero Cumanorum abeſt ſententia. Ad meridiem tendentibus occurrit Andaluſia noua, Bogoti regno vicina, & Smaragdorum prouentu nobilis. Carybana deinde Carybum anthropophagorum patria originaria, vnde tanquam ex equo Troiano, per vniuerſum occidentem inſuláſque vicinas, certiſsima humani generis peſtis inundauit. Efferum & ſanguinariũ hoc hominum genus, nullis commercijs nullíſue blanditijs allici aut demereri vnquam potuit, ſed innatâ crudelitate conſtanter humani ſeſe generis hoſtes ferunt & profitentur, multâ humani ſanguinis ſiti, fœdíſque dapibus, quas auidè appetunt & in ventris ingluuiem demittunt, infames. Quæ lues vniuerſum occidentem peruagata, ingentem illis populis terrorem intulit, tantúmque crudelitatis opinione valuerunt, vt cẽtum Indiani viſis decem Carybibus, extemplò fugâ ſibi conſulerent. In occidentali limite huius tabulæ, conſpicitur Curiana, vbi in commercijs exploratorij

Andaluſia Noua.

Carybes.

Curiana regio.

ſiue lydij lapidis, ac ſtateræ ponderúmque auri vſum, Hiſpani magnâ cum admiratione inuenerunt. Curianæ Pariæque littora multis vndique inſulis cinguntur, & ſeptentrionem reſpiciētibus Antillarum inſularum Archipelagus occurrit, inter quas Dominica, Matitina, Guadalupa & aliæ vicinæ. Ab hoc tractu ad Occidentem proſpicientibus Borichenæ, ſiue Sancti Ioannis inſula apparet, vulgo à portu diuite, propter diuitem auri venam, quam inexhauſtis profert generoſa metallis. Inſula in longitudine porrigitur ad quinquaginta penè milliaria, in latum patet duodecim aut ſeptendecim, maxima latitudo octodecim penè miliaria germanica comprehendit. In inſulæ meditullio montem eſſe autumant, ex cuius radicibus totius inſulæ flumina ſcaturiunt. Cairabonus fluuiorum maximus, ad ſeptentrionem decurrit, cúmque omnes aureis glareis areniſque fluant, ſeptentrionale tamen latus generoſioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuoſior, frugibúſque beatior, maiziū cæteráque neceſſaria vitæ producit. Columbus ſecundâ ſuâ nauigatione hanc inſulam detexit; ſed Iohannes Pontius Legionenſis pacificatâ prouinciâ inſulanos domuit, & Caparram in Septentrionali parte ædificauit, ſed relictâ Caparrâ propter ingentem aëris inſalubritatem, conuerſâ ad occidentem habitatione, Guanica, iuxta ingentem inſulæ ſinum in fronte occidentis, habitari cœpit, anno à nato Chriſto M.CCCCC.X. ſed propter inſectorum mole-

Inſula S. Iohānis à portu diuite.

moleſtiam, citò quoque deſerta, & monſtrante Sotto Maiore, Aguadam Coloniam deduxerunt. Anno M.D.XI. Borichinienſes rebellarunt, vocatíſque in auxilium Carybibus multos Hiſpanorum obtruncarunt, ſed mox victi & in ordinem redacti quieuêre. Hoc tumultu memoriæ proditum eſt, Berezillum canem ſtipendia meruiſſe, multóſque inſularium dilaceraſſe.

Berezillus canis ſtipendiarium.

HISPA-

HISPANIOLA.

HISPANIOLA prouinciarum totius occidui orbis antiquissima, Cancri tropicum inter & æquinoctialem circulum sita, ab oriente ad occidentem in longum porrigitur. Oriens clauditur longo insularum agmine, ab occidente Iamaicam & Cubam respicit: quà in latum protenditur ad septentriones aut Austrum inclinat. Septentrionis latus ad Cancri tropicum fertur; à meridie quantumuis longo satis interuallo, occurrit continens terra Auriferæ siue Nouæ Castiliæ. Hanc insulam primâ nauigatione Christophorus Columbus detexit, anno reparatæ salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, habitatoribúsque frequentem inuênit. A barbaris Hâitti dicebatur, propter montium asperitatem, interdũ etiam Quisqueia & Cipangi, à primis occupatoribus vocata est. Hos barbarorum Cabalicæ memoriæ ex Matitinâ Insulâ, quam alij S. Crucis terram vocant, venisse memorant. Nam cum ciuilibus factionibus inter se dissiderent, & vna pars acri prælio attrita esset, victi relictâ victoribus auitâ insulâ, cum liberis & coniugibus nouas quærẽtes sedes, ad exiguam insulam in fluuij ostio delati, gaudentes in terram exiliêre; egressíque cum maiorem ripam detexissent, admirantes terræ illius amplitudinem, Quisqueiam patriâ linguâ nuncupauêre, propterea quod illam totius vniuersi, aut totũ,

Hispaniolæ detectio.

Origo primorum habitatorum.

Nominis ratio.

aut partem maximam reputarent, cúmque progreſſi, ingentium aſperrimorúmque montium crepidines conſpexiſſent, Hâitti, hoc eſt, aſperam dixêre. Cipangi quoque nomen poſtea tulit, à ſimilitudine montium quos in patriâ habuerant, quorum deſiderio totam inſulam Hâitti nomine ſignarunt: eoque effectum eſt, vt Columbus primâ ſuâ nauigatione cum Cipangi & Cibai mentionem audiſſet, ad Zipangri orientis inſulam ſe delatum putaret. Accidit hæc trāſmigratio vltra centum annos ante Columbi aduentum. Sed Columbus diminutiuo Hiſpaniolæ nomine illam inſigniuit, diſsimili prorſus ratione ac barbari, qui ex Paruâ Matitinâ in ingentem hanc terrā commigrantes, propter amœnitatem & amplitudinem Quiſqueiam vocitarant, quaſi parua foret præ Hiſpaniâ, ex quâ ipſe nauibus aduectus erat. Exigua terræ diſtantia, ab æquinoctij circulo efficit, vt exigua illic toto anno dierum noctiúmque ſit diuerſitas. Cum cancrum ſol percurrit, continuus penè lucis vſus, mira illic aëris temperies, quando neque calor immenſus, neque frigus immodicum, quantumuis in quibuſdam montoſis partibus, vbi altiſsimarum rupium moles conſpiciuntur, frigora intentiora ſentiantur. Toto anno arboribus hic ſuus ſtat honos, neque defluunt folia, niſi noua ſubnaſcantur, frutices, herbæ & legumina, quæ ex Hiſpaniâ huc importantur, mirâ fertilitate luxuriant, breuíque temporis ſpatio adoleſcunt. Frumentum in locis montanis frigidioribúſque

melius

Inſulæ diuiſio per flumina.

melius prouenire, experientia docuit. Regio eſt portuoſa, & multis fluuijs irrigua; præcipuam tamen & amœnitatem & commoditatem inhabitantibus præſtant quatuor ingentia flumina, quæ in ipſo inſulæ vmbilico, delapſa ex altiſsimorum montium iugis, in diuerſiſsimas mundi partes abeunt: Iuna ad orientem, ad occidentem decurrit Attibunicus, Iacchus ſeptentrionalibus, Nâibus meridionalibus aquis miſcetur, ſic vt quadripartitò inſula diuidatur. Sed quo tempore Columbus primùm eo delatus eſt, quinque potentiſsimi reguli ſiue Cacici, quibus minores parebant, inſulam obtinebant. Orientalem inſulæ partem tenebat Caiagoia, mediam inſulæ planitiem Guarionexus occupabat, Occidentalem partem & Xaraguã Beheccius regulus obtinebat, Guacanarillus Borealis partis dominus erat. Septẽtrionalia hæc littora Chriſtophorus Columbus primâ ſuâ nauigatione detexit, ictóque cum Guacanarillo fœdere arcẽ erexit, præſidióque XXXVIII. virorum cõmuniuit. Reliqua montana occupabat Caonabus, regulorum omnium potẽtiſsimus. Inde prouincia in quinque partes aut præfecturas à quibuſdam diuidi cœpit, harum partium prima, quæ orientalem inſulæ partem reſpicit, Caizimu, id eſt principiũ, vocatur, cuius fines à primâ & vltimâ orientis fronte, ad Ozamam vſque fluuium, in cuius ripâ Sancti Dominici ciuitas exſtructa eſt, producuntur; in Septentrione Haitti montibus & Iunâ fluuio terminantur. Secunda in meditullio inſulæ, Huhabo

Inſulæ per præfecturas diuiſio

incolis dicitur. Tertia pars occidentem ſolem reſpicit, vocatúrque Quiſqueiorum linguâ, Caiabo ſiue Caihabo. In Septentrione Cibauijs montibus, & Iaccho flumine terminatur, & ad Naibæ vſque fluuij fontes excurrit. Bainoa ſeptentrionalia tenet, à Caiabo ad inſulæ vſque finem occidentem verſùs ſeſe extendens, reſiduum totius inſulæ Guacayarima, hoc eſt, finem, tanquam poſteriorem, & magis arctam ſeu ſtrictam inſulæ partem appellauêre. Sed hæc barbarica nomina nunc parum frequentantur, ſucceſſu temporis nouis ſubinde impoſitis aut vſitatis. Inter cætera huius inſulæ admiranda, in orientali parte editiſsimóque mõte conſpicitur ſpelunca, quingentis haud ampliùs paſsibus à mari diſtans, cuius introitus portam alicuius magni palatij refert, in hoc ſpecu per denſos ſubterraneóſque meatus, ingenti impetu flumina per quinque millium ſtadiorum ſpatium ferri audiuntur, tanto ruentium aquarum ſtrepitu, vt qui propius acceſſerit, ad tempus ſurdeſcat. Hæc aquarum confluentia in lacum ingentem concreſcit, in quo Charybdes Syrtéſque, vndarum breuibus infeſta loca. Eſt præterea in Bainoâ ingens lacus, Indi Hagueigabon, noſtri mare Caſpium vocant, is infinitis vndique fluuijs auctus, nuſquam tamẽ excurrit aut exoneratur, ſed cuniculo abſorbetur: haud vanis coniecturis creditur rupes haſce ſpongioſas, per ſubterraneos meatus maris aquam recipere, quod ibidẽ multitudo marinorũ piſcium inueniatur, & aqua maris ſalſugine infecta tota muriatica ſit.

Mare Caſpium.

ſit. Subterraneum hoc mare ventis agitatum, ſæpe multas Indianorum lintres ſiue canoas demergit. In huius lacus medio inſula Guarizanca conſpicitur, piſcationibus freques. Alij inſuper quantumuis minores in hac inſulâ ſunt ſalſi lacus, eſt quoque Maguanus lacus, præſtantiſsimis aquis nobilis. ſalis hic quoque ingens prouentus, nam & in montibus, inſtar criſtalli limpidi effoditur. Vltra ſupradictos lacus, ingens etiam fluuius in mare ſalſus decurrit; quantumuis dulcis aquæ infinitis riuulis fontibúſque auctus. Auriferam fuiſſe, iam inde à Columbi temporibus repetitæ nauigationes demonſtrant. Gonzales Mendocius totum orientale inſulæ latus præter ſeptentrionalia littora, auriferis fluminibus decurrere teſtatur. Fama eſt Cibauijs in montibus, tam vehementes luxuriantéſque auri venas prouenire, vt inſtar plantæ vineæque è terrâ prorumpant, aut excreſcant: quod in Hungaricis quoque fodinis, vſu veniſſe relatum, nemo miretur, quando haud ita dudum infanti ſeptenni in Sileſiâ aureum dentem natum, multorum teſtimonio conſtet. Incolæ naturâ ocioſi & deſides, victum ſine labore parabant, piſcationibus dediti, nudi incedebant. Rerum omnium vnum motorem inuiſibilem credebant, cætera erroribus inuoluebant: ſed diuinâ præueniente gratiâ, in euangelicæ veritatis lumine ſuauiter conquieſcunt. Procedente tempore ſacchariferis eò tranſlatis arundinibus, fabricatiſque molis terendis cannis, inſtitutiſque

Aurearum venarum vbertas.

Dens aureus Sileſij pueri.

officinis, ingens ſacchari prouẽtus, & ſecundum fodinas, præcipuus eſſe cœpit. Inſulæ caput, Sancti Dominici ciuitas, cuius occaſione tota inſula vulgariter Sancti Dominici nomen tulit. Illic regius ſenatus, & Archiepiſcopalis ſedès, quinque ſodalitijs ſiue monaſterijs celebris. De huius inſulæ ſitu, mirandíſque aut nouis, qui plura requirit, adeat Domini Petri Martyris decades Oceanicas, præcipuè decad. 1. lib. 3. & decad. 3. lib. 7. 8. & 9. Thomaſij Porchaccij librum de inſulis, & Gonzalis Mendoçæ Sinarum Hiſtoriam part. 2. lib. 3. cap. 3.

CVBA

CVBA ET IAMAICA.

CVBA ex maioribus occidentis inſulis, ab oriente ad Occidentem ſolem vergit haud ſecùs atque Hiſpaniola, cui ab oriẽte contigua eſt. Occidens Iucatanas terras, Mexicanum, & Guaſtacanum fretum deſpectat. Septentrio cancri tropicum contingit. Meridies Iamaicam ac indè terram firmam Indicam, quantumuis longo ſatis interuallo, reſpicit. In longitudine maior eſt Hiſpaniolâ, latitudo non reſpondet, ſed tamen quà maxima eſt, Hiſpaniolæ latitudinem penè æquat. In inſulæ circuitu multi paſsim ſcopuli nauigantibus formidabiles cernuntur: nam à Septentrione ingens Carybdis vrget, aquarũ incertis vorticibus metuenda, & Auſtrale latus quà Iamaicam aut Iucatanum littus ſpectat Iardinorum ſcopulis infeſtatur. Columbus hanc inſulam ſecundâ ſuâ nauigatione, Iohannam nominauit, ſed ab incolis Cubam vocari intellexit: poſtea iuſſu regis Ferdinandi (cuius auſpicijs detecta erat) Ferdinandinæ nomen tulit. Sunt qui A. & O. vocatam dicant, ſed hoc nuſquam deprehendi: Portui ſanè à Columbo huiuſcemodi nomen inditum, teſtantur genuini illius temporis ſcriptores. Regio montibus aſpera, & ſyluis horrida, ſed fluminibus irrigua, dulcibus ſalſiſque ſtagnis frequens, vnde hîc quoque ſalis copia: eſt & auraria, nam & montes affatim auri præbent generoſis ſecturis, & flumina aureis paſsim

arenis

arenis fluunt. Sex vrbibus habitatur, quarum metropolis Sancti Iacobi colonia flumine portúque inſignis, reliquæ ciuitates parum habitatæ perhibentur. Miraculo eſt conuallis quindecim paſſuum millibus à Sancti Iacobi fano diſtans, ingentibus ſaxeiſque globis repleta, ita ludente naturâ ac ſi mancipiorum operâ eò conuecti eſſent. Vlterius orientem verſus progrediendo, apud portum Principis, fons bituminoſus aſsiduè picem euomit. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitijs olim fuiſſe memorantur. Incolæ, quo tempore inſula detecta fuit, nudi incedebant, ſicut in Hiſpaniolâ, & vt vno verbo concludam, omnia naturalia atque exotica ibi reperiuntur aut creſcunt, quæ in Hiſpaniolâ proueniunt. Ipſa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum aut exitialem pecuniam nouerat, ſed omnia in communi poſsidebat, ſicuti ſolem & aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque viuebant hortis, & ſine legibus ſuaptè naturâ rectum colebant, tantum euangelij lumine deſtituebantur, quod nunc illis diuinâ benignitate illuxit.

IAMAICA.

IAMAICA, quam nunc Sancti Iacobi inſulam nuncupant, inter decimum ſeptimum & octauum latitudinis gradum poſita, in oriente Hiſpaniolæ, à ſeptentrione Cubæ vicina eſt. Meridies Sancti Bernardi inſulas, & Cartagenam reſpicit. Occidens Iucatanas terras, ſeu Fonduram verſùs fertur. Iamaica quinquaginta miliaria in longum protenditur. Regio fertilis eſt, gratâ aëris ſalubritate, & armentorum prouentu, quem viridantium herbarum, limpidiſsimorúmque fontium promouet vſus. Auraria quoque eſſe perhibetur. Gens lege, ritu, moribúſque in nullo ab Hiſpaniolenſibus, Cubenſibúſque diſcrepat, tantùm ferociores fuiſſe memorantur. Frequens olim cultoribus erat, nunc incolis aut ferro aut mortalitate abſumptis, rariùs culta, duabus tamen ciuitatibus habitatur; quarum primaria Siuiglia, ſiue Hiſpalis, in quâ, Eccleſia cum Abbatiali dignitate, vbi primatum geſſit Petrus Martyr Anglerius Mediolanenſis, vir in tractandis Indicis rebus diligens. In ipſo inſulæ meditullio mons eſt, ſed ſenſim omnem in partem ita ſeſe inclinat, vt exſcenſum facientibus, terræ ſuperficies plana appareat. Hanc inſulam Columbus ſecundâ nauigatione detexit, cúmque vltimâ ſuâ nauigatione, conuerſis velis huc delatus eſſet, deſciſcentibus à ſuâ

Iamaica deſcriptio.

authoritate militibus, primum hîc ciuile bellum, prima hic agmina in sua viscera seuientium, occidentales viderunt. Didacus Columbi filius, anno millesimo quingentesimo nono, insulanos rebellantes subegit, & Iamaicam coronæ Hispaniæ stipendiariam tributariámque reddidit.

IVCATANA

IVCATANA REGIO.

IVCATANVM littus vndique vastis pene cinctũ fluctibus, à primis detectoribus insula reputabatur; Franciscus Ferdinandi Cordubẽsis, tribus carauellis anno à partu virgineo M.CCCCC.XVII· malè sano ausu, has terras adijt, diuitiarũ tantum famã, & euidentia crudelitatis signa referens. Didacus Velasquêus auditâ relatione Francisci Ferdinandi, anno sequenti Iohannem Grialuum cum quatuor carauellis, certiora de Iucatanâ regione exploratum misit. is ex portu Cubensi ad Cozumellam, siue Sanctæ Crucis insulam, hinc Campechium, alij S. Lazari oppidum vocant, deinde Campatonum delatus, totam Iucatanam peninsulam ab eâ parte lustrauit, Tauascum vsque peruênit, Hispaniæque nouæ terminos attigit & detexit. Oppida illis in partibus in morem nostrum ædificata, turritas domos, templa magnifica, vias plateásque ordine stratas, sese conspexisse retulit. Ingens laborati auri pondus promiscuis permutationibus pro sericis laneísque vestibus, vitreis calculis, ac tintinabulis consequutus est Grialuus. Specula nostratium parui faciebant, quia lucidiora ex quodam marmoris genere ipsi haberent. Orientalem huius terræ partem tuetur insula Acusamilla siue Cozumella, quam Sanctæ Crucis vocant, propterea quòd eo ipso die quo ecclesia salutiferæ crucis inuentionem anniuersariâ solemnitate

Acusamilla insula.

nitate ouans concelebrat, Grialuus ad Asumamillam insulam delatus esset. Modico interuallo à continente abest, patet in circuitu ad octo mille passus: summa hîc aquæ penuria, melle abundat, ceræ tamen vsum incolæ ignorabant. In secretâ abditâque huius insulæ parte, inuentum est templum quadrato lapide constructum, multâ religione celebre, in cuius meditullio crux visebatur decem palmos alta, quam incolæ adorabant, conceptísque votis pluuias petebant, quas, hac adoratione consequi & obtinere sese posse credebant: quæ res faciliores illos postea reddidit ad suscipienda Christiana sacra. Vndè tamen hic adorandæ crucis ritus processerit aut promanarit, planè incertum est; Petrus martyr Anglerius Mediolanensis refert, incolas à maioribus suis accepisse, quondam per has terras virum sole lucidiorem pertransisse, qui in cruce passus fuerit, eâque de causâ crucis memoriam semper illis venerandam fuisse. Huius insulæ & Iucatanæ terræ habitatores, ijsdem vtuntur moribus: bellicosi sunt, & propugnatores egregij habentur, primósque in terram egredi ausos malè mulctarunt, arma sunt lancea, gladius, arcus, & sagittæ. in prælium euntes, galeas ligneas, thoracésque ex gossipio habent, in pace nudi & sine armis passim incedunt: captos in bello dijs suis crudeliter immolabant, à carnibus tamen oblatorum abstinebant. deficientibus captiuis aut noxijs, in causam sacrificij, pueros puellásque a finitimis, permutationibus comparabant.

Iucatanorum mores.

parabant.

parabant. Totus huius terræ tractus auro gemmísque abundat. Grialuus in piscatorio llembo siue Canoâ nouem piscatores aureis hamis piscantes deprehendit, & auream cataphracti equitis integram armaturam à Pontonchano rege habuit, multáque alia præciosa hac nauigatione permutationibus consequutus est, quæ mei instituti non est hic prolixius prosequi.

FONDVRA.

VCATANIS vicinior eſt Fondura, media inter Iucatanam & Nicaraguam. Regio fertilis eſt, omniúmque ad vitam humanam ſpectantium abundantiſsima. Ceræ hîc & mellis perinde atque apud Iucatanos copia ingens. Aurum & argentum in nullo vſu aut honore erat, abundat alioqui regio auriſodinis, ſed nemini effodiendi cura erat. Mexicanorum moribus, vitæque ferè inſtitutis vtebantur, ſed Nicaraguenſium ſuperſtitionem & idololatriam ſequebantur, quæ poſtmodùm aduentu Hiſpanorum, & Catholicæ fidei profeſsione antiquata eſt. Trugillum Coloniam hic deduxit Franciſcus Caſanus, anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quinto, nomine ductúque Ferdinandi Corteſij. Sed Columbus anno milleſimo quingenteſimo ſecundo prius totum hoc Fonduræ latus quartâ ſuâ nauigatione ad Nominis vſque Dei portum detexerat, quærens peruij alicuius freti anguſtias, per quas ad vltimum orientem nauigari poſſet, ſed irrito conatu. Hiſpaniam deinde repetens, mox fatis conceſsit.

NICARA-

NICARAGVA.

NICARAGVA à Septentrione Fondurâ clauditur, in meridie Inferi ſiue Pacifici maris vndis alluitur, ab ortu ſeptentrionalis oceani fluctibus pulſatur. Regio populoſa ingentibúſque arboribus perquam amœna, ſed quæ ab aëris potiùs ſalubritate, quam diuite metallorum venâ commendetur. Caput gentis eſt Legio & Granata, has Colonias Franciſcus Ferdinandi deduxit. In medio regionis ingens lacus conſpicitur, multis vrbibus frequens, cuius fontes, vix octo aut decem paſſuum millibus ab occiduo ſeu infero mari diſtant, paulatímque verſus ortum ſeſe protendens, in ingentem lacum multis inſulis habitatum excreſcit, ripis deinde concluſus in mare ſeptentrionale effunditur, ſed ad inſtar maris Oceani æſtuans, creſcit atque decreſcit. Mare hîc impetuoſum eſt, monſtríſque marinis infeſtum, quæ cum vmbilico tenus extant, altiſsimarum nauium antennas æquant aut ſuperant. Incolæ albi potiùs, quàm ærei coloris ſunt, capillos & barbam abradunt, corpus expilant, cirro tantum capillitio in vertice retento, faciem fiſſuris deturpant. Fures raſos expilatóſque, ei cui furto nocitum eſt, in ſeruitutem dedunt, deditus, niſi mox ſeſe redimat, idolis immolãdus hoſtia ducitur: nam & hic humanis hoſtijs litant, bellorúmque in iſtis partibus vnica penè cauſa eſt, captiuorum cõquiſitio in regni expiationem.

Dean-

De antiquis Nicaraguensium consuetudinibus, nihil attinet dicere, quando erectis passim cathedralibus ecclesijs, Christianam religionem susceperint. Ipse rex Nicaragua (à quo prouinciæ nomen mansit) cum vxore & liberis vniuersâque aulâ, ac plus quam nouem subditorum millibus, vno tempore sacro baptismatis fonte, abluti sunt. Hoc tamen memorabile apud Nicaraguos inueni, quod duplici olim sacrificorum ordine, superstitiones suas paragebant, quorum vnus sacrificiorum superstitioni, alter confitentium expiationi miro silentio operam dabat: reserasse aut protulisse aliquid ex auditis detectísque peccatis, piaculum ducebant morte puniendum. A receptâ fide Catholicâ nihil grauius tulêre, quam vetustum & receptum sacrificiorum morem aboleri, sublatis quippe humanis hostijs, omnem penitus belli causam sublatam, elanguescentéque animi robore, arma sua rubigine obduci querebantur, & bellatrices manus aratro alligari.

HISPA-

HISPANIA NOVA.

HISPANIA Noua magnis terrarum ſpatijs diſiecta, à Tauaſco, ſiue Grialui flumine occidentem verſus excurrens, ad Sancti Michaëlis & Culiacanas vſquè terras protenditur. Septentrio finitur Granatâ nouâ, alijſque regionibus Noui Mexicani regni nomine nunc ſignatis. Auſtrale littus pacifici maris vndis abluitur; Occidentalem, ſeu mauis, Nouam, aut vt alij, Magnam hanc Hiſpaniam, fortuna Iohannis Grialui, Ferdinandi deinde Corteſij viuida virtus aperuit, quando capto ſubactóque Motezumâ potentiſsimo harum terrarum principe, deuictíſque rebellibus poſtmodum Mexicanis, totam prouinciam peruagatus, Hiſpanici illam iuris fecit. Comprehenduntur hac Hiſpaniæ Nouæ tabulâ, præter Guatimalam, Guaſtacana, Mexicana, Mechuacana, Galicia noua, aliæque prouinciæ quæ omnes inter æquinoctialem, & Cancri tropicum penè concluduntur, ideóque dierum noctiúmque exigua hîc diſcrima, & perpetuum penè ver. Menſibus Iunio, Iulio, Auguſto, atque Septembri aſsiduæ pluuiæ, leniúmque ventorum ab vtroque mari commodiſsimi flatus, diurnos, æſtiuóſque calores diſijciunt ac temperant, quæ vera eſt ratio cur iſtic ſub tropico æſtiuo commodè habitetur, contra antiquorum philoſophorum opinionem. Sed vt cætera tranſeam, miraculo eſt Themiſtitanæ vrbis

Cur ſub tropicis hic commode habitetur.

Mexicanæ vrbis ſitus.

ſitus & magnitudo quæ Venetæ vrbis in morem, vndique pernauigabilis, ſita eſt in conualle Mexicanæ prouinciæ, vndè poſtea frequentioribus calculis, ciuitati nomen manſit. Vallis hæc, aſperrimis altiſsimíſque vndique penè concluſa montibus, ad ſexaginta milliaria, aut CC.LXXX. Italica, in circuitu patet. Solem inter orientem & Septentrionem, euaneſcentibus montium anfractibus, planior eſt regio. In radicibus montium ingens lacus naſcitur, pars illa quæ montium radicibus propior eſt, vſibus humanis conueniens, dulces hauſtus præſtat, ad humanæ neceſsitatis leuamen, perpetuis quondam riuulis aquæ ductibúſque per totam vrbem diductis: ſed alia, quæ maior pars eſt, prorſus ſalſa decurrit & in morem Oceani æſtuat, incrementáque ac decremēta maris ſentit aut imitatur. In hoc ſalſo lacu ſita eſt Themiſtitana ſiue Mexicana ciuitas, non quidē in ipſius lacûs medio, ſed quà terris propinquat. In ripis vtriuſque lacus, multæ ac magnæ ciuitates numerātur. Inter ſalſum dulcémque lacum in ipſo introitu, Mexicalcingo conſpicitur. Mexicana ciuitas tribus paſſuum millibus, hoc eſt, duodecim Italicis milliaribus, in circuitu patêre perhibetur. Ex orientis latere non niſi nauigijs, vniligneíſque Canois ad vrbem iter patet, alijs tribus partibus continenti iungitur, peramplis atque longinquis ſtratis vijs ſiue pontibus. Via quæ ex Mexicalcingo ducit, ad octo, alia, ad milliaria ſex Italica patet, breuiſsima vnius milliaris Italici ſpatio à continente abeſt;

Viæ

Viæ iſtæ tanquam ad Lesbiam regulam ductæ, ad medium vſque ciuitatis penetrabant, vbi forum vænalium amplis porticibus circumſeptum, quod magnâ coeuntium vndique ciuium frequentiâ celebratur, quando aſsiduo mercimonij genere, indiès vltra triginta ementium vendentiúmque millia eò confluant, diſpoſitis miro ordine tabernis, ſingulis mercatorum collegijs, ſtationibus diſcretis: nam & qui aurum factum infectumue, qui gemmas, ſpecula, qui auium plumas, qui pannos, veſtimentáque, qui panem, aut frumentum, quique alia ad victum corporíſque ſuſtẽtationem, vel gazam, & ea quæ in æſtimatione regiâ ſunt, vænalia proponebant, ſtationibus diſtinguebantur: neque promiſcuè, & confuſo, vt apud nos, ordine cuiquã proſtare permittebant. Medio in foro domus perampla erat, decem virorum ſtatio, qui incidentes fori contentiones dirimebant, maleficóſque legum rigore puniebant. Innumera hic conſpiciebantur templa, ipſi Meſchitas vocant, vbi ſuo more idolis litabant. Inter cætera vnum maius, cuius area tantæ erat capacitatis, vt deſignando ampliſsimo caſtro ſufficeret, circuitus perpetuo muro, & quadraginta altiſsimis turribus claudebatur, in his regum principúmque ſepulturæ, ſingulis capellis diſtinctæ. Sacrificijs humanis indulgebant, impuríſque ſuis idolis ſingulis annis pluſquam viginti puerorum millia ferali ritu immolabant. Incolæ egregij mechanicorum operum magiſtri, induſtrij & ſagaces habentur. Mulierũ quoque

multitudine gaudebant, inter multas tamen vna erat præcipua, cuius filij parẽtibus succedebãt, reliquæ pellicum loco, earúmque filij spurij aut naturales habebantur. Sed incolis postmodum ad Christianam fidem perductis, immanes istæ & truculentæ consuetudines relictæ, & virtute euangelici verbi, humanitas & beneuolentia successêre.

Mexicana ciuitas per Cortesium restaurata.

Cortesius deuictis rebellibus Mexicanis, receptam & euastatam ciuitatem, de nouo restaurauit, concessis vectigalium, hospitúmque recipiendorum immunitatibus: sed vrbem ad continentis littus transtulit, obturatósque ac intercisos bellicis motibus aquæ ductus clausos tenuit: sic vt iam alia Mexicanæ ciuitatis sit forma, quàm sub Motezumâ fuerat. Mexicana porro ciuitas Archiepiscopali sede conspicua est. Antonius Mendoçius hic quoque vniuersale studium erexit, vocatis inuitatísque honestis stipendijs ex Hispaniâ professoribus. Pietate Philippi præsentis regis anno M. CCCCC. LXXVII. in hac vrbe, institutum, dotatúmque est Patrum Societatis Iesu collegium.

Mechuacana prouincia.

Cazon Mechuacanæ prouinciæ rex, audito excidio Themistitanæ vrbis, missis legatis se suáque Carolo imperatori dedidit. Mechuacana regio, Occidentalis magis est, quàm Mexicanæ terræ. Auri argentique fodinis diues perinde atque Mexicana regio. Caput gentis Cincila, sita in radice montis propter ingentem lacum. Regio paludibus frequens, fontibúsque nobilis, quibusdam etiam calidis aquis fluentibus, ad thermarũ vsum. Aër regionis

tempe-

temperatus & ſalutaris, frumēto, noſtriſque fructibus conueniens, cerâ, goſſipio atque ſalinis abundat, Ambræ nigræ hîc quoque prouentus. Incolæ pulchriores ſpectabilioréſque, quàm aliâ vllâ vicinâ in prouinciâ reputantur.

Serici cōmercia in Mechuacanis terris.

Hiſpani colonis prouinciam auxêre, inuectíſque atque plantatis moris, bombicū peculiari curâ, ſerici cōmercia inſtituêre.

Mechuacana Radix.

Hinc quoque Mechuacanæ ignotū radicis genus adfertur, aquis pituitíſque, ac articulorum doloribus alijſque curandis morbis nunquam ſatis laudatum, poſtea in copiâ ex Quitone Peruanâ prouinciâ, & Nicaraguâ, adferri cœpit.

Galicia Noua.

Vlterius ad occidentem ſolem tendentibus, occurrit Xaliſco, ſeu mauis, Galicia noua, Guadalajara Metropoli, & Compoſtellâ epiſcopali ſede nobilis. Oceani littora quæſtuoſa oſtrearum margaritarúmque piſcatione celebrantur. Nobiliſsimus hinc Balſami liquor adfertur pari cum AEgyptiaco bonitate certans. Proditum à quibuſdam ſcio, AEgyptiacum balſamū nuper defeciſſe, neque vſquam gentium amplius reperiri, ſed nouo munificentiſsimi creatoris beneficio, in Xaliſanâ hac prouinciâ ſuccreuiſſe. Poſtmodùm ex Indicæ continentis terris, allatus eſt huiuſcemodi ſuccus, ex arbore quoque promanans. Sed & decoctione balſamum elici oſtendit Nicolaus à Monardis, libro de Simplicibus medicamentis ex Indiâ occidentali allatis.

Culiacana prouincia.

Culiacana, ſiue S. Michaëlis prouincia, Galliciæ nouæ pars eſt extrema. Eſt, hîc Sancti Sebaſtiani fluuius, qui ex Culiacanis montibus

profluens, per aliquot paſſuum millia cæco aditu, terræ viſceribus abſconditur, & in mare Rubrum, aut Corteſij defertur, perinde atque Guadiana in Caſtiliâ, & Niger in Africâ, qui excænoſo, paludoſóque lacu ortus, & ad ſeptentrionem delatus, per ſexaginta penè milliaria, intra terræ viſcera prolapſus, cuniculo rurſus erumpit, & Borneo lacui miſcetur, ſolemque occidentem ſequutus, in Athlanticum oceanum tandem euoluitur. Coloniam hîc vnam Hiſpani, Sancti Michaëlis deduxerunt. Reliqua prouincia, plurimis ſed exiguis barbarorum vicis habitatur. Regio argenti fodinis abundat. Incolæ ſecundùm maris littus, vt plurimùm ichthyophagi, reliqui ſilueſtres, & ipſi in ſyluis feras conſectantur. Nuñus Guſmanus, totum hoc Galliciæ littus detexit. Compoſtellam & Guadalajaram fundauit. Compoſtellæ nomen impoſuit, vt hæc regio ſicuti aſperitate montium Galliciæ orientali aſsimulatur, ita eiuſdem quoque nominis ciuitatem haberet. Guadalajaram à patriæ ſuæ nomine vocauit, cum antea Tonalla diceretur. præter has, Sancti Spiritus, & Conceptionis ciuitates fundauit, & Sancti Michaëlis, cuius ſuperiùs meminimus, in Culiacanâ prouincia, Coloniam deduxit.

Sācti Michaëlis Colonia.

NOVA

NOVA GRANATA.

HISPANIAM & Galliciam Nouam ponè sequitur Zuny siue Ceuola, quam Nouam Granatam vocant. Anno à nato Christo. M. CCCCC. XXXVIII. pacatâ Nouâ Hispaniâ, viri aliquot religiosi zelo propagandi diuini cultus, ad vlteriores populos penetrarunt, quorum habitatio nondum fuerat detecta. Inter hos frater Marcus Nizzensis, instituti diui Francisci, Culiacanam prouinciam adijt, inde cum itineris duce & interprete, inter Occidentem & Septentrionem tendens, plurium dierum itinere, plusquam tercentum passuum millibus peragratis, multa in reditu de Ceuolâ & patriâ Septem Ciuitatum referebat. Cúmque regiones ibi populis frequentes, auri venâ, cyani lapilli, quem Turchinam vocant, prouentu nobiles, pecore & lanâ abundare testaretur, tantum effecit, vt Cortesium, tum maris Australis præfectum, & Antonium Mendozam, regni Mexicani Præsidem, detegendi has oras cupido caperet. Mendoza euocatum Petrum Aluaradum, Guatimalæ præfectum, mox illo è viuis sublato, Franciscum Vasquium Coronatum cum CCCC. equitibus, & iusto peditum Hispanorum, & Indianorum exercitu misit. In itinere multo frigore gelidísque penè niuibus confecti, equos plurimos amisêre, multi Indianorum fame periêre, Habitatores, Hispanis pacem petentibus, nihil pacati respon-

Granata noua detectio.

Fratris Marci Nizzensis peregrinatio.

respondebant, bellandi potiùs causâ quàm pacis benevolentiæque (quam præstari cupiebant) armatos, fines suos intrasse querebantur. Desperatâ pace, Hispani ciuitatem oppugnauêre, strenuè defendentibus & propugnantibus oppidanis, sed tandem deserto oppido fugâ sibi consuluêre. Vacuam ciuitatem nacti Hispani, Granatam appellarunt, manétque in hodiernum diem, Nouæ Granatæ nomen. Ciuitas ducentis plus minus ædibus cōstabat, domus ligneæ sunt, sed quatuor aut quinque contignationibus euectæ, solēt & subterraneos specus aperire iniecto multo fimo, suffugium hyemi, quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliunt. Temperatura climatis frigidior est, quantumuis ab æquinoctio vix XXVII. gradibus absit, propter montium asperitatem & præiacentes niues. Maizium tamen fœliciter crescit, pellibus abundāt, ex quibus vestes ocreásque conficiunt. Mulieres crines funiculis nostrum in morem intertextis capiti aptant, breuibus amictibus velantur, cætera intectæ. Regio alioqui sterilis, arenis impedita, & exigui prouentus. Septem ciuitatum prouinciam, quam Marcus Nizzensis tantopere extulerat, Coronatus vix quadringentis incolis habitari comperit, pro diuitijs quas animo præceperat, tantum niuium hic abundantiam, famem, rerúmque omnium indigentiam inueniens, detestatus infaustum iter, Quiuiræ terris successit, si melior lætiórque ibi fortuna occurreret, sed infœlici successu vt mox dicemus.

Septem ciuitatum prouincia.

CALIFOR-

CALIFORNIA.

GRANATÆ ad occidentem adiacet California, freto tantum, quod à meridie influit separata. Sinus iste ad CC.XXX. miliaria Italica terris infertur, haud aliter atque sinus Arabicus, aut Rubrũ mare, quod Asiam ab Africâ disterminat, ad cuius similitudinem in re penè pari, primi huius terræ detectores, hoc quoque fretum, Rubrum mare vocarunt: quidam quia mari Hadriatico, quod Italiam inter & Illyricum fluit, haud absimile sit, Hadriaticum quoque dixêre, quibus ego tantò libentius assentior quanto Californiæ sinus, Italiæ similior est. Sequitur longo terrarum spatio Deceptionis promontorium, vnde quibusdam visum erat, pedibus ad Sinarum regiones, & Tartariam per vltimum occidentem iter patêre: sed experientia contrarium docuit. Tota hæc terræ pars frigida, & parum habitata, Granatensium pene mores vitæque rationem Californienses sequuntur.

Mare Rubrum occiduum.

Deceptionis promõtorium.

QVIVIRA ET ANIAN.

AD vltimum vſque Occidentis limitem pertingunt Quiuira & Anian, cœli inclementiâ, & multâ paupertate penuriâque cognitæ. Aniani regni fines Boream verſus excurrentes, arctico circulo ſubijciuntur, & niſi oceani æſtus impediat, Orientalibus Tartarorum Sinarúmque terris coniungerentur. Anianæ iſtæ anguſtiæ per ſeptentriones intra arcticum circulum ad Groenlandiam, Iſlandiam, Angliam, noſtrúmque ſeptentrionem ducunt. Hoc itinere, quibuſdam placet, Indianos olim abreptos tempeſtatibus, in Sueuorum & Germaniæ littora perueniſſe, quos à Sueuorum rege, Quinto Metello Celeri, Galliæ tum proconſuli, dono datos eſſe teſtantur. Hanc viam tentauit Martinus Forbiſſerus anno M.CCCCC.LXX, quærens expeditum ad Cathaios iter, magnâ vbique diuitis harum terrarum venæ aureæ famâ, quam tamen fefelliſſe, tertiâ Forbiſſeri nauigatione, magno nimium credulorum quorundam mercatorum damno relatum eſt. Sed Quiuira hactenus paucis tantum littoribus cognita, extra omnem nauigationis curſum ſita eſt. Vaſquij Coronati milites, cum in Ceuolâ nullum auri veſtigium reperiſſent, ne vacuis manibus Mexicanas terras repeterent, fortunam tentare, & vlterius progredi ſtatuebant, ſi qua vſquam benignior ſeſe fortuna offerret. in quam ſpem à nonnullis accenſi

Martini Forbiſſeri nauigatio.

Vaſquij Coronati iter.

ſunt,

ſunt, cum Tichuico Tiguexam veniſſent, illic enim Quiuiræ fama à quibuſdam in maius celebratâ, credulis (quia ita cuperent) militibus perſuaſum eſt, Tatarraxum regem potentiſsimum in Quiuirâ longè lateque rerum potiri, ſalutiferæque Crucis & diuæ Virginis memoriam venerari, lætis militibus, quod tot terrarum ſpatia emenſis, aliqua melioris fortunæ ſpes affulſiſſet. Continuatis itaque itineribus Cicuicam, mox Quiuiram peruenêre. Cicuica, XXI. gradibus, aut CC.XX. penè æquinoctialibus paſſuum millibus à Quiuirâ abeſt. Totum hoc iter altis arenis impeditum, perpetuâ ſterilitate infame, neque lapidem, neque herbam, aut arborem penè centeſimo milliari habet. Vaccarum hîc inſolitum genus, quarum copiâ commodè inedia exempta, erectiſque ſtruibus, aut tumulis, ex illarum oſsibus cornibúſque, itineris incerta ſpatia tanquam in vaſto Oceano notabantur. In arenoſis hiſce deſertis, oberrante Coronato, exortâ ſubitò grandine, lapides pluit oui anſerini magnitudine: huius rei nouitate Hiſpani mirum in modum conſternati, ad lachrimas precéſque verſi, cœleſtem iram deprecabantur. Tandem Quiuiram deuētum, vbi Tatarraxum ſenem, pro quo tot tantóſque labores exantlarant, nudum æneo monili ſeu emblemate (quæ tota ipſius erat gaza) ornatum inuenêre. Milites, viſo Tatarraxo cum ſuâ credulitate ſeſe deluſos ſenſerunt, faſtiditis propoſitis Hybernis, nihil morati properè Tiguexā rediêre. Quiuira quadraginta

Tatarraxus, Quiuiræ rex.

graduum habet altitudinem; ſecundùm littus maris, regio ſatis paſcua eſt,

Vacca Gibboſa

Vaccarum hic ingens copia, dorſo incuruo, aut gibboſo, ad inſtar Camelorum, cuiuſmodi vaccas Paulus Venetus libro primo capite XXII. in finibus Perſidis ſeſe vidiſſe teſtatur: harum carnibus veſcuntur, panis vſum prorſus ignorant, gregatim, Arabum, Nomadúmque in modum vagantur, vbi nox aut paſcuorũ commoditas illos oppreſſerit aut inuenerit hærẽt aut conſidũt, captantes irriguorum pratorum commoditatem. Cæterum à iumentis iſtis præter victum alia quoque incolis vitæ commoda obueniunt: nam pellibus mapalia ſua contegũt, pellibus veſtiuntur calceantúrque, ex pellibus arcui neruos aptant, ex oſsibus ſubulas, ex neruis fila, è cornibus tubas aptant, veſicis vitulorúmque pellibus aquam colligunt & conſeruant: vnius denique huius animantis exuuiæ, adinſtar gazæ, in ſummâ omnium penuriâ abundè illis ſatiſſaciunt.

Ingentes Quiuirẽſium canes

Ingentes quoque inſtar leonum nutriunt canes, quorum operâ in tranſmigrationibus, iumentorum loco vtuntur.

Equi ſyluestres

Viſitur hîc quoque animal quod equi ſimilitudinẽ habet, lõgo è fronte prominente cornu, fortè hactenus rarius viſi

Vnicornes.

vnicornes! quales ex omni memoriâ Lodouicus Romanus duos intra Mechæ ſepta ſeſe vidiſſe refert ex AEthiopiâ allatos. Eſt hoc animal, vt idẽ refert lib. I. capite 19. coloris equi muſtellini, capite ad inſtar cerui, collo non oblongo, rariſsimiſque iubis, in alterâ ſolum parte dependentibus, tibijs præterea tenuibus atque

graci-

gracilibus hinnuli instar: vngulæ anteriorum pedum bifidæ caprinos pedes referunt, crurum posteriorum pars exterior villosa pilique plurimi: animal efferum videtur, ferociam (vt idem inquit) aliquâ comitate leniente. Aloisius Cadamustus, nauigationis suæ capite quinquagesimo refert ex captiuis Nigritis ad caput seu promontorium de Monte degentibus, Principi Lusitaniæ relatum fuisse, in patriâ illorum vnicornes viuos reperiri, hactenus tamen nihil à quoquam certius relatū. Vero similius est syluestres esse equos, qualium asidua venatio in Armeniæ montibus esse perhibetur; quod si hæc occidentalis fera ex vnicornium numero foret, magno sæpius operæ precio neglecta hactenus Quiuirensis, aut Aniana peregrinatio nauigatióque frequentata foret. Et ne Dracus quidem ex nouâ suâ Albione (nam sic Quiuiram indigetauit) simile quidpiam retulit, sed detestatus frigore horrentes terras, cum in latitudine tantum quadraginta duorum graduum essent, die quintâ mensis Iunij conuersis velis ad Austrum, cursum direxit.

CONIBAS REGIO CVM VICINIS GENTIBVS.

X occidente orientem repetendo, vſque ad Canadenſium & Nouæ Franciæ fines, occurrit Conibas regio, variæque nationes ſupra Floridam & Hiſpaniam Nouam degentes, quarum quidem clima in frigiditate & perpetuo gelu, cum Quiuirâ & Aniani regni finibus certat, nominibus tantum inter ſeſe diſcrepant. Sunt Auanares, Alabardi, Calicui, Tagiles, Capaſci, & ſexcenta alia nomina, ipſo penè timenda ſono. Vno verbo dicam, nationes feræ, indomitæ, & ſine lege, continuis inter ſe bellis conflictantur, in auijs montaniſque locis geniti & educati, pernici curſu plurimum valent, aëripedémque ceruum curſu præuertere creduntur. Sed Auanares Indianorum callidiſsimi, præter Americanorum omnium conſuetudinem, ſtratagemate graſſantur, nocturniſque ac ſubitis incurſionibus, hoſtes quantumuis longinquis ex partibus, adoriuntur, ingentiáque terrarum ſpatia emenſi, ſemiſopitos trucidant, aut captiuos abducunt. Cæterum omnes in ſummâ religionis ignorantiâ verſantur, Sataniciſque illuſionibus vexationibúſque ante Chriſtianorum aduentum, referente Aluaro Nunnio, incredibiliter diuexabâtur. Ad feras haſce gentes penetrarunt, Aluarus Nunnius, Cabezza de Vaccâ, Andreas Dorantes, Alphonſus Caſtillanus;

Auanares nocturnis excurſionibus graſſantur.

nus;

nus, & Stephanus Azamorus, ex reliquijs infœlicis Pamphili Naruezij, qui ſpatio nouem annorum, nudi, famelici, omniúmque egeni, has regiones peragrarunt, ſeu potius pererrarunt, vbi curationibus infirmantium operam dediſſe, diuinitúſque gratiâ curationum donati, mortuum in nomine domini ſuſcitaſſe feruntur, eóque grata apud hoſce populos illorum memoria. Nunc omnes hæ regiones quaſque præcedentibus duabus tabulis deſcripſimus, Nouæ Mexicanæ prouinciæ nomine ſignantur, quam Antonius Eſpeius Cordubēſis anno M.CCCCC.LXXXIII. denuo aperuit aut detexit. Recenſentur quindecim prouinciæ, ſed nominibus diſcrepantes à priorum detectorum, ſcriptorúmque nomenclaturis. Quâ de re, ne longior ſim, conſulenda Reuerendi Patris Iohannis Gonzalis relatio regni Chinæ, part. 2. libro. 3. cap. 7. 8. 9. & 10. nunc nihil repetam.

FLORIDA.

FLORIDA.

HRISTOPHORI Columbi, comitúmque expeditionis fama, & multiplex Indicarum opum in Hispaniam relatum specimen, totum repente terrarum orbem peruaserat, & in aulâ Henrici Anglorum regis septimi, omnium animos in rerum ingentium spem, & eiusdem itineris cupiditatem erexerat. Celebrabatur Columbi ingenium, & singularis animi constantia, iámque regem tædebat intempestiuæ repulsæ, oblatamque à Columbis fratribus fortunam è manibus elapsam, tacitus indignabatur. In nouarum tamen terrarum spem erectus, deductis celeriter ornatísque omnibus rebus duabus nauibus, Sebastianum Gabotum ingentibus promissis oneratum, quam longissimè prouehi, & fretum aliquod peruium inquirere iussit, quod ad Cathaios Orientis populos, compendio duceret. Anno itaque millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, Gabotus ex Angliâ soluens Cathaium versus iter instituit, sed ab instituto cursu aberrans, ad septentriones sese delatum sensit, propositum nihilominus iter prosequebatur, quærens aliquem maris sinum qui inter Occasum & Boream sese converteret, & ad Orientem penetraret: sed cum post multorum dierum nauigationem littora versus ortum inclinare sentiret, repetito cursu ad æquinoctialem descendit, si forte ab illa parte intercursante mari

Sebastianus Gabotus.

pateret

pateret tellus, aditúmque ad Orientem præstaret. In hoc proposito nauigans, delatus est ad terram, quæ iam Florida dicitur, vbi substitit, irritóque conatu conuersis velis in Angliam rediji. Hac tamen nauigatione tantam rei maritimæ existimationem consequutus est, vt succedentibus temporibus à Ferdinando & Isabellâ ad Brasiliæ maritimam oram lustrandam missus, etiam Argentei fluminis portum primus subiuerit. Sic primùm detecta fuit Florida, nullo tamen nomine signata. Postea Ioannes Pontius Legionensis, præfectus insulæ Borichenæ siue Iohannis de portu Diuite, principalibus codicillis Bimini præfectus & Adelantadus illius oræ renunciatus subductâ classe, cum terram attigisset, arcémque aut oppidum in continente moliretur, subitaneâ incolarum irruptione oppressus, amissis penè omnibus socijs, ex vulnere breui post tempore in Ferdinandinâ insulâ mortuus est, totúsque ille apparatus intercidit, prouinciáque inuentori suo exitiosa, inexplorata relinquebatur: Retinuit tamen Floridæ nomen quod à Pontio acceperat, cum ipso Palmarum die in terram exscensionem fecisset, teste Petro Martyre: alij contradicendi studio aliò referunt nominis originem, nempè quòd tota viridis floridáque sit, stratis etiam vndis viridantibus herbis; sed penès authorem sit huius rationis fides, cum nusquam ab alijs consonantia tradantur. Mansit ad tempus prouincia intacta, nemine sibi illam deposcente, propter inhabitantium ferociam. Procedente deinde

Floridæ prima detectio.

Iohan. Pōtius.

Floridæ nomē à Pontio impositum.

Ferdinandus Sottus.

tempore, Ferdinandus Sottus, deuicto Atabalipâ Peruanis ſpolijs auctus, maiora animo voluens, Præfecturam hanc à Carolo Imperatore obtinuit, multíſque veteranis militibus ſcriptis, Floridam adnauigauit, anno trigeſimo quarto ſupra milleſimum quingenteſimum, ſed aurarijs nimium inueſtigandis intentus, nullâ curâ vrbis deducendæ condendæque, dum per prouinciam vagatur, non inuentis quas crediderat, auri ſecturis, mœrore confectus interijt, milites ſocijque paſsim à barbaris cæſi & diſcerpti ſunt. Præcedentibus temporibus ab indigenis Iaquaza dicta

Situs Floridæ.

eſt. Circumſcribitur hæc prouincia latiſsimis finibus, ab ortu Bahamam & Leucayas inſulas habet, in occidente Mexicanæ prouinciæ terminos attingit, à meridie Cubam & Iucatanas terras reſpicit, excurrens in modum Iſthmi ad centum paſſuum millia, quáque anguſtiſsima eſt, triginta milliarium latitudinem occupat, in ſeptentrione ſupra Floridam ſunt Canada, Virginia; Auanares, & Noua Francia. Regio in vniuerſum plurimis riuis fluminibúſque irrigua, eóque humidior & in maritimis locis arenoſa, vadíſque metuenda. Incolæ colore ſunt æneo, quem certâ inunctione & ſolis ardore contrahunt, cum tamen recenter nati, ſatis albi ſint. Ingenio vero vafro ſunt ac ſubdolo, ad bellum & vindictam proni. Arma ſunt arcus, ſagittæ veneno armantur, venationi & piſcationibus mirum in modum indulgent. Reges continuis bellis in mutuam perniciem ſæuiunt. Magna illis

annonæ

annonæ cura; Maizium Martio & Iunio ſerunt, tertio dehinc menſe maturum colligunt, ac in publica horrea recondunt, mox ſingulis pro cuiúſque neceſſitate & dignitate diſtribuunt. Ingens hic Crocodilorum copia, cum quibus aſsiduè belligerantur, & tanquam aduerſus armatos vndique circumfuſos hoſtes, in perpetuo metu excubijs vigilijſque ſeſe tuentur. In annonæ penuriâ ſerpentes, araneas, aliáſque ſordes deglutiunt, ſicuti & Auanares eorum vicini. Abundat regio Hermaphroditis, quorum ſeruili operâ mancipiorum iumentorúmque loco vtuntur. Animarum immortalitatem credunt, cætera, idololatræ. Regio varijs fructibus beata eſt, varióque genere animalium, volatiliúmque abundat, auri & argenti inter illos commercia, & in montibus Apalchicis ingentes riui oriuntur, auri argentíque arenas prouoluentes, quas incolæ ripis per foſſas diductis, colligunt, & ſecundo flumine ad maris littora venales deferunt. Poſt infauſtas & funeſtas Pontij, & Sotti nauigationes, Iulianus Samanus, & Petrus Ahumadus Prouinciæ huius præfecturam depoſcebant, ſed Carolo Imperatori, Indicóque ſenatui conſultius viſum eſt, religionis & pietatis opinione rudes agreſtium & ferocium hominum animos emollire, quando Ferdinandus Sottus inſolenter ſuâ poteſtate abuſus, oppreſsione & ſeruitute incolarum exitium ſibi procuraſſe, gentemque per ſe ferocem ad arma concitaſſe ferebatur. Indici itaque Senatus decreto, anno à

Annonæ cura.

Crocodili perniciosi in Florida.

Aurifera regio

Fra. Ludouici Baluastrij in Floridam iter & successus.

nato Christo M. CCCCC. XLIX. Eò missus est Frater Lodouicus Baluastrius, ordinis Sancti Benedicti, cum quatuor religiosis. Is Floridam adnauigans, euangeliúmque pacis nuncians, confestim à barbaris cum duobus socijs crudeliter discerptus perijt, interemptorum cutem detractam compertum est barbaros in templorum suorum foribus, ad æternam rei memoriam suspendisse: hoc spectaculo reliqui conterriti ad mare ocius fugerunt, velísque sublatis Hispaniam repetiuerunt. Succedentibus temporibus, Galli, tempore Caroli Noni, duce Iohanne Ribaldo, Floridam versus enauigarunt, extructo ibidem propugnaculo. Improsperè tamen hæc illis cessit nauigatio, nam animis discordes dum à suis sese neglectos putant, subitario opere nauem extruxere, vt in Galliam repedarent, sed in itinere tam diræ atque efferæ famis necessitatibus subacti sunt, vt proiectâ sorte vnum ex suis corripuerint, insanisque faucibus absumpserint. Alteram æquè infaustam nauigationem duce Renato Landoniero susceperunt Galli anno M. CCCCC. LXII. extructâ arce Carolinâ, ad fauces fluuij quem Galli *May* vocant, quod Maij Calendis primum ab illis conspectus esset: sed breui ab Hispanis occupatâ arce, captóque Ribaldo, qui secundâ istuc nauigatione aduenerat, totus conatus Gallis luctuosus fuit. Biennio post Dominicus Gourguesius, priuatis impensis comparatâ classiculâ trium nauium, cum centum quinquaginta militibus & octo-

Iohan. Ribaldi Galli nauigatio.

Horrẽdæ famis exemplum.

Renati Landonieri nauigatio.

Gourguesij nauigatio.

octoginta nautis vltus Gallorum manes, Carolinam arcem recepit, euertit, ac ſolo æquauit. Sed in reditu cum à rege ſuo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quieuit, neque vlla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, manſitque Hiſpanis vacua harum terrarum poſſeſsio.

VIRGINIA.

VNC quoque maris terræque tractum, Hiſpanicis claſsibus enauigatum fuiſſe, littorum regionúmque nomenclatura demonſtrat: nam Floridam emenſis, ſtatim Arenarum caput occurrit, ſiue de Arenis. Regio hæc ad Norombegæ vſque terras, Norombega ad Franciam vſque Nouam, & Baccalearum ſinus excurrit. Sed de quâ agimus Virginia, extra communem nauigantium curſum ſita, rarius frequentabatur, Anglorum demum nauigationibus innotuit. Nomen à Viguino regulo, ſeu, vt mauult ille qui Fráciſci Draci expeditionis anno M.CCCCC.LXXXV. ad occidentales Indias diarium aut commentarium edidit, ab Eliſabethâ Angliæ Reginâ nomen tulit. Prima ad hunc parallelum VValteri Rallegi fuit nauigatio, plures deinde ſuccedentibus temporibus huc directæ ſunt, ducibus Richardo Greinuillio, & Radulpho Lauio, fauſtíſque ominibus Anglorum Colonia hic coaluit. Sed anno M.CCCCC.LXXXVII. cum rerum omnium inopiâ premerentur, eodem Lauio prouinciam deſerente, coloni nauibus Franciſci Draci, ex prædatione Indicâ eò commeantis, in Angliam redierunt. Horum relationibus Virginia aduerſo rumore laborare cœpit, detrectantibus plæríſque colonis redire, & in tam longinquam infauſtámque nauigationem nomina dare. Incolæ nudi incedunt, cutem coloribus, punctu-

Nominis origo

punctur iſque inficiunt, aut deturpant. Verenda ferinis pellibus contegunt, promiſſam capitis comam nutriunt, dependentéſque crines in nodum colligunt, ſed verticem ad inſtar criſtæ gallinacei detondent, quem oblongâ verſicolore pluma ornant. Aſsiduis venationibus feras inſectâtur. Arma ſunt arcus & ſagittæ. Oppida exigua, decem aut duodecim ædium capacia: defixis humi palis, ſeu paliſſadis, anguſto aditu, in orbem ædificant, templo principis, procerúmque manſionibus, & areâ, ſeu foro rerum vænalium, domibúſque incolarum, circumquáque in circuitu diſtinctis affabréque collocatis. Gens æqui bonique tenax, iuſtitiam exercet, animæ immortalitatem ſentit, ſed ſaltationibus aſsiduis, intempeſtiuiſque compotationibus ad inſtar aliorum Americanorum, intemperanter indulget, à carnibus tamen humanis abſtinet. Sed de moribus & naturâ indigenarum, deque alijs Virginiæ commoditatibus aut mirabilibus plura ex deſcriptione Iohannis VVyts, & relatione Thomæ Harioti præfati Rallegi domeſtici, per Theodorum Brium ſingulari libro deſcripta, & æneis formis inciſa circumferuntur.

NOROM-

NOROMBEGA.

Vlterius ſeptentrionem verſùs occurrit Norombega, ingenti fluuio oppidóque inſignis, ſed nullâ aliâ re memorabilis. Vnde Norombegæ nomen regioni inditum ſit, incertum eſt. A Barbaris Aggunciа dicitur. In ipſo fluminis introitu inſula conſpicitur piſcationibus oportuna. Regio quà maritima eſt, piſcibus, quà Nouam Franciam, & terram firmam contingit, venationibus frequens, feris abundat. Norombegani Nouæ Franciæ ritus, & viuendi morem ſequuntur. Gallorum naues hîc quoque ſuas ſtationes habuiſſe, argumento eſt Claudia inſula.

NOVA

NOVA FRANCIA.

OTVS hic terræ tractus ad Baccalarearum vſque regionẽ, Chilagam, Hochalagam, Honguedam, aliáſque regiones comprehendit. Nunc Francia Noua appellatur. Incolæ omnes communi nomine Canadenſes vocantur. Britones & Normani anno à Chriſto nato M.CCCCC.IIII. has terras inuenêre, dum aſellorum marinorum piſcationi intenderent. Poſtea Iohannes Verazzanus, auſpicijs regis Galliæ, inſulam & promontorium Britonum detexit. Mox captus, & à barbaris deuoratus, infœlicem exitum habuit. Iacobus Carterius poſtmodum totam hanc plagam perluſtrauit. Sed Galli cum nulla auri veſtigia deprehendiſſent, facilè cœptam nauigationem intermiſêre. Incolæ colore albo ſunt. Porrò quà ad auſtrum vergit regio, eiuſdem penè cum Galliâ temperaturæ eſt, ſed in Saguenayis, alijſque ſeptentrionalioribus, ſimiliſque eleuationis terris, perpetuâ hyeme riget tellus. Hochelagienſes ad naturam in communi viuunt, nullam bonorum proprietatem agnoſcentes, neque quidquam eorum curant, niſi quæ ad victum facilémque vitæ ſuſtentationem facere intelligant. Canadenſes in perpetuo mercimonij vſu, aſsiduis peregrinationibus exercentur. Gaza horum populorum eſt albi Corallij ſpecies, quam Eſurguy patriâ linguâ vocant. Vlteriora verſus

Iohannes Verazzanus.

Iacobus Carterius.

Apud Hochelagienſes bonorum comunio.

Esurguy albi corallij species Canadensium gaza.

Septentrionem incognita hactenus permāsêre, propter immensi frigoris asperitatem. Tempora ad Lunæ rationem metiuntur, sicut & reliqui Americæ populi. Iaspis & Cassidonius lapis his terris reperitur. colligitur & adamantis adulterini, seu cristalli quoddam genus, vulgus Mangonum, Canadenses, specioso nomine vocat. Auri hîc nullus prouentus.

Canada siue Noua Francia peculiaris morbus.

Peculiaris hisce in terris morbus corpora humana infestat, contagio grassans haud aliter atque pestis, primùm pedes & suras pertentat atque inflat, mox neruis horrido frigore constrictis, oris halitum tetro odore inficit, paulatímque ad vitales partes proserpens, breui tempore totum hominem miserabilibus modis enecat.

Ameda arbor.

Ameda arbor, nuci perquam similis, (alij Quahoiam vocant) sollicitè prouidente naturâ, præsentaneum huic malo remedium affert, eius decoctum ex aquâ propinatum, spatio trium aut quatuor dierum plus profecerit, quàm totius Orientis aromata, medicorum anxijs decretis trutinata. Ad extremum ingentis Hochelagæ fluminis tendentibus, Sancti Laurentij sinus, & dextrâ læuâque Baccalarearum regio occurrit, à multitudine piscium ex genere asellorum sic dicta.

Baccalarearum regio.

Regio subitis terræ motibus, multâ grandine perpetuísque tempestatibus infamis. Sebastianus Gabotus nomine Henrici Angliæ regis, hanc terræ partē primus detexit, anno à nato Christo M.CCCCC.VII. residuum Gaspar Corterealis Lusitanus, vt mox dicemus, aperuit. Vterque sui Regis nomine per inter-

cursantes

cursantes vspiam illis in partibus freti angustias, compendio ad Moluccas sibi viam promittebat, sed nusquam respondente fortunâ, irrito conatu domum remeantes, detectarum tantùm à se terrarum famam, & algentis climatis intolerandum frigus retulère. Similis planè fuit fortuna Stephani Gomesij naucleri, qui anno à nato Christo M.CCCCC.XXV. æmulus decoris Ferdinandi Magellani, cuius ante triennium comes sociúsque fuerat, impetratâ Cæsareo diplomate nauigandi potestate, has quoque Septentrionales angustias inuestigauit, totúmque hunc maris tractum enauigauit. Sed nihil hac suâ nauticâ expeditione profecit, mancipijs tamen ex hac orâ abductis nauem impleuit, vnde tunc ingens ridendi iocandíque in aulâ occasio, nam ciuis quidam Caroniensis, qui abeuntem Gomesium ad Garyophillorum terras iter intendere, & redeuntem *Esclauos*, hoc est, mancipia aduexisse audiuerat, deceptus similitudine vocis, gaudio præproperus, cum Gomesium *Clauos*, id est, Garyophilla (vti receperat) aduexisse putaret, vt optati cursus lætus nuncius regiæ largitatis donum auferret, celeribus citísque equis ad aulam contendit, & Gomezium inuento freto, magnam aromatum abundantiam retulisse vulgauit, postmodùm aduentu Gomesij errore comperto affatim risum est.

Stephani Gomesij nauigatio.

TERRA LABORATORIS, ET ESTOTILANDIA.

EXTREMA hæc Indicæ continentis pars, inuentione omnium fuit prima, quando duobus penè ſæculis, ante Luſitanorum & Caſtellanorum nauigationes, à Piſcatoribus Friſlandicis, tempeſtate huc eiectis, primitùs hanc terræ partem detectam, & poſtmodùm circa annum M.CCC.XC. auſpicijs Zichini Friſlandiæ regis, à Nicolao, & Antonio Zenis fratribus, patritijs Venetis, perluſtratam, eorundem Zenorum relationibus conſtat; horum ſagaci induſtriæ, quiſquis es Geographiæ ſtudioſus, debes, hanc Eſtotilandiæ & Septentrionalioris oceani, inſularúmque interiacentium deſcriptionem: quæ beneficio Nicolai Zeni ex rectâ ſuprâdictorum Zenorum poſteritate prognati, conſeruata, extractáque ex hydrographica illorum membranâ, Ptolemæi tabulis addita eſt; vti refert Hieronymus Ruſcellus in ſuis ad Ptolemæum commentarijs. Secundum detectæ huius regionis decus tulit Iohannes Scoluus Polonus, qui anno reparatæ ſalutis M.CCCC.LXXVI. octoginta & ſex annis à primâ eius luſtratione nauigans vltra Noruegiam, Groenlandiam, Friſlandiámque, Boreale hoc fretum ingreſſus ſub ipſo Arctico circulo, ad Laboratoris hanc terram Eſtotilandiámque delatus eſt. Multo deinde tempore intentatum hoc nautis manſit littus, dum

Zenorum peregrinationes.

Iohannis ſcolui nauigatio.

dum algentis climatis gelu, aut infeſti maris horrent procellas, haud ſatis dignum ob præmium. Sed poſtquam Luſitani peragratis omnibus Africæ littoribus in Oriente, & Columbus Catholicorum regum nomine, in Occidente nouas terras inuenêre, obortâ inter Hiſpanos & Luſitanos contentione, cum pro ſe quiſque certatim Moluccarum poſſeſsionem ſui iuris facere contenderet, Gaſpar Corterealis anno à nato Chriſto milleſimo quingenteſimo, quærens fretum quod compendio ad aromatum terras duceret, inuenit fluuium, cui à multo frigore, præiacentibúſque niuibus, *Neuado* nomen indidit. Sed ingentibus penè frigoribus ſubactus, ad meridiem curſum intendens, totum hunc terræ tractum ad Maluarum vſque promontorium detexit. Repetitâ deinde ſequenti anno nauigatione, aquis hauſtus nuſquam amplius comparuit. Michaël Corterealis anno à nato Chriſto. M.CCCCC.II. dum fraterno amore fratrem quærit, ad eundem ſinum nauigans, pariter & ipſe perijt. Vaſquium Cortereałem inſanum quoque iter parantem, Emanuel Luſitaniæ rex retinuit. Sebaſtianus Gabotus anno milleſimo quingenteſimo ſeptimo, cum nomine Angliæ regis, per anguſtias ſeptentrionales, ad Cathayam & Sinarum regionem iter intendiſſet, Baccalearum terras detexit, enauigatóque toto hoc Oceani tractu, cum ad ſexageſimum ſeptimum latitudinis gradum perueniſſet, hybernis frigoribus præpeditus multâque glacie impediente deſtinatæ nauigationis

Gaſparis Cortereałis nauigationes.

Michael Cortereałis.

Sebaſtiani Gaboti nauigatio.

Laboratoris terra. tionis cursum in Angliam redijt. Cæterum Laboratoris hæc, Estotilandiæque ora, mõtibus aspera & syluis horrida, ingentium omnis generis ferarum multitudine abundat. Fama est Gryphos istis quoque in montibus reperiri. Indigenæ ingenio docili sunt, linguam & characteres habẽt peculiares. Firmâ præterea corporis constitutione fortes ac robusti, venatores sunt strenui: colore perhibentur esse subfusco, non propter impendentes æstuantis solis radios; sed aut nimio frigore, aut cute herbis infectâ: nam cutem hic quoque atratis coloribus barbarorum more depingunt, argenteásque bullas, aut inaures gestitant. Ferarum martrarúmque pellibus vestiuntur, hyeme corpori obuersis villis; domos ligneas construunt, quas ferarum quoque pisciúmue pellibus contegunt; piscibus vt plurimùm victitant, quorum hic ingens captura. Auri has quoque feraces esse terras, quidam autumant, cuius rei fidem refellere non est animus: tamen hoc dicam, si qua ibi aurifodina fuisset operæ, non dubium, quin continuatis nauigationibus tota hæc ora petita, lustrata & penitus detecta foret. Nunc tamen, vltra prædictos Martinus *Martinus forbisserus.* *Iohannes Dauis.* Forbisserus, & Iohannes Dauis Septentrionalia hæc littora tentarunt, quorum ille anno M. CCCCC. LXXX. hic anno M. CCCCC. LXXXV. M. CCCCC. LXXXVI. fretum ad Sinarum populos inquirens, irritâ nauigatione in Angliam reuersus est. Indos quondam tempestatibus in Sueuorum & Germaniæ

littora

littora eiectos, ſuperiùs ex Cornelij Nepotis, & Pomponij Melæ authoritate, Quinto Metello Celeri, Galliæ tum proconſuli, à Sueuorum rege dono datos, non ex vltimis Orientis, aut Occidentis partibus, vti quibuſdam viſum eſt, ſed ex hac Laboratoris Eſtotilandiæ aut vicinis terris veniſſe conſtanter teneo, mecúmque ſentiet quicúmque climatis rationem, & præcedentia expenderit. Paulus Iouius antiquis temporibus aliquoties ex his partibus in noſtram Europam tranſmigrationes factas, litandique humanis hoſtijs truculentum morem ex hoc orbe in Britanniam, atque inde in Galliam manaſſe putat: ſed ego hoc vt parum vero ſimile, nunc in medio relinquam, ex ingenio ſuo quiſque demat vel addat fidem.

FINIS.

ELENCHVS TABVLARVM.

CHICA
SIVE
PATA GONVM REGIO.
C. Primero
C. de tres montes
C. de S. Jago
C. della Victoria
R. Hondo
C. de feugo
P. de Misericordia
C. de Roldan
R. de fuego
R. Grande
B. de gente grande
AVSTRALIS TERRE
EL MAR PACIFICO.
Insulæ Salomonis.
NOVA GVINEA.
TERRA AVS:
Circulus
Laua minor.
Maletur regnum.
Lucach regnum.
Beach.
Laua maior.
Sumatra
Zambaba
Subao
Lucaraia

315
320
325
2
50
55
60
Ys. de Alencam
R. de piscaris
C. de Norte
P. Mal seguro
C. delle Isolette
PARS
C. de Crepusculo
Crestalina
Golfo S. Sebastiano
incognita
Antarcticus.
TRA: LIS.
PSITACORVM REGIO
C. Bonæ spei
C. de las vacas
Punta de S. Maria
C. Salido
Ins. S. Laurentij
FR ICÆ
P. AR: S.
C. Negro
C. de arcas
C. Lelo
Coyla
A.
Gaida
Caigra
Quilo
Los Romeros
S. Apollonia
Galera
Tropicus Capricorni.
Iona
Vertepelate
CHICA SIVE PATAGONICA ET AVSTRALIS TERRA.
1597.

285 290 295

SEPTEN

20

25

30

OCCIDENS.

35

40

45

285 290 295

300
305
310.
3.
NTRIO.
Camana
Arequipa
R. de Vllo
Axapas
C. Talliado
R. de Cheraobache
R. de S. Blasio
C. de fortuna
Conhamuco
Mipirao
Copiapo
Cincha
R. Guasco
Coquinbo
B. de Tagelemare
Cupa
P. de Genadar
Salina
P. Quintero
Chile
rdonia
Potocalma
R. Maule
Herradura
Chili
Auduleca
P. del Carnero
Canete
La Emperadada
Bonifacio
La Baldiuia
P. de Galera
Y. de Cilire
Cilire
Lago de los Coronados
R. Des abrido
R. Vaciosas
Baldivia
C. N. Sig. Maria
Rio de Plicomajo
R. Grande de Condorillo
PLATÆ
PARS.
Guiramatas
CHI LI PRO VINCIA.
Tarapaca
Paca
Atacama
Quintete
Capiapa
ORIENS.
CHICÆ
PARS.
R. de Palominos
20
25
30
35
40
45
300
305
310

305
310
315
320
Septent
15
Chane
ſtapoan
Rio de la noticia
PERVVIÆ PARS.
Maÿaco
Chicara.
20
R. de Placo Majo.
R. Grande de Condorillo.
PARANA
R. de Paragoia
TROPICVS CAPRICORNI.
25
Guiramatas.
R. de Teraieſon
R. Paragnaÿ.
Occidens.
Talabora.
Mepenes
S. Miguel.
R. de Palominos
PARTE DE CHILI.
30
Rio Peti.
Camechingones.
R. de Mecoretas.
PLATA AMERICÆ PROVINCIA
Cordaba.
35
R. Caramagna.
Meridies.
305
310
315
320

325
330
335
entrio.
BRESILIÆ
ACVTIA
PARS.
R. del Estremo.
15
20
25
30
35
Paraguate.
NA.
OVETACATES.
R. de Curpare.
TOVPINAM
BAVLTII.
Francisco.
S.
Aßumption
TOVPINIKINI
R. Falo.
R. Tase.
Y. de S. Vincente
B. Real
Cananoa.
MORPION.
S. Anna.
El grand rio de Parana.
Rio Lepeti.
R. Ancon
Y. de S. Catharina
CARIOS.
Oriens.
P. de Pasto.
P. de don Rodorigo.
C. S. Maria.
Arenonger
R. Martin de Sousa
R. de S. Petro.
Tibiquiri.
R. Negro.
R. S. Saluador.
R. de S. Barbara.
Costa hon dable.
C. de S. Maria.
Y. de los Castillos.
Y. de Pier Aluarez
Y. de Aque.
I. de Lobos.
Septem gemmarum insulæ.
Xanaes.
S. Espirito
R. de Carcarana.
R. de Carandias.
R. de buenas aires
C. batel
C. blanco al. de S. Helena.
B. de baxos anegados
325
330
335

PERVANI
REGNI
DESCRIPTIO.
1597.
290
295
300
5
10
15
20
OCCIDENS.
B. de los Caraques
P. S. Laurenzo
Guaiaquil
Collao
Calengo
Odon
Thomebamba
Punct. de S. Helena.
S. Iago
Y. Puna.
Chauarra
Tumbes
C. Blanco
Piura
S. Miguel
Paita
C. la guija
Y. de los lobos.
Trugillo
Barca moros
Cachapojas
Guanape
Caxamalca
Malucha
P. de Salinas
Farallones
Callao
Lima vel Reg. civitas
Pachama
Guarico
Chilea
Guamanga
Quito
Cuenza
Seui del oro
Logroño
Loxa
Zamora
Vattia
Joyasa
Iaen
S. Iago de las montannas
Chachapoyas
Moyobamba
S. Maria de Nieva
Guanuco
R. de Xauxa
Cusco
Chincha
S. Galain
Atumcolla
Huycuyto
Palma
P. Belas
Y. de Curaos
Cepita
Nasca siue Lanasca
Mochate
Ancona
R. de Montanas
Potossi
Costa de Quinatra.
Porco
Cumana
EL SERRO
DE
POTOSSI.
Arequipa
Tanbopalla
R. de Vllo siue ylo
Sebundoy
Maracayo lacus
Tibiari
Chipanigua
Titicaca lacus
Chupas
Guarona
Pueblo neuvo
La Paz
Paria
Plata
290
205
300

305
310
315
Rio de la Canela
Aiavirij
Trapicari
Mapazo
Binorina
Cochama
Rio Negro
R. Maragnon siue Orepliana.
OMAGVA.
Aiavirisama
PAGVANA.
ORIENS.
Picora
PICORA PROVINCIA.
Rio Paucarmayo.
R. de S. Marcos.
R. de los Moxos.
Cuchos prouincia.
Moxos Prouincia.
Carcaraes
Vratambare
Itapoan
Chane
Mayaco
R. de la notitia.
Chicara
R. Grande de Condorillo.
R. de Plicomayo.
R. Paraguay
PLATÆ PROVINCIÆ PARS.
R. Paraguay
R. de Paragoya
5
10
15
20

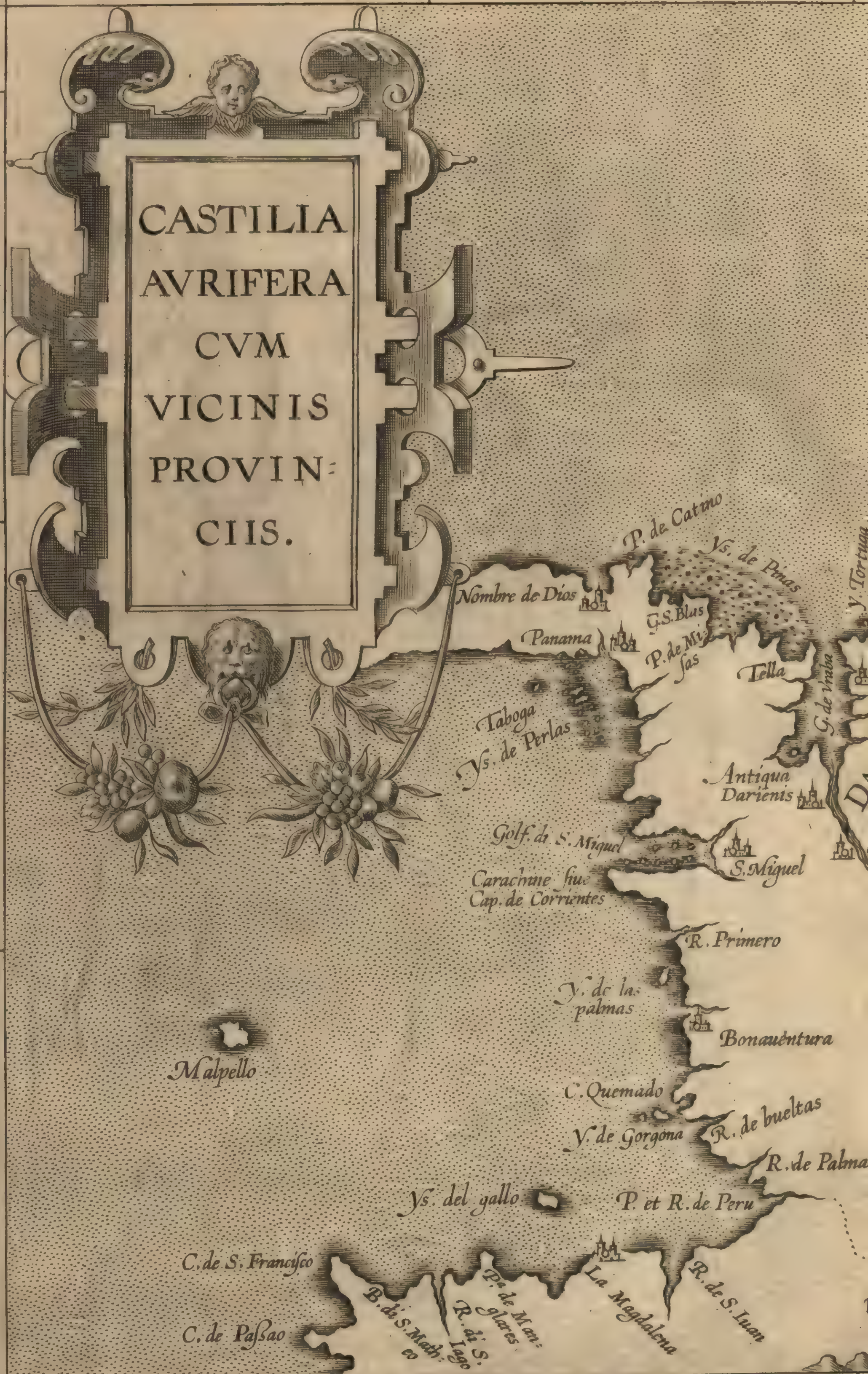

34°
SEPTE
TISNADA.
R. Negro.
Chirmos
Orellana.
R. Maragnon.
Picora
R. de Jaguarie.
R. de los Topaios.
Humos
R. de Aorpana
B. de S. Iuan
B. de lis leo
C. de Baxas
R. de S. Marcau
P. de Pracel
Y. de S. Sebastia
Pinare
G. de tod. los sanctas.
Nazare
Maranhan
BRA SI LIA.
OVETACATES.
TOVPINAMBAVLTII.
R. de Cupare
R. del Esprem
R. S. Vincent
Bon Abrigo
Y. de S. Vincent
MORPION.
R. de Vases
Baia Real
ME
5
10
15
20
25
335
34

345
350
6.
5
10
15
20
25
NTRIO
IDIES
ORIENS.
TABAIARES.
MARCAIATES.
TROPICVS
CAPRICORNI.
C. de Roque.
Gran Baia
C. Correo
Baia de Tortuga
Terra de S. Lucas.
Paraiba
Garasu
Marino
Pernambuco
Olinde
C. de S. Augustino
S. Alexo
S. Michiel
R. de S. Francisco.
R. Real
Bazabaris
Port Real
Baia de todos los sanctos
Monte fragoso
Tinhare
R. Gungun
Taparica
B. de Islees
R. de S. Augustin
R. de S. Helena
Port Seguro
R. de Brasil
R. de S. Georgio.
Ys. de S. Barbara
Baxos de Abreoio.
C. de Baxos
Spirt. Sanct.
Tocoare
Y. de S. Clara
C. Frio
Poso insula
R. de Ganelo
R. del Gallo
B. de S. Salvador
R. de S. Gill.
R. de Correa
Costa de leste
R. de Cruz
G. de Pescaria
G. de Pracel
G. de Negros.

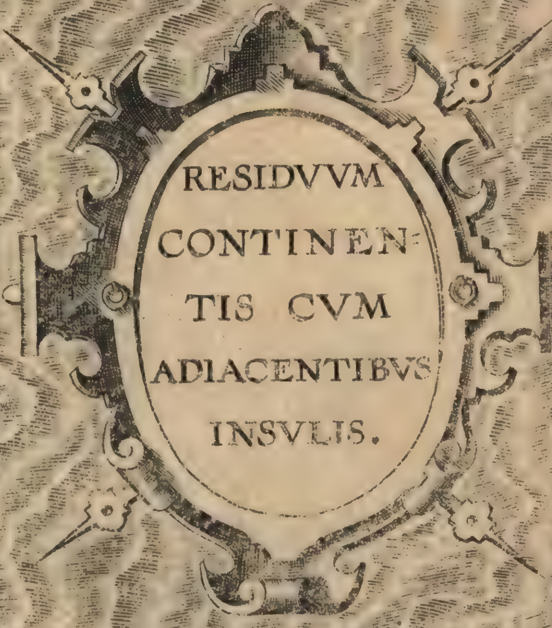

CASTILIA AVRIFERA CVM VICINIS PROVIN: CIIS.
295
300
15
10
5
P. de Catino
Ys. de Pinas
Y. Tortuga
Nombre de Dios
G.S.Blas
Panama
P. de Misas
Tella
G. de Vraba
Taboga
Ys. de Perlas
Antiqua Dariensis
Golf. di S. Miguel
S. Miguel
Carachine siue Cap. de Corrientes
R. Primero
Y. de las palmas
Bonauentura
Malpello
C. Quemado
R. de bueltas
Y. de Gorgona
R. de Palma
Ys. del gallo
P. et R. de Peru
C. de S. Francisco
La Magdalena
R. de S. Iuan
C. de Passao
B. di S. Matheo
R. di S. Iago
Pa. de Manglares

305
310
7
15
10
5
C. de la Vela
P. de Coque
Bacoa
Monjes
Aruba
Curacao
Porrete
Ys. d'Arenas
C. el agua
Comehas
R. de Palomeros
R. de piedras
Laguna de S. Ian
S. Marta
Guida
Sienagua
Zamba
Y. de S. Bernardo
Cartagena
Cenu
ulata D'Vraba
CASTILIA
DEL
ORO.
VENESVELA
Laguna de Venezuela
Tarare
C. de S. Roman
G. de Cariaco
Maracaibo lago, alias de nuestra Duenna
REGNVM.
Venez uela
Rio grande
Mompox
Merida
Pamplon
Marequita
Tunxa
Decarrare Rio
Fe
Calij
Antiochia
Ancerma
S. Fee
BOGOTA
Victoria
Tocayma
Popayan
Timana
REG
NVM.
Cartago
Pasto
viciosa
ANDALVSIÆ NOVÆ PARS.

315
320
20
15
10
5
HISPA-
NIOLÆ
PARS.
Septentrio.
P. Quises
Zacheo
P. Anegado
P. Pacco
BORI-
CHEN.
S. Gioan
S. Germain
El Bolcan
Virgines
C. Roxo
S. Crus
Aues
Mont ser
Occidens.
Quiraçao
Buen Aire
Roques
De Aues
Roca
De Orchilla
Y. Blanca
Margarita
Tortuga
G. de Cariaco
Barbaruata
C. de Collare
Curiana
Higuerotto
Taste
Ys. de Perito
Maracapana
Checherebice
S. Fee
CVMANA
Cariaco
Caribes
C. de tres punctas
C. de Salinas
Tacari
Jumbi
R. Solo alijs Caribes
Neberj
CARIBANA.
ANDALVSIA NOVA.
R. Negro

RESIDVVM CONTINENTIS CVM ADIACENTIBVS INSVLIS.
325
330
8
20
15
10
5
Sombrero
Anegada
Anguilla
S. Marin
S. Bartholomeo
Estasia
Barbada
Antiqua
Desseada
Guadalupe
Marigalante
Dominica
Matitina
S. Vincent
Barbados
S. Lucia
Tabago
Granata
Amillarum Archipelagus
Fonsequa siue Sancti Bernardi insula
Oriens.
CVBAGVA
P. la galera
La Trinidad
Acripana
Aldea de Caribes
PARIA
Pª. Anegada
Mont Espesso
R. Grande
Terra llana
P. Baxo
R. dulce
R. de Canoas
Ancones
R. de lagartos
R. de Vincente Pinçon
R. de Niño
R. de Baixas
R. de Correntes
R. de fumos
C. de Buelta
El Ancon
Atalaija
R. de Pracel
C. de Norte
Dorado
eridies.
325
330

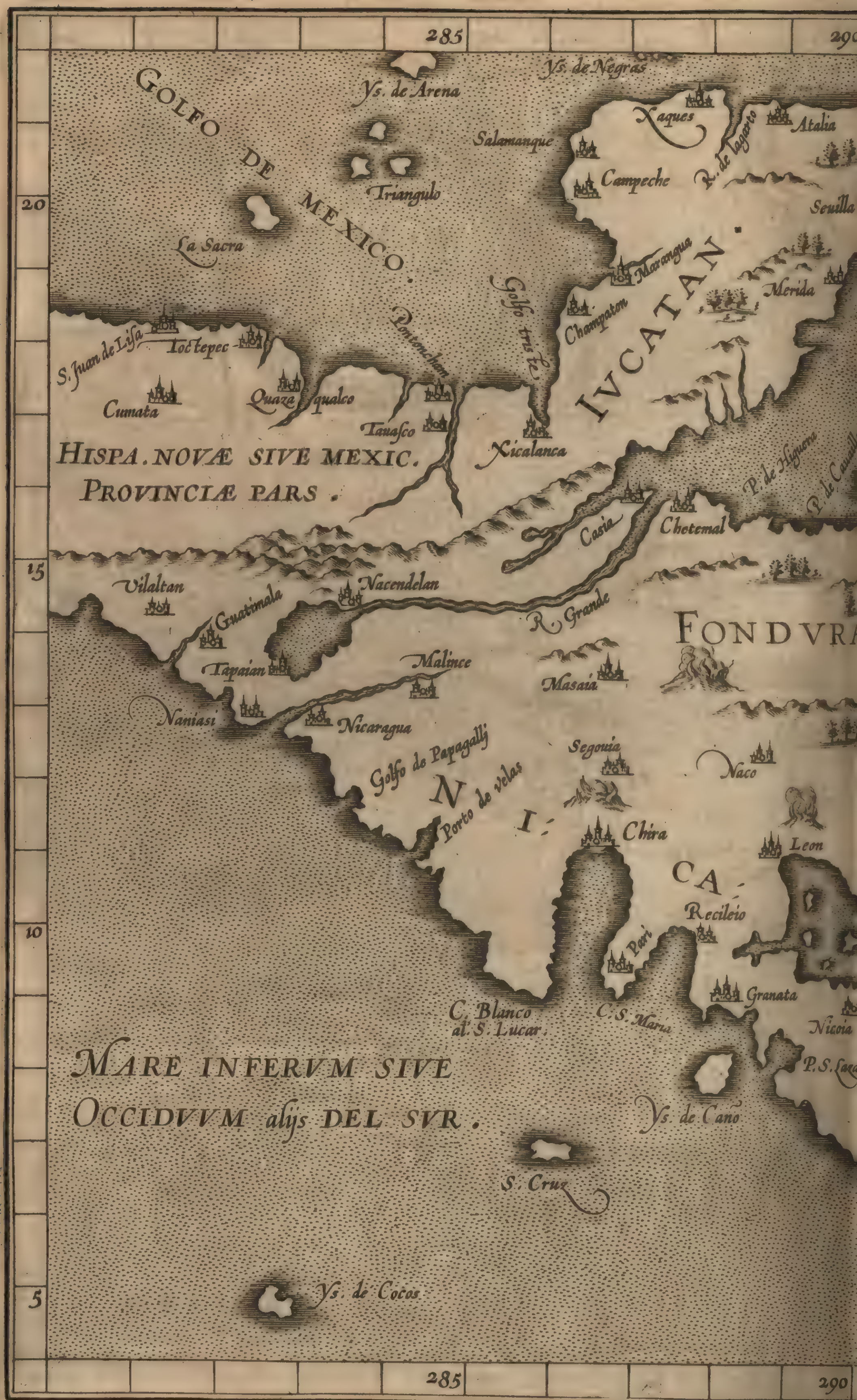

305
306
307
308
CVBÆ INSVLÆ PARS
Cubanaca
Baracca
Port. Absconsus
Hinagua
Tortuga
P. Natiuitat.
P. Concept.
Vallis Paradisi
HISPA
P. S. Nicolao
Cuspis Mayaci
Caÿmuto
Guanaba
Yaguana
Xaragua
GVACAYARIMA
C. Tiburon
Nauaza
Cauana
Yaguimo
Hermanos
Caÿo
C. de lobo
OCCI.
21
20
19
18
17
16

HISPANIOLA INSVLA.
309
310
311
312
313
314
9.
21
20
19
18
17
10
Aniana
S. Thomæ
Anumane
Mons Christi
Port Reale
Isabella
Guaniqui
P. Plat
C. Franco
C. Capris
S. Ioan
S. Iago
Samana
P. Quises
Vega
R. Iuna
C. del Engano
Tacheo
ORI.
CAISCIMV
LA.
S. Iulian
Ozama fl.
San. Dominico
Yguey
C. de Cigueij
Asua
C. de S. Raphael
Punt. de Nigua
S. Catharina
Saona
Beata
Mona
velo
RIDIES.

295
300
TROPICVS
G. de S. Blasio
P. S. Marco
CANCRI.
J. de Aqua
B. Honda
Hauana
P. Matanças
Xaqua
S. Christophori
C. de S. Anthonio
P. de S. Anthonio
C. de Corrientes
C. Ligroso
P. de S. Iulian
S. Iago siue Y. de Pinas
Iardines S. Xphori
CVBA
Beuelosa
Camareo
S. Trinitatis
Cap. Camareo
IVCATANVS SINVS
Caijman mag.
20
Caijmanes
CVBA INSVLA ET IAMAICA.
295
300

305
10
Jardines del Reÿ
S. Georgij
Zauana
P. Manatis
P. S. Jago
Is. verde
P. Principis
Mons Xpi
Isabella
P. Ricco
P. Patris
Qui banaca
P. S. Andreas
S. Christo
P. de gallinas
Salinas
C. de S. Saluador
Albaiamo
Cagut
Baracoa
Mota
IN
SV LA.
P. de Palmas
P. Absconsus
S. Iacobus.
Tor quino
Almco
Cus Maiaci
de la Reÿna
P. del Reÿ
C. de Cruz
20
Guanabæ ins. pars
Nauaza
Caijmut
Js. Melilla
Guaiagata p.º
Seuilla
IAMAICA
Anton p.º
C. Morante
HISPANIOLÆ PARS
Tiburonum cap.
P.ª del Negrillo
R. Anaia
Oristan
Aguaia prouincia
Lago
Lauabo p.º
Port formicar
Yabaque ins.
305

285
290
20
15
10
5
Golfo de Mexico.
Ys. de Arena
Ys. de Negras
Salamanque
Xaques
Atalia
Triangulo
Campeche
R. de lagarto
Seuilla
La Sacra
Marangua
Merida
Champaton
Golfo triste
Iucatan.
S. Juan de Lisa
Ioctepec
Cumata
Quaza
qualco
Tauasco
Xicalanca
Hispa. Novæ sive Mexic.
Provinciæ pars.
P. de Higuera
Casia
Chotemal
Vilaltan
Nacendelan
Guatimala
R. Grande
Fondvra
Tapaian
Malince
Masaia
Naniasi
Nicaragua
Golfo de Papagallj
Segouia
Naco
N
Porto de velas
I
Chira
Leon
CA
Recileio
Peri
Granata
C. Blanco
al. S. Lucar.
C. S. Maria
Nicoia
Mare inferum sive
Occiduum alijs del Sur.
Ys. de Cano
S. Cruz
Ys. de Cocos

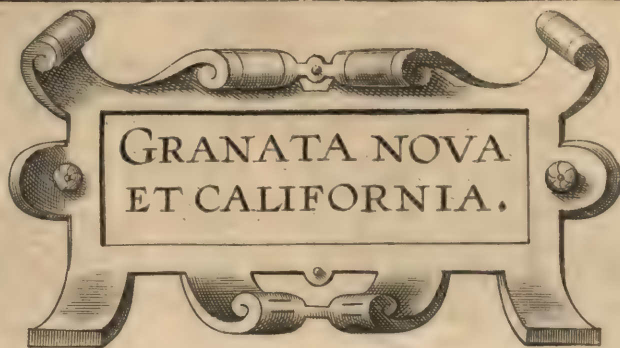
IVCATANA REGIO ET FONDVRA
CVBÆ INSVLÆ PARS
MARE SVPERVM SIVE SEPTENTRIONALE.
Cap. Catoche
Ys. de done
Acusamil
Guanaja
Cap. Cameron
S. Pedro
Camiagua
Lago
Trugillo
Las vitiosas
Cap. Gratias a dios
Cartago
Nito
Quicuri
Mangalares
S. Catherina
S. Andrea
Desaguadero
Vraca
Cariai
RAGVA.
Nombre de dios
Cerebaro
VERAGVA.
Ximqui
Sebacos
Natan
R. Chagre
Panama
C. Berica
Pa. Guerra
Ys. de S. Maria
Quicare
Ys. de bonauantura
Tararequi siue yslas de las perlas
Mapelo
295
300
20
15
10
5

265
270
30
25
20
15
GRANATÆ NOVÆ PARS.
Ometlan
Laguna de Calderon
CVLIACANA.
Perlatan
Quinecha
Laguna de Iisleo
Cap. blanco
R. de S. Sebastian
Culiacana
S. Michaelis Colonia
Solis flu.
Piastla
S. Spirit. flu.
TROPICVS
CANCRI
Piastla flu.
Aqua cara
GALLICIA
Chiametla
Palud. Mechoac.
S. Iosep
Centiquipaque
Gua dalajara
P. de Xaliso
Ameca
Compostella
NOVA.
Purifica tio
Zaparaco
P. S. Anthony
P. de Natiuidad
P. S. Iacob. de buena vista
Colima
Virimao
Sacatula
MARE
DEL
SIVE
HISPANIA NOVA.

275
280
285
12
30
FLORIDÆ PARS.
R. del oro
C. desierto
R. Brabo
Cacos
Culias
Medanos de la Magdalena
Vachus
S. Iuan de vlua
Tamaca
R. de Palmas
Lago salso
PANV
CO.
MEXICANVS
SINUS.
25
Tamapul
S. Iacob. Val.
Salinæ
Tanzale
Panuco
Y. de lobos
Y. Alba
Tacetuco
Salinæ
C. Roxo
Tuspa
Almeria
Cazeres
Torre blanco
Mechuacan
Mexico
Angelos
Villa Rica
20
Zempoallan, aliis Hispalis
Pontonchan, aliis Victoria
Marila
Vera cruz
Atoiiac flu.
Cuernabaca
Catalutla
Lempa
S. Ian de Liza
R. de Alvarado
P. de S. Anthonio
Quasaqualco
R. de Grialua
Acapulco
Tauasco
R. Baxo
Guatulco
Tres islas
15
Caxulta
Dos farallones
R. dolce
Guatimala
PACIFICVM.

240
40
Axa flu.
Axa
Los farallones
Tierra prata
C. del Engano
B. Hermosa
B. de S. Laurentio
30
Y. de Cedri
Y. de Cedros
Carones
Tropicus
Y. de paxaros
OCEANVS OCCIDENTALIS
SIVE
20
240

260 270. 13

Septem ciuitatum Patria

GRANA TA NOVA.

Totonteac flu.

Cucho

Granata

B. de buena guia

B. de Miraflores

Ceuola

Y. de S. Cruz.

P. de buena esperanza

R. de S. Anna

P. de S. Maria

P. de S. Clara

El abrigo

Marata

Quiscama

P. de pasaia

R. de S. Augustin

C. Baxo

P. de Posicion

P. de S. Iacobo

P. de S. Pedro

Guiaranal rio.

Ometlan

Perlatan

Laguna de Lisleo

Laguna de Calderon

B. S. Sebastian

MAR VERMEIO.

tephano

de Lobos

P. Escondido

IA.

C. de islas de los Cedros

Y. de S. Matheus

P. Escondido

P. de los Iudeos

amantes

corni.

CALIFORNIÆ

C. de California

C. de Cruz

GALLICIÆ NOVÆ PARS.

Aguacura

SINVS.

C. de Balena

VM MARE vulgo DEL SVR

40

30

20

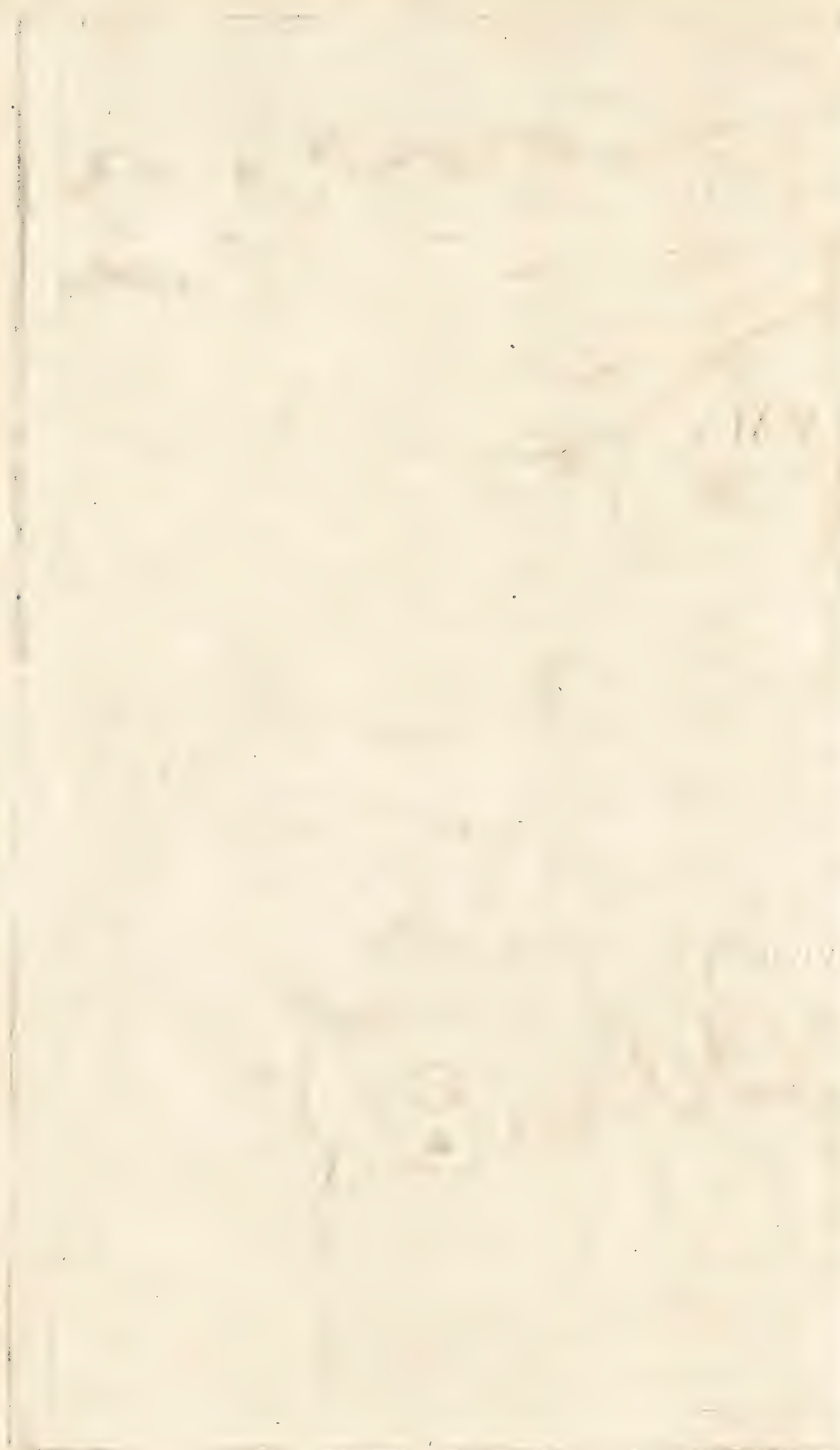
260 270

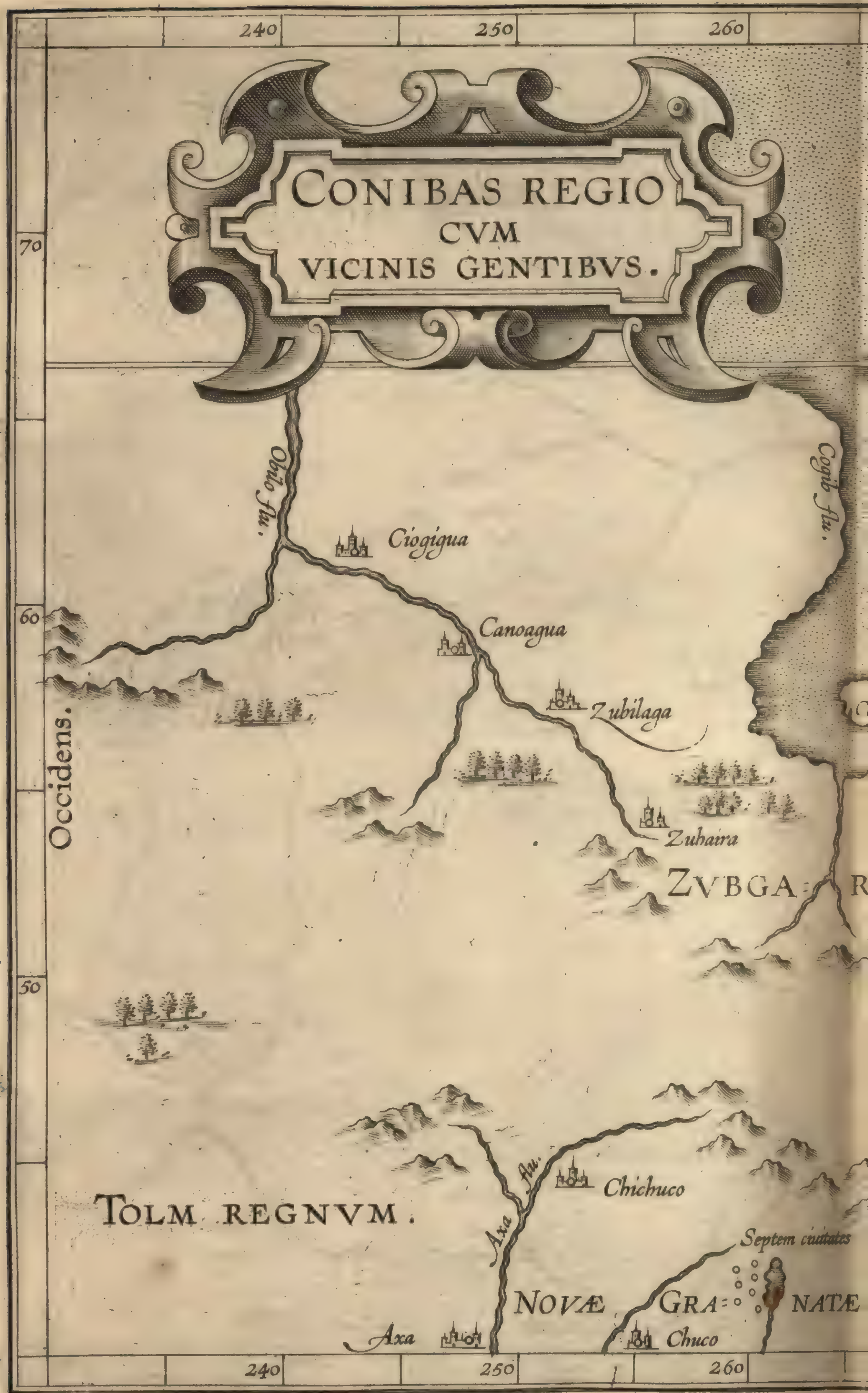

Limes Occidentis
Quiuira et Anian.
1597.
BERGI REGIO.
ANIAN
Grandes Corrientes
R. de los Estrechos
SEP.
OC.
OR.
ME.
C. Blanco
C. de fortuna
B. Hermosa
Terra medocina
C. de Corrientes
C. Medocino
R. de Trabaios
Tuchano
Quiuira
P. Hermoso
B. de las pinas
P. de Sardines
La Sierra neuada
185
190
195
200
205
75
70
65
60
55
50
45
40
35
30

210
215
220
225
230
14
75
70
65
60
55
50
45
40
35
30
Circulus Arcticus.
GNVM.
Pagul
Salboy.
Cubirago
Tolm Regnum.
QVIVIRA
REGN
VM.
R. grande
Terra Braua
R. Brauo
B. de pinas
Cicuic
Tignex
B. de fuego
R. Hermoso.
Los pinates
C. Blanco
210
215
220
225
230

240
250
260
CONIBAS REGIO
CVM
VICINIS GENTIBVS.
70
60
50
Occidens.
Obilo flu.
Ciogigua
Canoagua
Zubilaga
Zuhaira
Cogib flu.
ZVBGA
TOLM REGNVM.
Axa flu.
Chichuco
Septem ciuitates
NOVÆ
GRA
NATÆ
Axa
Chuco
240
250
260

270
280
290
300
15.
70
60
50
Oriens.
Lago de
Conibas
Conibas
Faga
SAGVENAI.
RA.
HOCHELAGA.
Hochelaga
CHILAGA
MOCOSA
ALBARDOS
Auacal
AVACAL
CAPASCHI
E PARS.
Higuater
CALICVAS

280
285
290
40
35
30
25
22
Naguater
Tali
Nisoona
Cosle
Chiacka
Chague
Vlibahalj
Lacane
FLO
RI
D
Quigata
Tascalifa
Aijx
Xualatino
Achusj
R. de S. Spirito
R. de Cañaueral
R. de flores
R. de Verugos
R. de piscatores
R. de Gigantes
R. de Loro
C. desierto
C. de Cruz
P. Hondo
Mar pequeño
Rio Escondido
Terra Baxa.
Cacos
Culias
Medanos de la Magdale.
R. de Palmas
R. S. Paulo.
TROPICVS CANCRI.
Lago de salinas
Y. de Alacranes
Y. de Arenas
Y. de Negras
Tamos
Tampice
IVCATINÆ PARS

FLORIDA et APALCHE.
APALCHE.
Xuala
Guaxuli
Xuaquile
Cafaquj
Chalaqua
Catilacheque
R. Sola
R. S. Helena
Jordan R.
R. de Canoas
Jpedra
R. Ipedra
Medano
C. de Arenas
R. Medano
C. S. Roman
R. Secco
Aÿmaÿ
Terra de primas
C. de Cruz
B. Baxa
B. S. Joseph
Ancon de Baxos
R. de Corrientes
B. de S. Spirito
R. de perlas
Cap. de Canaueral
G. de Juan Ponce
Costa de fuego
R. de Canoas
Aquatio
C. de florida
Bimini
Bahama
Lucaio
J. haqua
Ciguateio
Testudines insulæ
Roques
Caribdis
Jumeto
Hauana
Cauana
CVBÆ INSVLÆ PARS.
C. S. Anthonio
Catoche
Alhaiamo
La trinidad
S. Xpal
Baracoa
Mota
295
300
305
308
16
40
35
30
25
22

NORVMBEGA
ET
VIRGINIA.
1597.
NOVÆ FRANCIÆ
Norom bega
Norumbeg
B. orsinora.
Archipelago.
C. de S. Maria.
C. Bajo.
R. de los farillones.
Costa de islaus.
R. de gamas.
C. de las Ilas.
R. grande
Cap. Hondo grand.
Manados.
R. Visto
Playa
B. de S. Juan Bap.
R. de buena madre.
Comokee.
R. grande
Y. primera
Chesipooc Sinus
Apasus.
Skicoak
Chesepiooc.
VIRGINIA.
Ramushouuong
Catokinge
Ohaunoock
Waratan
Masco
Chepanoc
Pasquenoke
Metocuusem
Tandaquo
Moratuc.
Nequopen.
Tramasquecoo.
Hatorask
Desamonquepeue
Roanoac
Paquiwock
Pomeioc
Paquippe lacus
Aquscogoc.
Cotan
Secota
Croatoan
Pauauaioc
Cwareuuoc
Neuousiooc
C. de las arenas
Wokakon
Buelta de Arenas
OCCIDENS.
304
310
315
47
46
45
44
43
42
41
40
30
38

PARS.
g a.
S. Pietro
Cap. de Breton
R. de Oces
Costa doblada
S. Michel
Cap. doesno
R. de S. Pietro.
Playa
R. de la brigo
B. de los condes
R. Segrido
B. Hermosa
R. de la brigo
Cap. Hondo.
R. de montanas
Palmaris
R. Primero
Briso
Y. de Breton
J. de S. Pietro
J. de S. Juan
J. claudia
Aredonda
Septentrio.
Meridies.
Oriens.
320
325
330
17
47
46
45
44
43
42
41
40
39
38
320
325
330

NOVA FRANCIA ET CANADA 1597.
Sague nai.
Faga
CANADA
OC.
NOVA FRANCIA.
Chilaga.
Auque
Hochelaga
Hochelaga flu.
Stadin flu.
Canada
Montmorancy
Chambrant
Laquille
285
290
295
300
305
310
63
60
55
50
46

315
320
325
330
335
340
18
63
60
55
50
46
P.
ME.
OR.
R. de Tormenta
C. de Golfan
Rio Escuro
Baya dus Medaus
Golfo de Merosro
Y. de Carauielo
Y. de fortuna
Y. de Marzo
S. Maria
C. de Marzo
C. de Maluas
Terra Cortereale
Bacallaos
Y. de los Demonios
Y. de S. Johan
Terra doulce
Y. dos lanas
Chasteaux
Belle Isle alys S. Catherina
Y. de Damoiselles
C. Blanco
Y. de S. Iulian doiseaux
Fico De fogo
Sinus S. Laurenty
Y. de Assumptione
Estroict de S. Pierre
Cap. de Mommorancy
Cap. de S. Aluise
Golfo de chaleur
Baya de chaleur
S. Martin
Terra de
C. Degnon
Carqus
C. de bona Vista
Bacallaos
Y. de bacaile
Y. de Area
C. desperansa
B. S. Lunaire
Golfo de los Gamas
C. S. Maria
C. de Ratz
Y. fagundas
C. S. Jago alyas Dorleans
R. de barques
Cap. de S. Iean
C. Real
C. S. Pietro
Primero
C. Doesno
C. de Breton
Brize
C. de Breton
Y. de Breton
S. Paulo
Horlicas
Chiboas
Le Sept Ysles
Banc de S. Jaques
de cheuaux
Coste du nift
S. Laurens
S. Nicolas
Posilles
C. Tienot
Acarti isles
P. de Jacques Cartier
Brest
Blanc Sablon
C. Bello de isle

330
340

ESTOTILANDIA ET LABORATORIS TERRA.

70
65
60
55

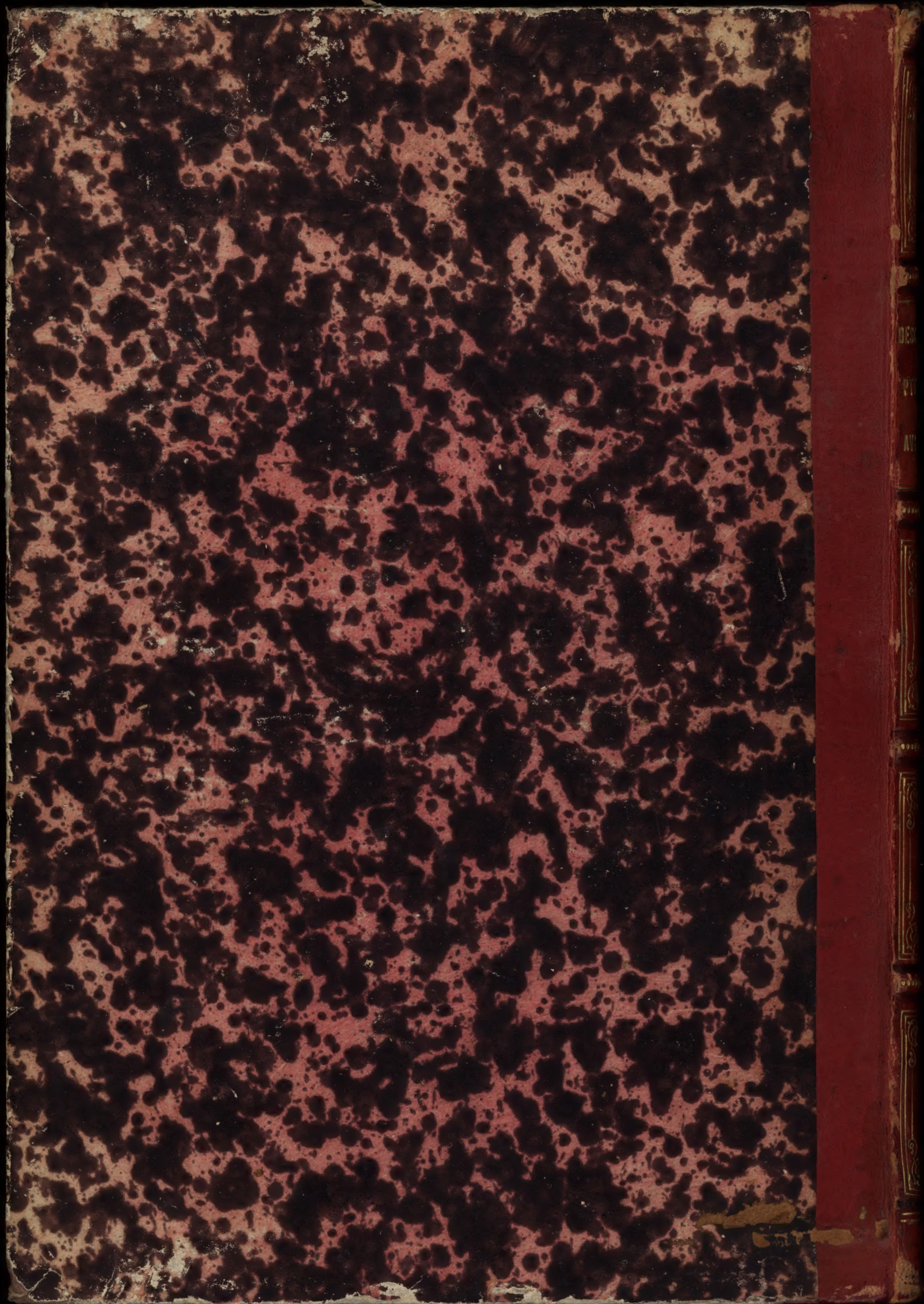
SEPTENTRIONALIORIS AMERICÆ PARS.

Hit als Sander promontorium
London Cost.
Fisce flu.
Base bartir
Diauer Promont.
Mercator. insulæ
I. Darcies iland
C. Chidleis
Hoen promontor.
Gilbets sound
Co. Waerwikes
Af. promontor
FORBIS
C. Bedford
Sanderson Tour
Mont Raleg
Dijers cap.
C. Walsingam
Continens an insula vlterius sit incertum.
F. Camberlants isles
FRETVM JOA
E. Waerwikes forlant
L. Lumleys Inlet
A furions ouer fall
ESTOTILANDT.
TERRA DE LABORADOR.
R. de Tormenta
Ys. de Tormenta
Ys. de Fortuna

330
340

350
360
GROENLANDIÆ
PARS.
Han fluuius
Lande fluuius
Hüan promont.
Nyf fluuius
Munder promont.
Trin promontorium
Beers sound
Auer
Lokes land
C. Warwikes forland
ANGVSTLÆ.
LESTER POINT.
DAVIS.
Hasles insula
Elisabethæ promontorium
ISLANDIÆ
PARS.
Huamzwert
Dellestrand
Melasla dur
Ontwertnes
Akranes
Duilo
Andefort
C. Sragia
G. Norda
Cabaru
Bondodea
FRIS LANT.
Rane
Frislant
Godmes
Streme
J. loso
Lodoue
C. Venay
Monaco
Angre de Ioan Maio
R. Neuado
70
65
60
55

8/

DESCRIPTIONIS
PTOLEMAICÆ
AVGMENTVM

VTRIVSQVE HEMISPHERII DELINEATIO.
AMERICA SIVE INDIA NOVA.
Circulus Arcticus
Tropicus Cancri.
Archipelago di S. Lazaro.
MARE
Circulus Aequinoctialis.
DEL ZVR.
Noua Guinea
Tropicus Capricorni.
EL MAR PACIFICO.
Archipelago minore.
TERRA AVSTRALIS.
Circulus Antarcticus.
Chilaga.
Florida
Hispania noua
Castilia de oro.
Peru.
Amazones.
Brecilia
Chili.
Parana
Chica.
Terra del fuego
EVROPA
ASIA.
AFRICA.
Tartaria.
China.
Rusia.
Natolia.
Syria.
Arabia
MARE ROBRVM.
MEDITERRA NEVM
Lybya interior.
Abissini.
Circulus Aequinoctialis.
OCEANVS AETHIOPICVS.
MARE DI INDIA.
Tropicus Capricorni.
Iaua maior
Iaua minor
Beach
Maletur
Lucach
TERRA AVS TRALIS.
Circulus Antarcticus.